ANALÝZY

Ivo Samson

Vladimír Tarasovič

Irán ako regionálna mocnosť a jej vplyv na blízkovýchodný proces

Bratislava, august 2006

Výskumné centrum
Slovenskej spoločnosti
pre zahraničnú politiku, n.o.

VÝSKUMNÉ CENTRUM SFPA, N.O.

Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, n.o. (Výskumné centrum SFPA, n.o.) predstavuje mimovládne odborné pracovisko, ktoré sa špecializuje na výskum v oblasti medzinárodných vzťahov a zahraničnej politiky SR a zároveň poskytuje verejne prospešné služby v tejto oblasti.

Výskumné, organizačné a publikačné aktivity sa zameriavajú na tieto programy:

- Medzinárodná bezpečnosť
- Európske záležitosti
- Stredná a juhovýchodná Európa
- Východná Európa
- Hospodárska politika

O AUTOROCH

Ivo Samson pracuje vo pracuje vo Výskumnom centre SFPA, n.o. ako vedúci výskumný pracovník programu Medzinárodná bezpečnosť.

Vladimír Tarasovič pôsobí ako analytik v Centre pre európske a severoatlantické vzťahy.

Projekt schválený v rámci grantovej schémy MZV SR pre rok 2006 (ev. č. 05/2006).

Neprešlo jazykovou korektúrou.

Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, n.o.
Hviezdoslavovo námestie 14
811 02 Bratislava
Tel.: +421 2 5443 3151
Fax: +421 2 5443 3161
Email: sfpa@sfpa.sk
www.sfpa.sk

OBSAH

1 Metodologický úvod (východiská, zdroje, literatúra, odkazy, poznámky 5

1.1 Metodologické východiská spracovania príspevku 5
1.2 Oficiálne dokumenty 5
1.3 Akademická literatúra 5
1.4 Expertná literatúra 6
1.5 Problematika „protiiránskeho“ zamerania dokumentov 6
1.6 Metóda uvádzania zdrojov 6

2 Terminológia 7

2.1 Irán ako „islamistická“ hrozba 7
2.2 Jazyková adaptácia ako nový prvok pri komunikácii 7

3 Zmeny v stratégii zahraničnej politiky Iránu od iránskej islámskej revolúcie (IIR) po súčasnosť 9

3.1 Charakter IIR ako paradigma pre kontinuitu 9
3.2 Adaptácie východiskových pozícií zahraničnej politiky po IIR 11
3.3 Scenár „vyčerpania sa“ iránskej revolúcie 12

4 Protizápadná identita Iránu 13

4.1 Irán vo veľmocenských vzťahoch 13
4.2 Vstup USA do vnútorných iránskych záležitostí 14
4.3 Inštrumentalizácia neakceptovateľnosti USA 15
4.4 Čiastkový záver 16

5 Vnútorné rozloženie síl v Iráne a dôsledky na vývoj domácej a zahraničnej politiky Iránu 17

5.1 Prezidentské voľby 17
5.2 Sklamaní voliči - kľúč k prehre reformistov 18
5.3 Nový prezident 18

5.3.1 Kto podporuje Mahmúda Ahmadínedžáda 20

5.4 Dôsledky prezidentských volieb pre domácu a zahraničnú politiku Iránu 21
5.5 Čiastkový záver 23

6 Postavenie Iránu v regióne Perzského zálivu 24

6.1 Iránska zahraničná politika voči Perzskému zálivu 24
6.2 Bezpečnostná politika Iránu voči Perzskému zálivu 25
6.3 Vzťahy Iránu s Irakom 25
6.4 Irán a Saudská Arábia – súťaženie alebo spolupráca 26
6.5 Irán a štáty Rady spolupráce v Zálive (Gulf Cooperation Council) 26

6.5.1 Vnímanie hrozieb štátmi GCC 27

7 Iránske záujmy v širšej oblasti palestínsko-izraelského konfliktu 29

7.1 Vzťahy Iránu s Egyptom 29
7.2 Vzťahy Iránu s Izraelom 30
7.3 Vzťahy Iránu so Sýriou 31

8 Vzťahy Iránu k vybraným krajinám širšieho Blízkeho východu 32

8.1 Politika Iránu v regióne širšieho Blízkeho východu ... 32
8.2 Irán a Pakistan ... 32
8.3 Irán a Afganistan ... 34
8.4 Irán a Turecko ... 36

9 Vývoj iránskeho jadrového programu (IJP) ... 38

9.1 Pokračovanie Iránu v rozvoji jadrového programu ... 38
9.2 Pozície Iránu voči medzinárodným organizáciám ... 39
9.3 Nátlak sprostredkovateľov na Irán ... 39
9.4 Irán verzus MAAE ... 41
9.5 Irán verzus EÚ3 ... 42
9.6 Iniciatíva 5+1 ... 43
9.7 Riziko vojenského nukleárneho programu Iránu ... 44

10 Iránske vojenské spôsobilosti ... 46

10.1 Východiská pre obrannú politiku Iránu ... 46
10.2 Paralelné štruktúry ozbrojených síl ... 48
10.3 Vojenské schopností (kapacity) Iránu ... 49

10.3.1 Regulárne vojenské sily ... 50
10.3.2 Zbory islamských revolučných gárd (Pasdaran) ... 51

10.4 Iránske rakety a nosné systémy ... 51

10.4.1 Hodnotenie iránskych raketových kapacít z pohľadu USA ... 52
10.4.2 Iránsky raketový arzenál ... 52

11 Scenáre zastavenia iránskeho jadrového programu ... 57

11.1 Scenár 1: Hrozba izolácie Iránu ... 57
11.2 Scenár 2: Rezignácia ... 58
11.3 Scenár 3: Vojenské riešenie ... 59

12 Šance (súčasné aj budúce) medzinárodného spoločenstva ako mediátora v spore ´Irán verzus svet´ ... 60

12.1 Šance EÚ na vyriešenie iránskeho problému ... 60
12.2 Analogické sprostredkovateľské misie ... 62
12.3 Stratégie v mediácii ... 62
12.4 Osobnostný faktor v mediácii ... 64

13 Záver ... 66

13.1 Záver a implikácie pre Slovensko ... 66
13.2 Záver namiesto odporúčaní ... 66

14 Použitá Literatúra ... 70

1 METODOLOGICKÝ ÚVOD (VÝCHODISKÁ, ZDROJE, LITERATÚRA, ODKAZY, POZNÁMKY

1.1 METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ SPRACOVANIA PRÍSPEVKU

Používaná metodológia sa opiera o empiricko-analytický prístup, pri ktorom sú minimalizované úvahové či teoretické postupy. Táto metóda sa spravidla opiera o množstvo naštudovaných a použitých zdrojov (tu sa autori nemohli vyhnúť tzv. „patch work“ princípu, teda kompilačnému porovnávaniu informácii zo strany tretích autorov) a o pragmatické ad hoc využitie týchto zdrojov pre potreby tematického zadania.

Cieľom autorov bolo pokryť také spektrum odbornej, resp. akademickej a expertnej literatúry, ktorá by zohľadňovala pohľady rôznych strán sporu. Vzhľadom na to, že uhoľ pohľadu medzinárodného referenčného rámca SR (predovšetkým EÚ a NATO) je v prípade Iránu a jeho úlohy v blízkovýchodnom procese relatívne konsenzuálny (na rozdiel, napr. od palestínsko-izraelského konfliktu), je oficiálne stanovisko najbližších zahraničnopolitických a bezpečnostno-politických spojencov SR ak nie identické, tak aspoň analogické. EÚ zohráva v spore medzi Iránom a „vonkajším svetom“ klasickú úlohu mediátora. Keďže tému bolo treba spracovať a analyzovať z hľadiska priamych a nepriamych záujmov a záväzkov SR už nielen voči NATO a EÚ, ale aj OSN (tam je optika hodnotenie Iránu viac „rozvrstvená“), autori mali jednoduchšiu pozíciu ako pri prípadnej analýze iného okruhu problémov na Blízkom východe (popri palestínsko-izraelskom konflikte napr. Irak). Pri riešení otázky, či je možné (poprípade ako je možné) definovať priority prístupu SR k danej problematike a ako formulovať odporúčania či návrhy stanovísk k jednotlivým analyzovaným skutočnostiam, autori vychádzali z mandátu „Trojky“ EÚ, ktorá mala navyše zastrešenie osobnou účasťou vysokého predstaviteľa pre SZBP EÚ (Javier Solana). Vzhľadom na to, že USA (ako blízky spojenec SR podľa Strednodobej stratégie zahraničnej politiky, podľa novej Bezpečnostnej stratégie SR aj podľa Programového vyhlásenia vlády SR z augusta 2006) nevystupujú ako mediátor sporu „Irán verzus svet“, je slovenské stanovisko v súlade s oficiálnou pozíciou EÚ, ktorá si v zásade neprotirečí (doteraz neprotirečila) s pozíciou USA. Šumy“ medzi prístupom EÚ (EÚ3) a USA síce existujú, ale autori sa ich v texte dotkli len okrajovo.

1.2 OFICIÁLNE DOKUMENTY

Autori vychádzali buď z prístupných oficiálnych dokumentov (resp. ich citácií a odkazov na tieto dokumenty v dostupných zdrojoch) alebo z internetových stránok. Tento ´balík´ dokumentov bol relatívne najmenej náročný a slúžil na ilustráciu téz, ktoré sú v texte prezentované ako nutné faktografické pozadie alebo ako odkazová dokumentácia k tézam. Internetové zdroje sú mimoriadne rizikové čo do spoľahlivosti a objektivity, autori preto preberajú zodpovednosť za ich výber.

1.3 AKADEMICKÁ LITERATÚRA

Na rozdiel od oficiálnych dokumentov je tzv. akademická literatúra oveľa prístupnejšia (knihy, časopisy, štúdie, výstupy zo seminárov) a nepodlieha diplomatickým limitom. Je preto aj otvorenejšia, zvažuje alternatívy a býva svojim spôsobom aj „proiránska“ v tom zmysle, že sa usiluje ´vcítiť sa´ do iránskej pozície. Využitie tejto literatúry (autori sú tu obmedzení na znalosť bežných európskych jazykov) slúžilo skôr ako podnet, keďže tento druh zdroja má často úvahový charakter.

1.4 EXPERTNÁ LITERATÚRA

Do kategórie týchto zdrojov patria najmä špecializované štúdie rôznych európskych, amerických a izraelských think-tankov. Tieto zdroje sú veľmi odlišné čo do charakteru objektivity či zaujatosti a pri narábaní s nimi bolo potrebné zohľadňovať skutočnosť, že bez ohľadu na svoju nezávislosť vyjadrujú úzko bezpečnostné záujmy daných krajín (to sa týka najmä izraelských a amerických zdrojov).

1.5 PROBLEMATIKA „PROTIIRÁNSKEHO“ ZAMERANIA DOKUMENTOV

Vzhľadom na vykryštalizovanie sa sporu ´Irán verzus svet´ v dôsledku iránskeho jadrového programu sa Irán dostal do inej pozície, než v akej sa nachádzal v rokoch na prelome 20. a 21. storočia, keď sa označoval za „darebácky“, resp. (na základe iniciatívy Madeleine Albrightovej) za „problémový“ štát. Problematika *neautorizovaného* jadrového programu viedla svetové spoločenstvo (ako je dokumentované v rozhodnutiach Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu - ďalej MAAE) k politickej izolácii Iránu v tejto otázke. Oficiálne stanoviská Iránu sú preto v súčasnosti štylizované agresívne až arogantne nielen voči pôvodným (po iránskej islamskej revolúcii z r. 1979 – ďalej IIR) úhlavným nepriateľom ako USA a Izrael, ale aj proti medzinárodným organizáciám ako EÚ a OSN (najmä MAAE) a medzinárodným inštitúciám vôbec. Autori síce vychádzali aj z akademickej literatúry (vyššie) ale tá nepredstavuje alternatívu k proiránskej interpretácii sporu. Autori majú síce k dispozícii podklady iránskej strany (cudzojazyčné oficiálne iránske zdroje) vrátane podkladov, ktoré autorom elektronickou poštou zasiela Veľvyslanectvo Iránskej islamskej republiky vo Viedni v rámci neformálnej „družby“ Iránskej spoločnosti pre zahraničnú politiku a Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, ale tieto materiály majú skôr apologetický a propagandistický charakter a nedajú sa dobre využiť pre serióznu analytickú prácu.

1.6 METÓDA UVÁDZANIA ZDROJOV

Odkazy a poznámky sa autori rozhodli zaradiť pod čiarou na korešpondujúcej stránke. Pre väčší prehľad pripájajú ku konečnej verzii dodatočne a oddelene aj zoznam použitej literatúry.

2 TERMINOLÓGIA

2.1 IRÁN AKO „ISLAMISTICKÁ“ HROZBA

Irán je v súčasnosti vo svete považovaný za krajinu, ktorá realizuje netransparentný jadrový program a už dlhodobo za krajinu, ktorá sponzoruje medzinárodný terorizmus. Také hodnotenie prezentujú najbližší spojenci SR (najmä USA). Irán je súčasne chápaný ako teokratická republika, ktorá v regióne Blízkeho východu sleduje tzv. islamistické ciele, čiže projekciu islámu do politík iných štátov násilnými prostriedkami vrátane terorizmu. Hovorí sa preto o „islamistickom“ terorizme sponzorovanom (okrem iného) z Iránu za účelom destabilizácie iných štátov. Existuje aj množstvo literatúry a správ (vrátane odtajnených materiálov spravodajských služieb), ktoré poukazujú na to, že aj charitatívne organizácie, ktoré sú vydržiavané alebo podporované Iránom, sledujú „islamistickú“ agendu.

Podozrenia z podpory terorizmu sa oficiálne nepotvrdili, ale na charitatívnych islamských organizáciách uviazlo podozrenie z podpory „globálneho terorizmu“. To vyvolalo protesty charitatívnych organizácií, ktoré sa začali ohradzovať proti „globálne teroristickej nálepke“.[1]

Samotný prepis z perzských, arabských a iných jazykov regiónu nie je v slovenčine štandardizovaný a autori sa pridržiavajú tzv. populárneho (PP), nie tzv. vedeckého prepisu (VP). PP je samozrejme, nejednotný, rýchlo sa mení a autori sa prispôsobili niektorým novým úpravám (napr. „muslim“ namiesto doterajšieho „moslim“, „islám“ a „islámsky“ namiesto doterajšieho „islam“ a „islamský“, ďalej „Tálibán“ namiesto „Taliban“, etc., etc.

Samotné pojmy Blízky východ a Stredný východ autori používajú v texte úplne rovnocenne.

2.2 JAZYKOVÁ ADAPTÁCIA AKO NOVÝ PRVOK PRI KOMUNIKÁCII

Protesty proti identifikácii islámu a terorizmu neostali bez odozvy ani na najvyšších zahraničnopolitických miestach v USA. V apríli 2006 bola publikovaná, tak ako každoročne, správa amerického ministerstva zahraničia (*State Departmentu*) o vývoji terorizmu vo svete za rok 2005. Prvýkrát sa však už nevolala „Prehľad globálneho terorizmu“[2], ale „Správy o terorizme v jednotlivých krajinách“.[3] Úrad pre koordináciu boja proti terorizmu pri ministerstve zahraničia USA sa usiloval vysvetliť túto terminologickú zmenu novými úlohami amerických tajných služieb a zriadením novej zastrešujúcej inštitúcie (Národné stredisko boja proti terorizmu[4]), ale zmena názvu má nepochybne súvislosť so zmenou taktiky postupu voči islámskemu svetu, ktorý je iritovaný tým, že sa islám – či už priamo alebo v odvodeninách – vyskytuje v akomkoľvek - aj globálnom - kontexte s terorizmom.

V EÚ, ktorá bola vždy k obvineniam zo sponzorstva terorizmu (či už voči Iránu alebo iným krajinám) oveľa zdržanlivejšia ako USA, sa dá, mimochodom, pozorovať ten istý trend. Navodzovanie

---

[1]Ottaway, David B.: *Charities protest „global terrorist label“*. In: Washington Post, November 14, 2004. In: http://www.msnbc.msn.com/id/6479704/.

[2]Pozri „Patterns of Global Terrorism“ za predchádzajúce roky na webovej adrese State Departmentu: http://www.state.gov...

[3]*Country Reports on Terrorism 2005*. April 2006. In: http://www.state.gov...

[4]NCTC – National Counterterrorism Center.

predstavy, že súčasný terorizmus (ktorý má mať údajne korene v politickom isláme) je „islámistický“, sa v oficiálnom európskom jazyku má prestať objavovať. Zapadá to do novej stratégie EÚ pri komunikácii s muslimským svetom potom, čo vzájomnými vzťahmi otriasli protesty, nepokoje a násilnosti v súvislosti s uverejnením karikatúr proroka Muhammada. V súčasnosti pracujú úradníci EÚ na slovníku (lexikóne), ktorý má minimalizovať komunikačné šumy medzi EÚ a muslimským svetom. „Globálny terorizmus“ už nebude nielen globálny, ale predovšetkým nie „islámsky“, „islámistický“, „fundamentalistický“ alebo „džihádistický“.[5] Proti tejto plánovanej regulácii v jazykovom úzuse sa dvihla vlna nesúhlasu aj rozpakov, ale dá sa súhlasiť s tým, že EÚ nie je „akadémia“ ani „think tank“. Pôjde o normatívnu úpravu komunikácie EÚ smerom k vonkajšiemu muslimskému svetu a táto úprava nebude (a nesmie) byť záväzná pre bádateľov a expertov, ktorí dokladujú, že vyššie uvedené atribúty sú plne v súlade s podstatou hlavného prúdu súčasného terorizmu a že – navyše – teroristické organizácie islámskej proveniencie sa otvorene hlásia k islámu ako k motivácii pre teroristické útoky.[6] Otázka, do akej miery bude táto jazyková regulácia nápomocná Európskej únii (menovite európskej Trojke) pri ďalšom rokovaní s Iránom, je zatiaľ otázna.

Tak ako v iných západných štátoch (v krajinách EÚ a NATO, ale aj v iných), tak aj na Slovensku budú autori a publicisti naďalej zápasiť so zaradením „globálneho“ terorizmu do konkrétnejších ideových súvislostí. Označeniu „islámistický“, „džihádistický“, „islámsko-globalistický“ či „islámsko-extrémistický“ a mnohé iné[7] sa dá asi len ťažko vyhnúť. Eliminácia akejkoľvek súvislosti súčasného terorizmu s islámom a s konkrétnymi krajinami ako Irán ale značne skomplikuje oficiálnu tvorbu preventívnych aj „retaliačných“ stratégií EÚ a NATO. Schopnosť pomenovať fenomén patrí k zásadným predpokladom úspešného boja (či už preventívneho alebo následného) proti ktorejkoľvek bezpečnostnej hrozbe. Západný svet sa tu dostane do značnej dichotómie medzi deklaratívnou rovinou (terminológia) a reálne koncipovanou stratégiou. Diplomatický jazykový úzus navyše skomplikuje život aj tým hlasom v muslimskom svete (a v Iráne existuje určitá opozícia proti teokracii a „islámizmu“, ktoré si kladú otázku, či a ako je možné reformovať politický islám, keďže ten jednak stojí v pozadí terorizmu a jednak používa náboženské normy islámu pre porušovanie ľudských práv, zdôvodnenie násilia a v prípade Iránu aj pre jadrový program (a skryte pre ideu vodcovstva v regióne Blízkeho východu). V čase, keď aj niektorí muslimskí autori (pravda, tí odvážnejší) hovoria o potrebe skoncovať s „dvojakým jazykom“ pri definovaní pôvodcov globálneho terorizmu, prichádza zo západných krajín akýsi diplomatický „newspeak“.[8] Pri rokovaní s Iránom, ktorý spravidla reaguje na akýkoľvek nesúhlasný postoj západných krajín ako na „aroganciu“, zohráva však voľba jazyka dôležitú úlohu.

---

[5] *EU lexicon to shun term „islamic terrorism“*. 11. 4. 2006. In: http://www.uk.news.yahoo.com.

[6] Pipes, Daniel: *Islamic terrorism“ phrase to be banned from EU lexicon*. April 13., 2006. In: http://www.hyscience.com...

[7] Valle, Alexandre del: *Le totalitarisme islamiste*. Paris, Éditions des Syrtes 2002.

[8] *Les intellectuelles arabes doivent mettre fin au double langage*. In: *Combattre le terrorisme: conceils des réformateurs arabes. In: Memri: Enquetes et analyses* – No. 232. 12. 8. 2005.

3 ZMENY V STRATÉGII ZAHRANIČNEJ POLITIKY IRÁNU OD IRÁNSKEJ ISLÁMSKEJ REVOLÚCIE (IIR) PO SÚČASNOSŤ

3.1 CHARAKTER IIR AKO PARADIGMA PRE KONTINUITU

Irán zaujíma v muslimskom svete špecifickú pozíciu, s akou sa môže merať len Saudská Arábia. Ako sunnitská krajina by Irán stál v tieni Saudskej Arábie, ale ako najľudnatejší šíitský[9] štát a krajina, kde sa nachádzajú strediská šíitskej učenosti, si Irán v celom islámskom svete zachováva autonómnu pozíciu. Vo vývoji islámskej civilizácie má zabezpečenú poprednú historickú a kultúrnu úlohu. Pre politickú dimenziu tejto štúdie treba len pripomenúť, že v šíitizme existuje „dôležitá politická teória, podľa ktorej od Prorokovej smrti boli všetky politické režimy nezákonné, pretože spravovať islamskú ´obec´ prislúcha álijovským imámom“.[10] Príklad iránskej islámskej revolúcie z r. 1979 bol tak mimoriadne nebezpečný pre režimy v ostatných – najmä okolitých – sunnitských štátoch. Irán si revolúciou v r. 1979 uzurpoval monopol na šírenie radikálneho a „nepoškvrneného“ islámu, čo mu v celom muslimskom svete, kde obyvateľstvo nebolo spokojné so svojimi vládami, prinieslo sympatie.

Napriek tomu, že tzv. islamistický fundamentalizmus je dnes vo svete nemenej známu vďaka „sunnitskému“ fundamentalizmu Al-Káidy, Irán je stále považovaný za „srdce fundamentalizmu“ a víťazstvo mullov v Iráne urobilo z Teheránu hlavné mesto svetového islámskeho fundamentalizmu. Niektorí porovnávali význam Teheránu pre islamský fundamentalizmus na vzťah medzi Moskvou a marxizmom“[11]. Podobne ako kedysi Moskva, aj Teherán začal poskytovať svetovej islamskej revolúcii politickú, ekonomickú, finančnú a medzinárodnú podporu. Bezprostredne po víťazstve iránskej revolúcie v r. 1979 sa veľmi hovorilo o možnosti exportu tohto typu revolúcie do ostatného islámskeho sveta a o vyhliadkach na úspech. Sám iránsky revolučný vodca na export revolúcie na počiatku 80. rokoch minulého storočia vyzýval.[12] Bertrand Lewis prirovnáva vplyv iránskej revolúcie z r. 1989 v muslimskom svete k vplyvu Francúzskej aj ruskej Októbrovej revolúcii v západnom svete.[13] Vzbudila obrovské očakávania a nadšenie, mala svoje obdobie teroru, svojich jakobínov i boľševikov, ktorí neľútostne ničili každého, kto prejavoval či už odpor, ale trebárs aj pragmatizmus a umiernenosť. Najmä v porovnaní s ruskou boľševickou revolúciou existovali nápadné zhody vo vybudovaní siete agentov a emisárov, ktorí mali za úlohu šíriť myšlienky revolúcie vo svete. Napriek pokusom o export iránskeho modelu sa však ani počas najväčšej revolučnej dynamiky nepodarilo

[9] Autori sa nebudú pokúšať o zvýraznenie rozdielov medzi šíitskou a sunnitskou vetvou islamu, keďže táto pasáž by mala silno deskriptívny charakter. Prác o islame je však v súčasnosti už relatívne dosť aj v slovenčine či češtine. Pozri napr. in: Ziauddin, Sardar, Malik, Zafar Abbas: *Islám*, Praha, Portál 2004, 175 str.; Mendel, Miloš: *Džihád: Islámská koncepce šíření víry*. Brno, Atlantis 1997, 231 str.; Armstrongová, Karen: *Islam*. Bratislava, Slovart 2002, 263 str.

[10] Drozdíková, Jarmila: *Lexikón Islámu*, Bratislava, Kalligram 2005, str. 209.

[11] *The Heartland of Fundamentalism.* In: http://www.stopfundamentalism.com/index.php?option=com_content&task=view&id=44&Itemid=71.

[12] *Around the World; Khomeini Urges Export of Iranian Revolution.* New York Times, 1. 10. 1981. In: New York Times, Archives, 27. 6. 2006. In: http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=940CE3DE1339F936A25753C1A967948260.

[13] Lewis, Bertrand: *The crisis of Islam: Holy War and Unholy Terror*. Phoenix 2003, str. 17 – 18.

„infikovať“ vo veľkom ostatné islámske krajiny. Iránu v tom čase chýbali prostriedky, zdroje, know-how, vojenské spôsobilosti a na dlhé roky ho ochromila vojna s Irakom.[14]

V čom je dnes situácia iná? Súčasný Irán pod vedením náboženských vodcov plne deklaruje kontinuitu s islámskou revolúciou roku 1979 a niekedy sa preto hovorí aj o „druhej islámskej revolúcii“[15]. Čo z toho vyplýva?

- Treba povedať, že ak je téza o „druhej islámskej revolúcii“ správna, potom už neplatí, že Irán v r. 2006 je tak bez prostriedkov, zdrojov, know-how, spojencov a vojenských spôsobilostí ako bol po roku 1979.
- Na rozdiel od „prvej revolúcie“ mu dnes už ani nehrozí fatálny vojenský konflikt s inou muslimskou krajinou, ktorý by zvyšný islámsky svet postavil proti nemu.
- Naopak, vojenský stret s Izraelom alebo USA by mu vo zvyšnom muslimskom a najmä arabskom svete vyniesol obrovské sympatie a podporu.
- Dodatočné vlastníctvo jadrových zbraní by jednak učinilo z vojenskej akcie proti Iránu vysoko rizikový a kontraproduktívny podnik, jednak by z Iránu vyrobilo neporaziteľného reprezentanta islámskej revolúcie tak, ako si to želal ájatolláh Chomejní.
- V islámskom svete (predovšetkým na úrovni radového obyvateľstva) by sa iránska jadrová bomba stala (na rozdiel od tej pakistanskej) ozajstnou *islámskou bombou*.

Samotné štrukturálne prvky tejto „druhej islámskej revolúcie“ v Iráne sa naplnili prezidentskými voľbami v r. 2005, čím revolučné islámske duchovenstvo pod vedením náboženského vodcu Ali Chamenejího obsadilo poslednú baštu moci. Už predtým malo pod svojou kontrolou ozbrojené sily, judikatúru a náboženské inštitúcie. Dva roky pred prezidentskými voľbami zvíťazili aj v voľbách do miestnych samospráv a napokon aj do parlamentu (Madžlisu). S úradom prezidenta sa tak do ich rúk dostali všetky centrá moci.

Náboženské a ideologické aspekty nastolenia tvrdej línie majú zrejmý presah na zahraničnú politiku:

1. V muslimských štátoch môže teraz Irán vystupovať ako čistá teokracia, kde vládne nielen islámske právo, ale aj muslimovia (narážka na Saudskú Arábiu, ktorú islámski radikáli obviňujú z toho, že sa „zapredala“ západnému imperializmu).
2. Irán sa teraz verejne a bez vážnej vnútornej opozície hlási k princípom mučeníctva (šahídizmu), ktorý nový prezident Ahmadínedžád označil za legitímny prostriedok na dosiahnutie politických cieľov hneď v svojom druhom televíznom vystúpení po zvolení do funkcie.16

[14]Úloha západných krajín (predovšetkým Francúzska a USA) pri podpore Iraku vo vojne s Iránom je všeobecne známa a obava z šírenia vplyvu iránskeho modelu islámskej revolúcie tu nepochybne zohrávala svoju úlohu.

[15]Savyon, Ayelet: *Deuxième Révolution islamique en Iran ou l´élection du président conservateur Ahmadinejad.* In: MEMRI, enquêtes et analyses – No. 229. 30. 6. 2005.

[16]Savyon, Ayelet: *Deuxième Révolution islamique en Iran: lutte pour le pouvoir au sommet.* In: MEMRI, enquêtes et analyses – No. 253. 23. 11. 2005.

3. Irán sa pred celým (muslimským) svetom postavil na čelo „historického a existenčného boja islámu proti Západu“, ako uviedol novozvolený iránsky prezident na konferencii nazvanej „Svet bez sionizmu“.17

3.2 ADAPTÁCIE VÝCHODISKOVÝCH POZÍCIÍ ZAHRANIČNEJ POLITIKY PO IIR

Zahraničná politika Iránu sa v čase zostrenia vzťahov s medzinárodnou komunitou v súvislosti s rozvojom jadrového programu v ostatných rokoch veľmi neodlišovala od zahraničnopolitického kurzu, ktorý nastúpil vodca iránskej islámskej revolúcie ájátolláh Rúholláh Chomejní v r. 1979 (protizápadný, najmä protiamerický a protiizraelský kurz). Tam, kde sa zahraničná politika zmenila, môžeme konštatovať nie zmenu pôvodného iránskeho kurzu, ale skôr zmenu mocenského prostredia v medzinárodných vzťahoch:

1. Porážka ZSSR v susednom Afganistane, jeho následný rozpad a skutočnosť, že USA sa stali jedinou „superveľmocou“.

2. Zmena medzinárodného statusu najväčšieho regionálneho rivala – Iraku v dôsledku zvrhnutia Saddáma Husajna a odstránenie sunnitského monopolu na moc v tejto krajine.

3. Prítomnosť medzinárodnej vojenskej koalície pod vedením USA v tejto susednej krajine.

Zahraničná politika Iránu v súčasnosti tak nemôže uchovávať kontinuitu zahraničnej politiky založenej na pôvodnej (chomejníovskej) koncepcii *ani východ ani západ*. Tá sa vyznačovala ofenzívnymi výpadmi Iránu proti obom svetovým veľmociam ako silám zla v medzinárodných vzťahoch: USA v tejto koncepcii predstavovali Západ a kapitalizmus a boli pre Irán stelesnením „Veľkého satana“ aj preto, že symbolizovali diabolizovanú iránsku minulosť pod vedením inkriminovaného šáha Rézu Pahlavího. Sovietsky zväz predstavoval zasa komunistickú, materialistickú ideológiu, ktorej cieľom bolo zaistiť si nadvládu v krajinách tretieho sveta. „Východ“, teda ZSSR bol preto tiež odmietaný ako spojenec nového revolučného Iránu, ale miera odmietania a nenávisti neboli tak intenzívne ako boli v prípade USA, keďže ZSSR nepodporoval režim nenávideného šáha: naopak, ako proamerický spojenec platil predrevolučný a po IIR zatracovaný Irán za protivníka ZSSR v regióne širšieho Blízkeho východu.

Koncepcia *ani východ ani západ* si Irán výhodne transformoval ako krajina reprezentujúca dnes záujmy štátov, ktoré kedysi ako *tretí svet* videli svojho ochrancu pred západným imperializmom v ZSSR. Ten, ako je známo, udržiaval veľmi dobré vzťahy s celým radom islámskych, najmä arabských krajín. Nástupca ZSSR – Ruská federácia – nezdedila globálny vplyv Sovietskeho zväzu v muslimských krajinách, neokupuje susednú muslimskú krajinu (Afganistan), nie je už spojencom najväčšieho regionálneho rivala Iránu (Iraku) a problémy, ktoré Rusko má s muslimským odbojom (a terorizmom) v Čečensku sa v iránsko-ruských vzťahoch výrazne neprejavujú:

po prvé, „patronát“ nad explicitne muslimskou dimenziou čečenského odporu prevzal medzinárodný terorizmus vrátane Al-Káidy;

po druhé, Rusko sa pre svoje stále ešte veľmocenské postavenie, vďaka svojmu statusu jadrovej veľmoci aj vďaka svojej pozícii stáleho člena BR OSN stalo pre Irán neoceniteľným partnerom.

---

[17] Ibid.

Zahraničnopolitické vzťahy voči ostatným veľkým západným štátom v Európe, predovšetkým k Spojenému kráľovstvu, Nemecku a Francúzsku majú aj nemajú kontinuitu. Negatívny postoj si Irán uchoval voči **Spojenému kráľovstvu** ako historickému kolonizátorovi v regióne širšieho Blízkeho východu, dlhodobo hlavnému spojencovi USA a výraznému kritikovi súčasného iránskeho režimu.

K **Francúzsku** Irán nikdy nezaujímal také tvrdé stanovisko ako k USA či k Spojenému kráľovstvu. Hneď po revolúcii r. 1979 sa Francúzsko tešilo „poľahčujúcej okolnosti“, pretože predtým poskytlo na krátky čas politický azyl vyhostenému ájátolláhovi Chomejnímu. Od počiatku 80. rokov sa vzťahy Irán - Francúzsko začali zhoršovať kvôli silnej francúzskej politickej i vojenskej podpore Saddáma Husajna a tiež preto, že Francúzsko poskytlo politický azyl opozičným emigrantom po IIR. Dodatočným zdrojom napätia boli aj rozdielne prístupy k riešeniu krízy v Libanone v 80. rokoch a obvinenia, že Irán stojí za teroristickými útokmi proti Francúzsku. Prerušenie diplomatických stykov medzi Francúzskom a Iránom v r. 1987 bolo však len krátkodobé.[18]

Vzťahy medzi Francúzskom a súčasným iránskym režimom sa medzitým aj zlepšili, pretože na Francúzsko sa časť muslimského sveta pozerá ako na vyzývateľa americkej hegemónie v Európe. Francúzsko sa navyše zo spojenca Izraela nakoniec vyvinulo v jeho ostrého kritika a neopustilo ani svoju neoficiálnu koncepciu „Euarábie“ – stratégie nadobudnúť v Európe postavenie bezpečnostno-politického hegemóna spojenectvom so spriatelenými arabskými štátmi, ktoré pritom nepatria k reálnym alebo potenciálnym odporcom Iránu. Francúzsko ani neprovokuje islámsky svet (tak ako USA a Spojené kráľovstvo) dôrazom na jeho demokratizáciu.[19] Rušivým momentom pre vzťahy medzi Iránom a Francúzskom môže byť postoj Francúzska ako člena európskej „Trojky“, ktorá má Irán prinútiť podriadiť jeho jadrový program medzinárodnej kontrole (pozri nižšie). Úplne hypoteticky sa Irán a Francúzsko môžu potknúť v prípade, že by vo Francúzsku došlo k eskalácii sporu medzi väčšinovou spoločnosťou a miestnou muslimskou komunitou.

Vzťahy Iránu k **Nemecku** neboli nikdy také vyhrotené ako vzťahy medzi Iránom a Francúzskom či Spojeným kráľovstvom, ale platí tu rovnaké riziko pre zhoršenie vzťahov ako medzi Francúzskom a Iránom v dôsledku nemeckej angažovanosti pri vyjednávaní EÚ s Iránom vo veci väčšej transparentnosti iránskeho jadrového programu.

3.3 SCENÁR „VYČERPANIA SA“ IRÁNSKEJ REVOLÚCIE

Irán je teokraciou už viac ako štvrťstoročie a existujú náznaky, že jej dynamika sa začína vyčerpávať a že štátne úrady strácajú podporu spoločnosti. V iránskej spoločnosti sa údajne šíri konsenzus, že k demokratickému štátu neexistuje alternatíva.[20] To však nemusí byť pozitívny jav, pretože autoritatívne režimy často predchádzajú ochabnutiu dynamiky tým, že mobilizujú spoločnosť radikalizáciou prostredia a vytvorením nezmieriteľného vzťahu voči nepriateľovi (pozri nižšie subkapitolu *Inštrumentalizácia vzťahov s USA*). Tým, že vlastnému štátu vnútia polohu na hrane vojny a mieru môžu požadovať obete a eliminovať opozíciu.

---

[18] *Iran Foreign Policy*. In: *Country Studies*. In: http://www.country-studies.com/iran/foreign-policy.html.

[19] *The EU and the Arabs III – France´s Tilt*. In: http://eurabia.blogse.nl/log/the-eu-and-the-arabs-iii-frances-tilt.html.

[20] Amirpur, Katajun: *The Future of Iran´s Reform Movement*. In: *Iranian Challenges*. In: Chaillot Papers No. 89, EU Institute for Security Studies. May 2006, str. 40.

4 PROTIZÁPADNÁ IDENTITA IRÁNU

4.1 IRÁN VO VEĽMOCENSKÝCH VZŤAHOCH

Dnes je síce oblasť Blízkeho východu všeobecne protizápadná, ale úlohu hlavného predstaviteľa západnej agresie už neplnia bývalé koloniálne mocnosti, ale paradoxne USA, ktoré samy boli v minulosti obeťou európskeho imperializmu.

Ani v prípade Iránu ani v prípade iných krajín celého širšieho Stredného východu sa tak nenaplnil teoretický predpoklad, že Americká revolúcia sa môže stať historickým modelom práve pre krajiny, ktoré majú priamu či nepriamu skúsenosť s britským a francúzskym imperializmom. Bertrand Lewis nachádza veľmi plauzibilné vysvetlenie, prečo tento predpoklad nebolo možné naplniť:[21]

- Národy Blízkeho východu si nemohli nevšimnúť, že Americkú revolúciu nevybojovali pôvodní Američania, ale britskí osadníci.
- Americká revolúcia tak vlastne nebola víťazstvom nad kolonializmom, ale práve naopak jeho posledným triumfom.
- Briti v Amerike kolonizovali krajinu natoľko úspešne, že sa už zaobišli bez podpory materskej krajiny v boji proti domácim obyvateľstvom.

V tejto súvislosti je ale zarážajúce, prečo sa podobná negatívna identita v Iráne nevyvinula proti Sovietskemu zväzu a v súčasnosti Ruskej federácii. Tá je na rozdiel od USA dedičom skutočnej koloniálnej ríše, ktorá si tiež podrobila či vyhubila domorodé obyvateľstvo a na rozdiel od USA vykonávala vládu aj nad desiatkami miliónov muslimov v Strednej Ázii a na Kaukaze. Dokonca v čase expanzie v 1. polovici 19. storočia v rusko-iránskych vojnách, keď sa vzdor proti Rusku stával súčasťou novodobej iránskej nábožensko-politickej identity.[22] Severná časť Azerbajdžanu bola začlenená do ruského impéria a napokon aj do ZSSR ako Azerbajdžánska ZSSR. Britské impérium sa do podobného vojenského stretu ako Rusko nedostalo, aj keď Briti sú považovaní za ekonomických kolonistov.

Aby si zabezpečili komunikačné línie, v čase druhej svetovej vojny dokonca ZSSR spoločne s Veľkou Britániou Irán okupovali. Briti sa po vojne stiahli, ale ZSSR ostal s cieľom pripojiť k sovietskemu Azerbajdžanu jeho iránsku časť. Sovieti kapitulovali najmä po americkej intervencii a Irán dokonca vstúpil v polovici 50. rokov spoločne s Veľkou Britániou, Irakom, Tureckom a Pakistanom do prozápadnej protisovietskej aliancie CENTO (Bagdádskeho paktu)[23] a stal sa dokonca spojencom USA. Hlavným nepriateľom Iránu sa však nakoniec po r. 1979 nestal ZSSR, ale Západ a predovšetkým USA. Prečo?

---

[21] Lewis, Bertrand: *The Crisis of Islam: Holy War and Unholy Terror*. Phoenix 2003, str. 75.

[22] Dabaschi, Hamid: *The Onslaught of Colonialism*. In: *Iran since the Revolution*. In: Social Research. Vol. 67. No. 2. Summer 2000. In: http://socres.org/vol67/dabnotes.pdf.

[23] *Bagdad Pact*. In The Avalon Project at Yale Law School. In: http://www.yale.edu/lawweb/avalon/mideast/baghdad.htm.

4.2 VSTUP USA DO VNÚTORNÝCH IRÁNSKYCH ZÁLEŽITOSTÍ

Zrejme najexemplárnejším príkladom nedôvery Iránu voči USA a Západu vôbec je zvrhnutie vlády premiéra Muhammada Mosadekka, ktorý sa rozhodol znárodniť ropný priemysel (predovšetkým Anglo-iránsku ropnú spoločnosť). Jeho zvrhnutie v r. 1953 a dosadenie šáha Rézu Pahlavího bolo dielom CIA (a britskej SIS) a je dnes dostatočne zdokumentované[24]. Západná ekonomická politika slúži v dnešnom Iráne ako paradigma posudzovania krokov západných krajín v regióne všeobecne: hlad po rope a s tým spojená forma západného neokolonializmu pod vedením USA.

Z dnešného pohľadu mohlo ísť zo strany Mosadekka o lacný populizmus, ale z hľadiska apelu na široké vrstvy obyvateľstva sa odpor proti Západu stal novým národným mýtom. Ide o rovnaký spôsob tvorby emancipačnej antikoloniálnej legendy známej aj z iných krajín, ktoré boli vystavené tlaku postkoloniálnych mocností – príkladom je egyptský emancipačný „násirovský“ mýtus, keď sa prezident Násir rozhodol v r. 1956 znárodniť Suezský prieplav.

Na rozdiel od r. 1956 v Egypte sa však v Iráne v r. 1953 USA postavili na stranu svojho vlastného bývalého kolonizátora, čím sa postarali o devalváciu vlastnej revolúcie ako historického antikoloniálneho prototypu. Samotné správanie šáha sa aj v dokumentoch CIA opisuje ako váhavé a nestatočné[25] a šáh sa stal v porevolučnom Iráne prototypom proamerického zapredanca. Pre dnešný Irán je dôležitejší tento aspekt americkej „post-koloniálnej“ politiky než zahraničnopolitické motívy USA, ktoré sa opierali o obavu z rozšírenia vplyvu bipolárneho rivala – ZSSR – v Iráne. Tento motív je v Iráne dnes irelevantný a navyše aj vedome potláčaný.

Dôležitý je fakt, že USA režírovali štátny prevrat proti politickému vodcovi, ktorý si získal aureolu boja za emancipáciu proti západným krajinám a umožnili návrat na trón politikovi (šáhovi), ktorého najmä iránske duchovenstvo považovalo za britskú bábku a neskôr (ako sa upevňovala pozícia USA v bipolárnom svete) za exponenta amerického imperializmu. Po islámskej revolúcii v r. 1979 sa tento človek nakoniec stal symbolom antiislámského zapredanca západných krajín a nepriateľa vlastného národa natoľko, že je dodnes neprijateľný aj pre časť prozápadnej exilovej opozície.[26]

Pád iránskeho šáha koncom 80. rokov nakoniec priniesol nedôveru voči USA z oboch strán: z revolučnej aj z prošáhovskej, resp. prozápadnej. V čase, keď šáh začal strácať v Iráne moc neboli USA ochotné podporiť svojho spojenca. Na samom počiatku jeho exilu mu dokonca odmietali udeliť politický azyl a urobili to až z „humanitárnych“ dôvodov v októbri 1979, keď bolo zrejmé, že šáh zomiera, ale po búrlivých protestoch v Iráne[27] ho napokon nechali odísť do Panamy a nakoniec do Egypta, kde v r. 1980 zomrel.

Pre iránske elity všetkých zameraní bol postoj USA prejavom nemorálnosti a politickej nespoľahlivosti. Z pozície USA pre nich vyplývali dve ponaučenia, z ktorých ani jedno nebolo priaznivé pre USA a ich „imidž“ v Iráne:

1. *Prvá skupina* (revolucionári z r. 1979) dospela k názoru, že USA nemajú najmenšie zábrany použiť akékoľvek prostriedky na presadenie svojich skrytých cieľov (zvrhnutie Mosadekka,

---

[24] *CIA Report on Mosaddeq Overthrow.* In: http://cryptome.sabotage.org/cia-iran.htm.

[25] Risen, James: *Secrets of History: The CIA and Iran.* In: http://www.nytimes.com/library/world/mideast/041600iran-cia-index.html.

[26] *Reza Pahlavi and MKO are U.S. Liabilities in Iran.* In: http://www.ghandchi.com/231-RPandMKO.htm.

[27] Hucul, Gary: *The Tragedy of Iran.* May 1, 2006. In: http://www.counterbias.com/632.html.

pripútanie Iránu k mocenskej politike USA), aby dosadili im povoľnú vládu v akejkoľvek krajine Stredného východu.

2. *Druhá skupina* („rojalisti“ aj všeobecne prozápadné a proamerické elity) zasa nadobudla presvedčenie, že USA sú schopné svojich domácich spojencov kedykoľvek využiť a napokon kedykoľvek zradiť v záujme dosiahnutia dohody s novou mocenskou garnitúrou.

Pre obe skupiny sa tak USA stali neprijateľnými: u jedných vzbudzovali „nenávisť, u druhých opovrženie, čo je nebezpečná kombinácia“.[28] Neakceptovateľnosť USA pre dnešnú iránsku mocenskú elitu v mediácii pri riešení iránskeho jadrového programu je jedným z dôsledkov tohto pohľadu na USA.

4.3 INŠTRUMENTALIZÁCIA NEAKCEPTOVATEĽNOSTI USA

V plnom prúde prebiehajúcej islamskej revolúcie v r. 1979 obsadila takmer tisícka islámistických radikálov Veľkú mešitu v Mekke. Z aspektu islamských dejín to síce znamenalo otras, ale samotný motív tohto ozbrojeného činu nebol ničím prekvapujúcim, keďže povstalci vyhlásili cieľ očistiť islam od vlastných skorumpovaných zradcov, zosadiť dynastiu Saudov a nastoliť „spravodlivosť a rovnosť“. Popri tom oznámili blížiaci sa koniec sveta.[29] Hoci bol tento čin plne v réžii wahhábitských fundamentalistov, obsahoval všetky základné „mesianistické“ prvky typické pre vtedajších iránskych fundamentalistov aj pre dnešné postoje súčasného prezidenta M. Ahmadínedžáda (jeho ohlasovanie „príchodu skrytého imáma“)[30], ktoré silno zarezonovali vo svete v r. 2005 a ešte viac upriamili pozornosť na hrozbu vlastníctva jadrových zbraní v rukách náboženských vodcov.

Pre analyzovanú tému úlohy Iránu ako regionálnej mocnosti a jeho vplyvu na regionálny proces by táto udalosť v Saudskej Arábii v r. 1979 nemusela hrať nijaký prevratný význam (aj keď išlo o ozvenu iránskej revolúcie)[31], keby ju iránsky režim pohotovo nevyužil pre posilnenie svojej protizápadnej (najmä protiamerickej) identity. Kruhy okolo vtedajšieho iránskeho revolučného vodcu ájátolláha Chomejního totiž v Teheráne rozšírili fámu, že do bojov proti povstalcom v Mekke zasiahli aj americkí vojaci, ktorí tým ako neveriaci vstúpili na svätú muslimskú pôdu (podobnú inštrumentalizáciu domnelej prítomnosti neveriacich na svätej pôde uvidíme neskôr aj u Usámu bin Ládina). Výsledkom emócií v Iráne v kombinácii s lekárskym ošetrením šáha Rézu Pahlavího v USA bol útok na Veľvyslanectvo USA v Teheráne a známa rukojemnícka dráma počas nasledujúcich 444 dní.

Správa o účasti amerických jednotiek pri bojoch v Mekke bola nielen nepravdivá, ale aj absurdná. Iránski radikáli ju však podporovali, pretože v Teheráne sa vtedy odvíjal boj o moc medzi medzi ájátolláhom Chomejním a pemiérom M. Bazargánom. Ten sa medzitým stretol s bezpečnostným poradcom amerického prezidenta Jamesa Cartera Zbigniewom Brzezinskim. Nebolo v záujme

---

[28]Lewis, Bertrand: *The Crisis of Islam: Holy War and Unholy Terror*. Phoenix 2003, str. 65.

[29]Timmermann, Kenneth R.: *Preachers of Hate*. New York, Crown Forum 2003, str. 132.

[30]*Iran´s President Paves the Way for arabs´ imam return*. November 17, 2005. In: http://www.iranian.ws/iran_news/publish/article_10945.shtml.

[31]Saudské bezpečnostné sily povstalcov premohli – usmrtili, zatkli a desiatky z nich napokon popravili.

vtedajšieho islamského režimu, aby medzi USA a Iránom došlo k normalizácii vzťahov a náboženskí vodcovia mali eminentný záujem, aby mohli odôvodniť nepriateľstvo a nezmieriteľnosť voči USA.[32]

4.4 ČIASTKOVÝ ZÁVER

Vyššie predstavený príklad inštrumentalizácie nepriateľstva a fabrikovanie jeho príčin môže byť v budúcnosti symptomatické pre vzťahy medzi Iránom a EÚ. Irán sa obrátil proti dohodám s EÚ v otázke jadrového programu s odôvodnením, že EÚ dohody „porušuje“, popr. sa správa nepoctivo. V hypotetickej situácii, keď sa EÚ podarí ako mediátorovi dotlačiť Irán k záväznej dohode o transparentnosti jeho jadrového programu, musí EÚ rátať s tým, že súčasné iránske náboženské vedenie nemusí váhať vyrobiť z EÚ – ktorá pre Irán predstavuje tiež dekadentný Západ – protivníka, proti ktorému bude mobilizovať masový odpor.

[32]Snyder, Robert S.: *The US and the Third World Revolutionary States: Understanding Breakdown of Relations.* http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/0020-8833.00120.

5 VNÚTORNÉ ROZLOŽENIE SÍL V IRÁNE A DÔSLEDKY NA VÝVOJ DOMÁCEJ A ZAHRANIČNEJ POLITIKY IRÁNU

Dominantnou udalosťou roku 2005 v Iráne boli deviate prezidentské voľby, ktoré pútali pozornosť domácej i svetovej odbornej verejnosti z dvoch dôvodov. Po prvé, prezidentské voľby boli pre konzervatívne sily poslednou prekážkou na ceste k opätovnému získaniu úplnej moci v Islamskej republike, ktorú stratili po smrti ájátolláha Chomejního. Po druhé, mali svetovej verejnosti ukázať nielen, akým smerom sa bude uberať iránsky jadrový program a či nová vládna garnitúra bude ochotná pokračovať v diplomatickom riešení tohto problému aspoň v intenciách tej predchádzajúcej, ale aj do akej miery bude pokračovať nárast vplyvu Iránu na vývoj v regióne posiatom pretrvávajúcimi a doposiaľ nevyriešenými konfliktmi.

5.1 PREZIDENTSKÉ VOĽBY

Prezidentské voľby v júni 2005 priviedli k moci ultrakonzervatívneho (ultraradikálneho?) kandidáta Mahmúda Ahmadínedžáda. Potvrdilo sa tak to, čoho sa mnohí svetoví politici obávali - po prvýkrát od smrti ájátolláha Chomejního sa všetka moc v Islamskej republike dostala do rúk najtvrdšieho jadra režimu, ktorý vzišiel z IIR v roku 1979. Konzervatívne sily počas posledných štyroch rokov trpezlivo, krok po kroku získavali stratené pozície v jednotlivých štruktúrach zložitého politického systému krajiny. Využívali k tomu všetky spôsoby politického boja, legitímne aj nelegitímne, ako aj nelichotivú situáciu, v ktorej sa nachádzala iránska spoločnosť na konci druhého volebného obdobia liberálneho prezidenta Chátámího.

Neskorší víťaz volieb Ahmadínedžád veľmi dobre odhadol stav iránskej spoločnosti ako aj ekonomiky krajiny a svoju volebnú kampaň postavil na atribútoch, akými sú chudoba, sociálna spravodlivosť, nespravodlivé prerozdeľovanie spoločného bohatstva a udržanie sociálnych istôt.[33] Napriek tomu, že si to málo kto pripúšťal, víťazstvom takmer neznámeho konzervatívneho politika Ahmadínedžáda nad neporovnateľne skúsenejším politikom, Alím Akbarom Hašemim-Rafsandžáním v druhom, rozhodujúcom kole, stratili reformisti aj svoju poslednú mocenskú pozíciu.[34] Prvé náznaky boli badateľné už v prvom kole (17. 6. 2005), ktorých sa zúčastnilo viac ako 63 % voličov. Víťazom sa síce podľa predpokladov stal Rafsandžání, ale len so ziskom 21 %, čo po prvýkrát v histórii prezidentských volieb v Iráne znamenalo, že sa nerozhodlo už v prvom kole. Najväčším prekvapením bol Ahmadínedžád, ktorý skončil druhý s 19 %, nasledovaný Karrubim so 17 %, Kalibafom a Moinom, každý po 14 %. Laridžání a Mehralizadech získali len 6 resp. 4 % a 4 ďalšie % odovzdaných hlasov boli neplatné. Tieto čísla indikujú, že iránsky elektorát bol vysoko polarizovaný a znamenalo to, že 35 % voličov volilo reformistov a 39 % konzervatívnych (nábožensky radikálnych)

[33]Fernández, Haizam Amirah – Sancha, Natalia: *Oriente Medio: Transformación y continuismo en una región convulsa*. In: Panorama estratégico 2005/2006, Instituto español de estudios estratégicos, Real instituto Elcano, Ministerio de Defensa.

[34]Tarasovič, Vladimír: *Iránske prekvapenie*. In: Zahraničná politika 4/2005, príloha: Bezpečnostné analýzy, SFPA, Bratislava, 2005.

kandidátov.[35] Bola to výrazná zmena oproti Chátámího ére, keď v prospech reformných síl hlasovalo viac než 50 % voličov a len 20 % podporovalo konzervatívne (radikálne islamské) sily.[36]

V druhom kole volieb 24. júna 2005 bol za prezidenta Iránu zvolený Ahmadínedžád. Jeho víťazstvo bolo neočakávané, pretože nikto si nepripúšťal, žeby relatívne málo známa osobnosť mohla poraziť Rafsandžáního, jedného zo zakladateľov islámskej republiky, spojenca jej „duchovného otca“ imáma Chomejního, dvojnásobného prezidenta krajiny (1989 – 1997) a bývalého predsedu parlamentu (1980 – 1989). Rafsandžáního víťazstvo sa predpokladalo aj na základe matematických kombinácií počtov hlasov odovzdaných v prvom kole obidvom táborom – reformistom a konzervatívcom. Nakoniec Ahmadínedžád vyhral s impozantnými 62 % hlasov, oproti 36 %, ktoré získal Rafsandžání, z celkového počtu 59 percent oprávnených voličov zúčastnených na voľbách.[37]

5.2 SKLAMANÍ VOLIČI - KĽÚČ K PREHRE REFORMISTOV

V roku 1997 prejavili Iránci svoju nespokojnosť s porevolučným vývojom v krajine a dali prednosť prodemokratickým reformným silám zvolením Chátámího za iránskeho prezidenta. Podporu reformám vyjadrili aj v komunálnych voľbách v roku 1999, v parlamentných voľbách 2000 a v roku 2001 opätovným zvolením Chátámího za prezidenta Iránu. S neúspechmi reformistov, predovšetkým v sociálnej a ekonomickej sfére, však ich podpora postupne začala klesať a široké masy sa začali obracať späť k revolučným ideálom. Výsledkom toho boli presvedčivé víťazstva konzervatívnych síl v komunálnych voľbách v roku 2003 a v parlamentných voľbách v roku 2004. Preto sa dá len veľmi ťažko súhlasiť so všeobecne prezentovaným názorom, že výsledky volieb v roku 2005 boli prekvapujúce. V skutočnosti sa dali predvídať. Chudobné masy využili prezidentské voľby na protest proti doterajšiemu vývoju v krajine. Nesplnili sa ich očakávania, ktoré vkladali do reformného krídla iránskeho politického spektra a odchádzajúcemu liberálnemu prezidentovi Chátámímu vyčítali nielen pomalé napredovanie ekonomických reforiem, ale aj malú angažovanosť a nejasnú pozíciu voči snahe USA izolovať Irán na medzinárodnej scéne. „Proreformný elektorát“ bol sklamaný protagonistami reforiem, stal sa ľahostajným k vývoju v krajine a odovzdal svoj hlas charizmatickejšiemu Ahmadínedžádovi.[38]

5.3 NOVÝ PREZIDENT

Navonok neznámy Ahmadínedžád spĺňal všetky potrebné atribúty ideálneho novica na prezidentskom poste pre model islamskej republiky: členstvo v islamských združeniach, služba v ozbrojených silách, účasť v iránsko-irackej vojne, guvernér malej provincie Ardebil, poradca ministra kultúry a islamskej

---

[35]Za reformných kandidátov boli považovaní Karrubi, Moin a Mehralizadech a za konzervatívnych Ahmadínedžád, Kalibaf a Laridžáni. Rafsandžáního je možné považovať skôr za politika stredu, v druhom kole volieb ho podporovali reformisti pozn. aut.

[36]Kapiszewski, Andrzej: *Iran's 2005 presidential elections and their impact on the Republic's politics*. In Chaillot Paper No. 89, *Iranian Challenges*. In:EU Institute for Security Studies EU. May 2006.

[37]Viac pozri in: *International Crisis Group: Iran: What Does Ahmadi-Nejad's Victory Mean?* In: Middle East Briefing Nº18, Tehran/Brussels. 4. august 2005.

[38]Gannon, Kathy*: Hardline Tehran Mayor Wins Iran Presidential Race Over Well-Known Statesman in Landslide*. In: ABC News, 25.6.2005, http://abcnews.go.com/International/wireStory?id=880557&page=1.

rady, primátor hlavného mesta, titul univerzitného profesora a povesť muža žijúceho jednoduchým životom muslima.[39]

Štyridsaťdeväťročný Ahmadínedžád je politikom s malými skúsenosťami v riadení štátu (na iránskej politickej scéne sa po prvýkrát objavil v máji 2003, keď ho novozvolená konzervatívna rada v Teheráne menovala za primátora[40]) a reprezentantom ultrakonzervatívnej časti politického spektra, tvorenej predovšetkým mladšou generáciou a veteránmi z Iracko-iránskej vojny. Po prevzatí moci sa Ahmadínedžád pasoval za iránskeho národovca, prezentujúceho sa ako prostý líder a „priateľ ľudu", ktorý nie je súčasťou ani politickej ani náboženskej elity. Súbežne s týmito populistickými vyhláseniami začal tiež realizovať reštrikčnú politiku v sociálnej oblasti a obmedzil mnohé občianske slobody zavedené reformistami v predchádzajúcom období.

Jeho odvážne vyhlásenia, o.i. vymazať Izrael z mapy sveta, popudili proti nemu nielen americkú superveľmoc, ale Irán začal strácať aj svojich regionálnych sympatizantov a obrancov. S touto extrémistickou pozíciou sa usiluje získať aspoň podporu ľudí v rámci domáceho boja, ktorý vedie proti reformistom, technokratom a proti niektorým častiam klerikálneho establišmentu. Snaží sa pritom využiť dezilúziu Iráncov po neúspechu reformistov, ktorým sa počas osemročného obdobia pri moci nepodarilo zlepšiť životné podmienky Iráncov.[41]

Ideologicky je Ahmadínedžád málo čitateľný. Jeho vyhlásenia počas volebnej kampane sa podobali viac vyhláseniam primátora, než kandidáta na post prezidenta. Dominovali v nich vznešené frázy o ekonomickej spravodlivosti, isláme, národnej hrdosti a potrebe brániť národné záujmy proti cudzincom. Najlepším indikátorom jeho názorov sú jeho najbližší spojenci – Zbory Islamských revolučných gárd (*Islam Revolutionary Guard Corps – IRGC)*, dobrovoľnícke zbory *Basij* a hnutie *Abadgaran*, predstavujúce sociálno-konzervatívne a medzinárodno-konfrontačné prvky, a niektoré z nich pravdepodobne aj podporujúce násilné aktivity v zahraničí.[42]

Prekvapujúce zvolenie Ahmadínedžáda vyvolalo vážne obavy, akým smerom sa bude uberať iránska domáca a zahraničná politika a vzťahy s USA a EÚ. Na základe jeho rétoriky, doterajších vystúpení ako i spolupracovníkov, ktorými sa obkolesil sa dá predpokladať, že Ahmadínedžád sa bude usilovať o návrat k základným princípom islamskej revolúcie z roku 1979 – je viac ideologický, menej pragmatický a predovšetkým viac protiamerický. Napriek tomu je potrebné hodnotiť Irán komplexne, pretože je riadený komplexom inštitúcií a vzájomne súperiacimi centrami moci, ktoré vo svojej podstate uprednostňujú kontinuitu pred zmenou.[43]

---

[39]Mahdi, Ali Akbar: *Iran's reformers: a future that works.* In: Open Democracy. 14. 7. 2005

http://www.opendemocracy.net/democracy-irandemocracy/result_2675.jsp; 11.5.2006

[40]Pätnásťčlenná rada bola zvolená vo februári 2003, keď sa volieb zúčastnilo len 12 % oprávnených voličov Teheránu a všetky kreslá získali konzervatívci.

[41]Fernández, Haizam Amirah – Sancha, Natalia: *Oriente Medio: Transformación y continuismo en una región convulsa.* In*:* Panorama estratégico 2005/2006, Instituto español de estudios estratégicos, Real instituto Elcano, Ministerio de Defensa.

[42]*International Crisis Group: Iran: What Does Ahmadi-Nejad's Victory Mean*? In: Middle East Briefing Nº18, Tehran/Brussels. 4. august 2005.

[43]Ibid

5.3.1 KTO PODPORUJE MAHMÚDA AHMADÍNEDŽÁDA

Oveľa väčšie obavy, než nový prezident, vzbudzujú jeho najbližší spolupracovníci a fanatickí podporovatelia - kombinácia náboženských extrémistov, vojenských a polovojenských skupín, vrátane hnutia *Abadgaran*[44], Zbory islamských revolučných gárd a dobrovoľnícke zbory *Basij*.

Ajatolláh Mesbah Jazdi

Jedným z najbližších a najvplyvnejších osôb v blízkosti Ahmadínedžáda je jeho duchovný poradca *(marja-e taqlid)* a politický kancelár ájátolláh Mesbah Jazdi, fundamentalistický šíita, podporujúci tvrdú líniu návratu k chomejnizmu. Ten hneď po voľbách vyhlásil, že Ahmadínedžád plánuje vytvoriť „islámsku administratívu" a že jeho víťazstvo je „jasnou indikáciou, že Iránci podporujú islamskú vládnu moc".[45] Jazdi je známy aj svojou otvorenou snahou nahradiť na poste najvyššieho iránskeho duchovného vodcu ájátolláha Chamenejího.[46] Jazdi patrí medzi klerikov, ktorí hlásajú radikálny smer šíitskej teológie a naviac je aj členom a možno aj hlavou silnej polotajnej náboženskej spoločnosti *Hojatieh*, ktorá je za obmedzenie individuálneho volebného práva, za napadanie opozičnej tlače a politikov a za dôraznú islamizáciu univerzít. Oveľa pozoruhodnejšia je ich entuziastická viera v skorý návrat „skrytého imáma" alebo tiež známeho pod menom *Mahdi*, náboženskej postavy spasiteľa z 9. storočia, o ktorom mnohí veria, že sa vráti ako výsledok „regionálneho ohňa".[47]

Hnutie Abadgaran

Za svoj politický vzostup vďačí Ahmadínedžád do istej miery tiež neokonzervatívnemu hnutiu Abadgaran, ktorého lídrom bol v jednom období aj on sám. Nie je to politická strana, hoci sa o tento status v súčasnosti snaží, ale skôr aliancia konzervatívcov tvrdej línie, ktorí sa spojili pred komunálnymi voľbami v Teheráne vo februári 2003.

O tejto skupine sa toho vie veľmi málo. Relatívne mladí členovia Abadgaranu sa sami vyhlasujú za „fundamentalistov", verných princípom revolúcie a jej skutočnému vodcovi ájátolláhovi Chomejnímu. Ich program je zmesou populistickej, na štát orientovanej ekonomickej politiky prerozdeľovania, panislamizmu a antiamerikanizmu. Mnohí členovia sú veteránmi z Iránsko-irackej vojny a bývalí príslušníci Zborov iránskych revolučných gárd.[48]

Zbory islamských revolučných gárd[49]

---

[44]Aliancie architektov islamského Iránu (*Etelaf-e Abadgaran-e Iran-e* Eslami.) Pojem *„architekti"* má v tomto prípade prenesený význam a označuje „tvorcov" pozn. autora).

[45]In: *International Crisis Group: Iran: What Does Ahmadi-Nejad's Victory Mean?* In: Middle East Briefing Nº18, Tehran/Brussels. 4. august 2005.

[46]Copley, Gregory R.*: Iranian Conflict With the West is Already Underway; Only the Methology, Adversaries, and Targets Need Finalizing*. In: Defense & Foreign Affairs Special Analysis, Volume XXIV, No. 2. 6.1.2006 http://www.gisresearch.com.proxy.www.merln-europe.org/ , 28.4.2006

[47]Berman, Ilan: *Understanding Ahmadinejad.* In: Iran Strategy Brief, No. 1, jún 2006, The American Foreign Policy Council, Washington, D.C.

[48]In: *International Crisis Group: Iran: What Does Ahmadi-Nejad's Victory Mean?* In: Middle East Briefing Nº18, Tehran/Brussels. 4. august 2005.

[49]Založil ich Ajatollah Chomejni v máji 1979, krátko po revolúcii, ako protiváhu regulárnym vojenským silám, ktorých lojalita bola vtedy otázna. Podľa súčasných odhadov ich počet je asi 125 000 a samotnými Iráncami sú vo všeobecnosti považované za najmocnejší (a zastrašujúci) pilier Islamskej republiky. Pozri in: Crisis Group

Zbory islamských revolučných gárd (*Pasdaran*) spolu s ich dobrovoľníckymi zbormi *Basij* sú ďalšou inštitúciou, ktorá dopomohla Ahmadínedžádovi k víťazstvu vo voľbách. Podľa mnohých odborníkov na vnútropolitický vývoj v Iráne je to odrazom narastajúcej sily Pasdaranu v iránskej politike. Za túto podporu však budú očakávať patričný „benefit“, čo ešte viac posilní ich postavenie.

Revolučné gardy sa po Chomejního smrti stali tiež „významným ekonomickým elementom“ a spoločnosti kontrolované Pasdaranom sú veľmi aktívne vo veľkých ekonomických sektoroch, predovšetkým v telekomunikáciách a v obchode. Pasdaran kontrole viac než 70 prístavov a stovky miliónov dolárov zarábajú na bezcolnom importe a exporte.[50]

Vplyv Pasdaranu na vývoj v Iráne je aj sekundárny. Bývali členovia Pasdaranu sú v súčasnosti na významných politických pozíciách v štáte, o čom svedčí aj skutočnosť, že štyria zo siedmych kandidátov na prezidentský post pôsobili v minulosti v revolučných gardách Mnohí z konzervatívnych poslancov zvolených do iránskeho parlamentu v roku 2004 o sebe tvrdia, že sú „vojakmi v civilnom odeve“. Iránska exilová opozícia odhaduje ich počet asi na 40.[51]

5.4 DÔSLEDKY PREZIDENTSKÝCH VOLIEB PRE DOMÁCU A ZAHRANIČNÚ POLITIKU IRÁNU

Aj keď sa nový prezident po voľbách prezentoval viac na medzinárodnej scéne svojimi často nevyberanými útokmi voči Izraelu a USA a obnovením jadrového programu, primárnou pre neho bude zrejme domáca politika. Je si totiž vedomý toho, že pokiaľ sa mu nepodarí konsolidovať svoju moc v krajine, nedokáže čeliť svojim pravdepodobným „protivníkom“ na domácej scéne - politickým rivalom a iránskemu obyvateľstvu. Nasvedčuje tomu aj poverenie ministerstva vnútra agendou týkajúcou sa národnej strategickej politiky a menovanie Mustafu Pourmuhammadího, ministra vnútra a jeho blízkeho spolupracovníka, ktorý bol 13 rokov zástupcom ministra pre spravodajské služby a bezpečnosť, šéfom novovytvorenej vládnej Národnej bezpečnostnej rady.[52] Ahmadínedžád si naviac asi začína uvedomovať, že v prezidentských voľbách nebol len jeden víťaz, ale že prostredníctvom neho sa z víťazstva teší aj najvyšší náboženský líder krajiny Chamenejí, ktorý sa takýmto spôsobom snažil upevniť svoje postavenie.

Hoci je funkcia prezidenta politicky príťažlivá, nie je jeho pozícia v iránskom politickom systéme veľmi silná. Bývalému prezidentovi Chátámímu znemožnilo ústavné ustanovenie o *„Velayet-e Faqih“* (postavenie najvyššieho predstaviteľa krajiny) presadiť mnoho ním navrhovaných reforiem, pretože neboli akceptované najvyšším predstaviteľom krajiny a ďalšími prvkami mocenskej štruktúry. Pozícia nového prezidenta nebude o nič silnejšia, pretože od júna 2005 sa ústava nemenila. Nepredpokladá sa, že by dochádzalo k takým rozporom, ako tomu bolo počas obdobia prezidenta Chátámího. Už aj

---

Report: *The Struggle for the Revolution's Soul*, op. cit., pp. 8-9; Anthony Cordesman, "Iran's developing military capabilities", CSIS, 14 December 2004, at www.csis.org/burke/mb/041208_IranDevMilCapMnRpt.pdf.

[50]In: *International Crisis Group: Iran: What Does Ahmadi-Nejad's Victory Mean?* In: Middle East Briefing Nº18, Tehran/Brussels, 4. august 2005

[51]Reissner, Johannes: *The New Gap between Iran and West. The Presidential Election As an Expression of a Fundamental Shifting of Power*. In: SWP Comments 35, Stiftung Wissenschaft und Politik. August 2005

[52]Copley, Gregory R.: *Iranian Conflict With the West is Already Underway; Only the Methology, Adversaries, and Targets Need Finalizing*. In: Defense & Foreign Affairs Special Analysis, Volume XXIV, No. 2. 6.1.2006 http://www.gisresearch.com.proxy.www.merln-europe.org/.

z toho dôvodu, že po prvýkrát v histórii islamskej republiky je post prezidenta, parlament, bezpečnostné sily a súdnictvo v rukách konzervatívnych síl.[53]

Prezidentské voľby zavŕšili aj takmer dvadsaťročné úsilie bývalých vojakov o „militarizáciu" hlavných štátnych orgánov. Tento trend bol nastúpený na konci iránsko-irackej vojny a nabral na rýchlosti počas posledných ôsmych rokov. Jeho protagonistami boli veteráni zo spomínanej vojny a bývalí príslušníci Pasdaran a Basij. Na podstatne kvalitatívnejšiu úroveň ho doviedlo hnutie Abadgaran pred dvoma rokmi na komunálnej úrovni, keď prevzalo riadenie mnohých dedín a miest. Postavenie vojakov v politickom systéme krajiny bolo upevnené ešte viac vtedy, keď začali kontrolovať aj parlament (Madžlis). Vyvrcholením tohto trendu je skutočnosť, že po prvýkrát za štvrťstoročie je hlavou exekutívy bývalý vojak a nie klerik.

Vo vzťahu k obyvateľstvu zrejme Ahmadínedžád využije osvedčenú metódu „mrkvy a biča". Na jednej strane sa bude snažiť splniť niektoré sľuby z jeho prezidentskej kampane v sociálno-ekonomickej oblasti[54], čo mu umožňuje aj súčasná relatívne dobrá ekonomická situácia krajiny s priemerným rastom HDP v posledných piatich rokoch okolo 5,5 %. Na druhej strane pritvrdí v oblasti sociálno-kultúrnej[55], pretože predpokladá, že hoci si voči sebe pobúri časť mladého a proreformne orientovaného obyvateľstva, bežní Iránci skôr uprednostnia chlieb než západnú kultúru.

Veľký vplyv na rozhodovanie Ahmadínedžáda má ájátolláh Jazdi, jeden z duchovných, ktorý hlásajú, že v najbližšej dobe sa vráti stratený dvanásty imam (Mahdi). Ahmadínedžád sa snaží preniesť všetky prvky mahdizmu aj do politiky. „Našou hlavnou revolučnou misiou je vydláždiť cestu pre znovuobjavenie 12. imáma, Mahdiho" povedal na stretnutí národných náboženských lídrov v novembri 2005 Ahmadínedžád. Koncom minulého roka prijala Ahmadínežádova vláda niekoľko kontroverzných rozhodnutí, z ktorých asi najkontroverznejšie je ratifikovanie formálneho paktu spolupráce s dvanástym imámom v októbri 2005. Viera v skorý návrat Mahdiho vedie Ahmadínedžáda v zahraničnej politike k „hre s ohňom". Podľa neho *„historická vojna medzi utláčateľmi (kresťanmi) a islamským svetom prebieha a islamská republika je v prvej línii."* V januári 2006 naviac na stretnutí s členmi parlamentného výboru pre zahraničnú politiku a národnú bezpečnosť za zatvorenými dverami povedal, že Irán sa musí vzdať politiky zmierňovania napätia, ktorú viedol jeden a pol dekády a prejsť na konfrontáciu so Západom.[56]

Aj preto sa v zahraničnej politike usiluje o oživenie vízie expanzionistickej zahraničnej politiky islámskej republiky, „aby vlna islámskej revolúcie čo najskôr zasiahla celý svet."[57] Napomôcť mu má k tomu zrevidovaná diplomacia. Ministrom zahraničných vecí sa stal Manoucher Mottaki (bývali dôstojník Pasdaranu, zodpovedný za vedenie teroristických operácií v Turecku) a Ahmadínedžád vykonal aj rozsiahlu reštrukturáciu profesionálneho diplomatického zboru. Dvadsať „top" diplomatov

[53]Kapiszewski, Andrzej: *Iran's 2005 presidential elections and their impact on the Republic's politics*. In Chaillot Paper No. 89, Iranian Challenges, EU Institute for Security Studies EU. May 2006.

[54]Prvým krokom novej vlády po jej nástupe do úradu bolo vyčlenenie 1,3 mld. USD na pomoc mladomanželom.

[55]Najväčšie zásahy sa budú týkať vymožeností, ktoré boli dosiahnuté počas vlády reformných síl a týkali sa predovšetkým mladých ľudí - nosenie odevu západného štýlu, spoločné stretávania sa mužov a žien. Očakáva sa aj rozšírenie náboženského vzdelávania do škôl a posilnenie kontroly médií a umenia.

[56]Viac in: Berman, Ilan: *Understanding Ahmadinejad*. In: Iran Strategy Brief, No. 1. June 2006. The American Foreign Policy Council, Washington, D.C.

[57]Ibid

(vrátane vyslancov v Paríži, Berlíne a Londýne bolo prepustených a ďalší to mohli očakávať. Dôvodom bola ich neochota presadzovať extrémistickú agendu prezidenta.[58]

5.5 ČIASTKOVÝ ZÁVER

Prezidentské voľby v Iráne potvrdili, že v krajine prebieha niekoľko súbežných bojov o získanie mocenského vplyvu. Okrem klasického súperenia medzi proreformnými a konzervatívnymi silami, existuje súperenie o pozíciu najvyššieho duchovného vodcu Islamskej republiky, ktorý má výsostné postavenie v iránskom politickom systéme. Súčasný najvyšší náboženský vodca ájátolláh Chamenejí považoval za svojho najväčšieho protivníka Akbara Rafsandžáního a na zbavenie jeho politického vplyvu využil prezidentské voľby a mladého, islamskej revolúcii oddaného, ale vo veľkej politike neskúseného primátora Teheránu Ahmadínedžáda.

Až čas ukáže, či stratégia Chamenejího dosadiť na prezidentský post práve Ahmadínedžáda bola správna. Jeho zvolením dochádza vzhľadom na jeho vojenskú minulosť ešte vo väčšej miere k militarizácii mocenských štruktúr Iránu. V osobe osobného poradcu nového prezidenta ájátolláha Muhammada Taqiho Mesbah-Jazdiho vyrástol Chamenejímu nový rival na jeho post. Spojenie týchto dvoch figúr (Ahmadínedžáda a Jazdiho) na iránskej politickej scéne môže vzhľadom na analyzované osobnostné rysy (viera v návrat Mahdiho), môže v prípade získania postu najvyššieho postu krajiny Jazdim, priviesť Irán a región na pokraj katastrofy

Slovensko podmieňuje svoj vzťah s Iránom vývojom jeho jadrového programu, a to aj vzhľadom na svoju pozíciu nestáleho člena BR OSN a člena Rady guvernérov MAAE. Slovensko-iránske hospodárske a obchodné vzťahy nie sú zaťažené žiadnymi inými problémami, napriek tomu sú nedostatočne rozvinuté a výrazne zaostávajú za ekonomickým potenciálom, potrebami a možnosťami oboch strán.[59]

Slovensko by malo sledovať veľmi pozorne domáci vývoj v Iráne, od ktorého sa bude odvíjať aj zahraničná politika Iránu. Irán sa bude snažiť o čoraz silnejšiu regionálnu pozíciu tak v Perzskom zálive, ako aj v oblasti širšieho Stredného východu, Južného Kaukazu a Strednej Ázie, ktorá by mu umožnila ešte väčší vplyv na energetický vývoj vo svete.

---

[58]Navai, Ramita - Beeston, Richard: *Iran Sacks Diplomats in Purge of Reformers.* In: Times of London. 2.11.2005. In: http://www.timesonline.co.uk/article/0,,251-1854018,00.html.

[59]Vzájomná obchodná výmena (v mil. USD,) v roku 2005 bola podľa údajov MZV SR následovná: dovoz - 15,144, vývoz - 8,220, obrat - 23,364, saldo - -6,924 mil. USD.

6 POSTAVENIE IRÁNU V REGIÓNE PERZSKÉHO ZÁLIVU

6.1 IRÁNSKA ZAHRANIČNÁ POLITIKA VOČI PERZSKÉMU ZÁLIVU

Irán buduje svoje postavenie v Perzskom zálive na troch pilieroch:

- priority zahraničnej politiky Iránskej islámskej republiky;
- vzťahy medzi Iránom a arabskými štátmi;
- vzťahy medzi Iránom a krajinami Perzského zálivu.

Podľa Ústavy Iránskej islámskej republiky musí byť zahraničná politika Iránu založená na výbere takých štátov, ktoré prostredníctvom politických, ekonomických, kultúrnych a sociálnych vzťahov s Iránom môžu zaistiť jeho bezpečnosť a stabilitu. Na základe tohto kritéria rozdeľuje Irán tieto krajiny do nasledujúcich skupín:

- susedia Iránu;
- muslimské krajiny (Irán považuje za svoju povinnosť vytvoriť potrebné základy pre integráciu muslimského spoločenstva (*Ummate*);
- rozvojové krajiny (podľa iránskej ústavy štáty, ktoré nepatria k nijakému bloku („Non-aligned states);
- štáty s ktorými uzatvoril resp. rozvíja vzťahy z dôvodov, že prispievajú k napĺňaniu ekonomických, sociálnych, politických a obranných potrieb Iránu.

Vzťahy Iránu s arabskými krajinami siahajú až do antických čias a počas 15 storočí neboli nikdy celkom ideálne. Po víťazstve IIR v roku 1979 iránske intelektuálne kruhy a vláda začali postupne meniť svoj prístup k arabským štátom v Perzskom zálive. Založili ho na budovaní nových sociálnych, kultúrnych a politických vzťahoch, čo privítali aj arabské komunity. Tento dialóg bol prerušený iracko-iránskou vojnou a hoci táto vojna neprerástla do iránsko-arabskej konfrontácie, poznačila iránsko-arabské vzťahy, pretože niektorí arabskí lídri v nej podporovali Saddáma Husajna.[60]

Najnovším problémom, ktorý rezonuje v iránsko-arabských vzťahoch je spor ohľadom pomenovania Zálivu. Irán reagoval veľmi podráždene na mapu Perzského zálivu vo vydaní *Natural Geographic* začiatkom roku 2005, kde sa vedľa názvu Perzský záliv objavil aj názov Arabský záliv. K protestom sa okrem vlády pripojili aj mnohé iránske politické skupiny a Irán vtedy dokonca pohrozil bojkotom Ázijských hier 2006 v Dohe (Katár). Táto reakcia Iránu bola veľmi prekvapujúca, pretože pomenovanie Arabský záliv používali arabské krajiny v posledných štyridsiatich rokoch a reakcia Iránu nebola nikdy taká podráždená[61]. Mnohí experti považovali túto „precitlivenosť Iránu“ až za tak

[60]Maleki, Abbas: *Iran and Persian Gulf*. In: vystúpenie na „Gulf Security Conference 2001“, Royal Institute for Defense Studies, London 13.-14.9.2001. In: http://www.caspianstudies.com/article/Iran%20&%20Persian%20Gulf.htm.

[61]Arabi nepoužívali názov Arabský záliv pred rokom 1960. S výzvou nahradiť názov *Perzský záliv* pomenovaním *Arabský záliv* prišiel po prvýkrát egyptský prezident Gamal Abdul Nasir. Bola to reakcia na podporu Izraela Iránom. V súčasnom vydaní *Natural Geographic* sa používa názov Perzský záliv.

nebezpečnú, že pri vzájomnej neústupčivosti a robení si napriekov by mohla mať veľmi nepriaznivý dopad na arabsko-iránske vzťahy.[62]

6.2 BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA IRÁNU VOČI PERZSKÉMU ZÁLIVU

Najdôležitejšími kritériami, vymedzujúcimi ciele a taktiku Iránu vo vzťahoch s ostatným svetom, je náboženstvo, nacionalizmus, etnická príslušnosť, ekonomika a geopolitika. Pri hodnotení vzťahov medzi Iránom a krajinami Perzského zálivu podľa spomínaných kritérií je veľmi dôležité *náboženské kritérium*, pretože Irán musí súťažiť s islámskym náboženstvom, ktoré ponúka Saudská Arábia v podobe sunnitského wahhábizmu alebo salafizmu. Podľa *nacionalistického kritéria* Irán by chcel v Perzskom zálive znovu nastoliť éru iránskeho impéria. Čo sa týka *etnického kritéria*, Irán nechce urobiť niečo, čo by mohlo narušiť integráciu rozdielnych etnických skupín v Iráne. *Ekonomicky* sa Irán usiluje nadviazať úzke vzťahy s arabskými štátmi Perzského zálivu s cieľom zaistiť nové trhy pre iránske tovary a zvýšiť ropnú kooperáciu. Z *geopolitického hľadiska* sa Irán snaží v maximálne možnej miere znížiť prítomnosť USA v Zálive.

Od roku 1979 uplatňoval Irán voči krajinám Perzského zálivu dva prístupy:

1. expanzia revolučných a podvratných myšlienok v regióne;
2. umiernený praktický model rozvíjajúceho sa islámskeho štátu, ktorý môže koexistovať so susedmi a je založený na spoločnej histórii a celej škále politických, ekonomických a sociálnych interakcií s ním.

Počas obdobia prezidenta Muhammada Chátámího boli vzťahy Iránu s krajinami Perzského zálivu založené na druhom prístupe a posunuli ich na novú, podstatne vyššiu úroveň. Pre toto obdobie vzťahov boli charakteristickými atribútmi vzájomná dôvera, bilaterálne a multilaterálne rozhovory, inklinácia k mierovému spolunažívaniu, rozšírenie priateľskej spolupráce a chápanie pozícií vo vzťahu k politickým a ekonomickým problémom Iránu.[63]

6.3 VZŤAHY IRÁNU S IRAKOM

Eliminácia dvoch najväčších nepriateľov Iránu – Saddáma Husajna v Iraku a hnutia Tálibán v Afganistane - Spojenými štátmi americkými, umožnila Iránu oveľa efektívnejšie prehodnotiť jeho rolu na Blízkom východe. Tak politicky ako aj prostredníctvom svojich zásob prírodných zdrojov (ropy a zemného plynu).

Názory na vzťah Iránu k Iraku sú v iránskej spoločnosti rôznorodé a líšia sa od jednej skupiny obyvateľstva k druhej. Časť je spokojná s tým, že Irak má podobnú vládu ako Iránska islamská republika (šíitska komunita a teokrati), čo by podľa nich mohlo Iránu uľahčiť presadzovanie vlastných záujmov v Iraku, zatiaľ čo iní zastavajú názor, že Iračania by mali sami rozhodnúť o svojom osude. Irán má tiež obavy z možnej federalizácie Iraku, čo by vzhľadom na nevyriešenú otázku Kurdov v Iráne znamenalo ďalší vnútorný politický problém. Ustanovením kurdského politického vodcu

[62]Habibi, Nader: *How Should Iran Preserve the Name of Persian Gulf*. In Iran News. 11.2.2005

http://www.payvand.com/news/05/feb/1080.html.

[63]Ibid

Talibaniho za prezidenta Iraku, vznikli v Iráne obavy, aby to nevyvolalo medzi iránskymi Kurdmi snahy o nezávislý alebo autonómny kurdský región v Iráne.

Existuje však aj skupina radikálnych iránskych šíitov, ktorá preferuje oveľa radikálnejší Irak, medzinárodne slabší, ale na druhej strane dostatočne silný, aby mohol eliminovať silu sunnitov v susedných krajinách Iraku.

Spoločným faktorom pre všetky iránske frakcie (okrem najradikalnejších) je pohľad, že zlepšenie bilaterálnych ekonomických väzieb a úspešná vnútorná stabilizácia Iraku sú dôležitými determinantmi aj pre Irán.

6.4 IRÁN A SAUDSKÁ ARÁBIA – SÚŤAŽENIE ALEBO SPOLUPRÁCA

Saudská Arábia je jednou z regionálnych mocností na Strednom východe, bez ktorej sa nedá vytvoriť koherentný, spoľahlivý a predvídateľný bezpečnostný systém v Perzskom zálive. Saudská Arábia je implicitne ohrozovaná iránskymi zbraňami hromadného ničenia. Je preto veľmi pravdepodobné, že v prípade konfliktu v Zálive, alebo medzi Izraelom a jej susedmi, by sa snažila investovať do modernejších raketových systémov a v extrémnom prípade aj do jadrových zbraní. Tento scenár je veľmi ľahko v súčasnosti naplniteľný, ak sa Irán stane jadrovou mocnosťou v regióne.[64] Saudská Arábia investovala do raketového systému v roku 1987 počas iracko-iránskej vojny nákupom čínskych rakiet stredného doletu CSS-2 s doletom 2 600 km a schopných zasiahnuť ciele v Európe aj v Ázii. Ich operačné nasadenie je však veľmi otázne.[65]

Počas vlády reformistov v Iráne (1997 – 2005) sa vzťahy medzi obidvoma krajinami viac ako znormalizovali, avšak po nástupe nového iránskeho prezidenta do úradu musí súčasné saudské vedenie čeliť veľkému tlaku verejnosti, prameniaceho z obavy z iránskych jadrových aktivít.

Saudské úvahy riešiť tento problém zaistením pakistanských jadrových síl alebo nepriamym „nákupom“ jadrových schopností s cieľom dosiahnuť rovnováhu s Iránom by znamenalo veľký precedens v jadrovej proliferácii, ktorý by ohrozil legitimitu a hodnovernosť globálneho režimu nerozširovania jadrových zbraní.[66]

6.5 IRÁN A ŠTÁTY RADY SPOLUPRÁCE V ZÁLIVE (GULF COOPERATION COUNCIL)

Bezpečnostno-politický priestor štátov Rady spolupráce v Zálive (ďalej GCC) je determinovaný dvoma základnými faktormi:

- nachádza sa tam asymetrické postavenie mocností;
- tri štáty (Irán, Saudská Arabia a potenciálne Irak) si nárokujú na status regionálnej mocnosti;

---

[64]Bensahel, Nora – Byman, Daniel L.: *The Future Security Environment in the Middle East*, RAND Corporation, 2004, s.284.

[65]Viac Anderson, Justin*: Ballistic Missile Arsenals in the Middle East*. In: Carnegie Proliferation Brief, Volume 4, No. 3. In: http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=645&prog=zgp&proj=znpp.

[66]*Policy Dialogue Brief: The United States, Iran, and Saudi Arabia: Necessary Steps Toward a New Gulf Order*. In: The Stanley Foundation. 20.-22.10.2005. In: www.stanleyfoundation.org.

- päť malých štátov Zálivu (Bahrajn,, Katar, Kuvajt, Omán a Spojené arabské emiráty) je oproti ním vojensky bezvýznamných;
- v regióne sa nachádza ďalšia (mimoregionálna) vojenská mocnosť USA, ktoré majú v súčasnosti v Iraku rozmiestnených viac než 130 tisíc vojakov.[67]
- štáty GCC si zabezpečujú svoju vlastnú bezpečnosť prostredníctvom bilaterálnych dohôd s USA. To je však v súčasnosti kvôli zahraničnej politike USA v regióne, predovšetkým v Iraku, pre režimy štátov GCC veľmi problematické obhájiť pred vlastnou verejnosťou. Aj preto sa spojenectvo s USA objavuje vo vnútorných debatách týchto krajín len veľmi výnimočne.[68]

Teherán je skeptický vo vzťahu ku štátom GCC, pretože podľa neho toto spoločenstvo Iránu nedôveruje. Mnoho štátov sa podľa iránskych vyjadrení mýli, keď chápu Irán ako hrozbu pre región a protiváhu sa snažia nájsť mimo neho, v podobe USA. V čase šáha bol Irán vďaka podpore Západu „policajtom Zálivu". Irán hral dôležitú rolu pri udržiavaní mieru a stability v regióne, rolu ktorú by v súčasnosti iránski lídri opäť radi hrali, avšak najprv by sa museli zlepšiť vzájomné vzťahy a dôvera medzi Iránom a jeho arabskými susedmi, kým sa to stane.[69] Napriek tomu Irán považuje svoju líderskú pozíciu v regióne za prirodzenú. Zámerom iránskej zahraničnej politiky vo vzťahu k tomuto regiónu údajne nie je dominovať, ale zaistiť bezpečnosť pre svoju krajinu vytvorením možností pre pozitívnu kooperáciu so susedmi.[70] To je však len ideálna interpretácia, ktorá stráca vierohodnosť s postupujúcim vývojom iránskeho jadrového programu.

6.5.1 VNÍMANIE HROZIEB ŠTÁTMI GCC

Za najzávažnejší bezpečnostný problém v regióne z pohľadu štátov GCC sú považovaní ich obidvaja veľkí susedia Irak a Irán. Čo sa týka Iránu, najväčšie obavy vzbudzuje jeho vnútorná politika. Zvlášť *Bahrajn* a *Saudská Arábia*, menej *Kuvajt*, podozrievajú niektoré časti iránskeho establišmentu z podpory a ovplyvňovania arabských šíitov v Zálive. Irán sa síce oficiálne vzdal snahy o export islamskej revolúcie do iných krajín regiónu, prešiel však k nepriamemu presadzovaniu jej myšlienok formou podpory separatistických hnutí. Najlepšie vzťahy s Iránom má *Omán*, kým *Bahrajn* a *Spojené arabské emiráty* sú kvôli Iránu silno znepokojené. Na druhej strane pre *Kuvajt* a *Saudskú Arábiu* predstavuje prioritný problém Irak.

Ďalší nevyriešený problém iránsko-arabských vzťahov v Zálive predstavuje obsadenie troch emirátskych ostrovov Iránom. Hoci problém s ostrovmi nehrozí konfliktom medzi obidvoma stranami, neochota všetkých doterajších iránskych vlád predložiť túto spornú otázku pred Medzinárodný súdny dvor, neprispieva k dôveryhodnosti Teheránu a jeho uisťovaniu, že má úprimnú snahu o mier v Zálive.

---

[67] v čase mieru je v regióne rozmiestnených len okolo 12 000 amerických vojakov

[68] Niethammer, Katja: *Vertrackte Golf-Spiele. Die Staaten des Golfkooperationsrats und der Iran*. In: SWP-Aktuell No. 26, Stiftung Wissenschaft und Politik. Juni 2006.

[69] Sunde, John*: Domestic Politics and the Iranian Nuclear Issue*. In: Electronic Briefing Paper No. 5/2006. Centre for International Political Studies, University of Pretoria. In: www.up.ac.za/academic/cips.

[70] *Policy Dialogue Brief: The Future of Persian Gulf Security: Alternatives for 21st Century*. In: The Stanley Foundation. 3.-5.9.2005. In: www.stanleyfoundation.org.

Obranné nákupy v posledných rokoch potvrdili, že Irán sa snaží o strategickú kontrolu námorných ciest v Perzskom zálive s cieľom mať pod virtuálnou kontrolou dodavky ropy z regiónu.[71]

Najväčší pocit bezpečnostného ohrozenia spôsobuje v súčasnosti iránsky jadrový program a to z niekoľkých dôvodov:

- aj civilné použitie atómovej energie vzbudzuje nedôveru, pretože Arabi v Zálive nedôverujú tak Iráncom ako aj ich technológii;
- veľkou obavou pre malé štáty zo Zálivu je možnosť, že si *Saudská Arábia* bude svoju predstavu o statuse regionálnej mocnosti riešiť po vzore Iránu vlastným jadrovým programom. To by pravdepodobne znamenalo začiatok jadrového súťaženia v regióne;
- štáty GCC sa najviac obávajú možného vojenského zásahu USA proti Iránu. V takomto prípade by štáty s vojenskými základňami USA (Bahrajn, Katar) mohli byť cieľom iránskeho odvetného útoku.[72]

[71]Vice Admiral Jacoby, Lowell E.: *Current and Projected National Security Threats to the United States.* 11.2.2003. In: http://www.fas.org/irp/congress/2003_hr/021103jacoby.html.

[72]Niethammer, Katja: *Vertrackte Golf-Spiele. Die Staaten des Golfkooperationsrats und der Iran*. In: SWP-Aktuell No. 26, Stiftung Wissenschaft und Politik. Juni 2006.

7 IRÁNSKE ZÁUJMY V ŠIRŠEJ OBLASTI PALESTÍNSKO-IZRAELSKÉHO KONFLIKTU

Od zosadenia šáha Muhammeda Rézu Pahlavího v roku 1979, mala Iránska islamská republika veľmi zlé vzťahy s ostatnými krajinami na Blízkom východe. Irán sa stál verejným nepriateľom číslo jeden pre arabské štáty potom, čo sa ájátolláh Chomejní snažil o vývoz revolúcie do celého regiónu Blízkeho východu. V deväťdesiatych rokoch, potom čo Irán deklaroval, že sa nebude snažiť o presadzovanie princípov svojej revolúcie v arabskom svete, došlo k zlepšeniu arabsko-iránskych vzťahov, ale napriek tomu tam existuje dosť tých, čo aj naďalej veria, že Irán s „exportom" revolúcie neskončil. V súčasnosti sa sultáni, emiri a králi v Zálive opäť cítia zraniteľnejší potom, čo Irán zaradil jadrový program medzi svoje zahranično-politické ciele. Ešte väčšiu nedôveru v nich vzbudzuje fakt, že táto myšlienka bude presadzovaná pod vedením ultrakonzervatívneho prezidenta Mahmúda Ahmadínedžáda.

Ďalším problémom, ktorého sa obávajú arabské vlády, je podpora šíitskych menšín a iných, arabskými vládami, neuznávaných skupín Teheránom. V interview pre Al-Arabija v Dubaji egyptský prezident Hosni Mubarak na túto tému povedal, že *„signifikantné percento šíitov v týchto krajinách je lojálnejších s Teheránom než s krajinou, v ktorej žijú."* Práve vzťahy medzi šíitmi v Iráne a sunitmi v arabskom svete sú považované za kľúčový vzťah medzi šíitmi a sunnitmi vo všeobecnosti. Aby došlo k pozitívnym zmenám vo vzájomných vzťahoch, musia obidve strany súhlasiť s mnohými kompromismi. Prvým krokom by mala byť otvorená komunikácia. Jedným z možných kanálov pre jej otvorenie, ako štartovacieho bodu pre eventuálne zmeny by mohli slúžiť regionálne organizácie Arabská liga (AL) a Rada pre spoluprácu v zálive (anglická skratka GCC), tie sú však doposiaľ považované za veľmi neefektívne. Vedenie rozhovorov na takejto úrovni by zlepšili rokovaciu pozíciu predovšetkým malých štátov.[73]

Iránsky vplyv na vývoj v regióne by nemal byť zveličovaný, ale ani podceňovaný. Irán dokázal byť neutrálny vo svojich pozíciách v 90. rokoch počas vojny v Zálive, ale na druhej strane je permanentným zdrojom podnecovania a podpory palestínskych extrémistov a založil hnutie Hizballáh v Libanone s cieľom viesť teroristické útoky voči Izraelu z jeho južnej časti.

7.1 VZŤAHY IRÁNU S EGYPTOM

Irán a Egypt majú pestrú novodobú históriu vzájomných politických a intelektuálnych vzťahov, ktoré však vždy niesli buď znaky vášne alebo nenávisti. Extrémny vzťah na politickej úrovni odštartoval v polovici 20. storočia svadbou posledného iránskeho monarchu šáha Pahlavího s Fouzieh, sestrou posledného egyptského kráľa Farúka nasledovaný svadbou šáhovej sestry Ašrah s egyptským vojenským dôstojníkom. Obidve manželstvá stroskotali. Nasledovala ďalšia „politická láska" medzi lídrom revolučného Egyptu Gamalom Násirom a populárnym ministerským predsedom Iránu Mosadekkom, ktorého politika zoštátnenia ropného priemyslu bola modelom pre rozvojový svet. Po

[73]Barret, Raymond: *Iran's Nuclear Plans: What does the Arab World Think?*. In: Open Democracy. 10.5.2006. In: www.openDemocracy.net.

páde Mosadekka sa vzťahy medzi obidvoma krajinami extrémne vyostrili a zlepšili sa až počas vlády Anvara Sadata v Egypte.[74]

Hlavnou prekážkou obnovenia iránsko-egyptských vzťahov je mierový proces na Blízkom východe. Na protest proti podpísaniu mierovej zmluvy medzi Egyptom a Izraelom v roku 1979 prerušil Irán v roku 1980 diplomatické styky s Egyptom. Hoci Irán odvtedy obnovil svoje vzťahy s ďalšími arabskými krajinami, ktoré svoj vzťah s Izraelom tiež znormalizovali (Jordánsko, Omán), neobnovenie diplomatických vzťahov s Egyptom zdôvodňovali iránski predstavitelia tým, že iniciátorom mierovej zmluvy bol práve Egypt.[75] V roku 2004 sa ich pokúsil vtedajší iránsky prezident Chátámí obnoviť, pokus ale stroskotal potom, čo Egypt obvinil jedného iránskeho diplomata zo špionáže.[76]

7.2 VZŤAHY IRÁNU S IZRAELOM

Zvrhnutie šáha v roku 1979 protagonistami IIR skončilo dlhé a plodné obdobie vzťahov medzi Iránom a Izraelom, hoci na naliehanie šáha ešte určitú dobu boli vedené tajné rozhovory. Počas obdobia Pahlávího vládnutia veľmi úzko spolupracovali hlavne tajné služby. Oba štáty sa podieľali na spoločnom raketovom programe rakiet dlhého doletu a Izrael odoberal z Iránu takmer polovicu svojej ropnej potreby. S nástupom IIR sa tieto vzťahy nielenže prerušili, ale zmenili sa na nepriateľské s takmer neprekonateľnými bariérami. Nepodarilo sa ich prelomiť ani počas iracko-iránskej vojny, kedy Izrael uvažoval aj o podpore Teheránu v nej.

Vzájomné nepriateľstvo narástlo do ešte výraznejších dimenzií po začatí uplatňovania iránskej politiky boja proti Izraelu nepriamo, prostredníctvom teroristických skupín v krajinách susediacich s Izraelom (Sýria, Libanon, palestínske územia). Najväčšou hrozbou pre Izrael sa stalo hnutie Hizballáh, ktoré ohrozuje izraelské jednotky rozmiestnené v južnom Libanone. Sila Hizballáhu narástla v deväťdesiatych rokoch, keď začal používať vyslovene teroristické formy boja, ktorých značná úspešnosť viedla k stiahnutiu izraelských jednotiek z tohto územia v roku 2000.

Irán podporoval aj ďalšie teroristické skupiny, ktoré viedli boj proti Izraelu. Na území Palestíny to bol Hamás, Brigády al-Aksá (militantná časť hnutia Fatah) a predovšetkým Islámsky džihád. Okrem finančnej podpory a politických direktív sa podpora týkala hlavne taktického výcviku a dodávok zbraní.[77]

Nepriateľstvo voči Izraelu sa ešte viac vystupňovalo po zvolení Mahmúda Ahmadínedžáda za nového iránskeho prezidenta v júni 2005. Ten vo svojich vystúpeniach pravidelne napadá Izrael nevyberanými spôsobmi. Vo svojom vystúpení v októbri 2005 vyhlásil: „Ako povedal imam (Chomejní), Izrael musí

---

[74]Davidson, Olga – Mahallati, Mohammad: *Iran, Egypt and the Ikhwan, Bitterlemons-international*. In: Edition 9 Volume 2. 4.3.2004. In: http://www.bitterlemons-international.org/previous.php?opt=1&id=30.

[75]Feldner, Yotam: *Developments in Egyptian-Iranian Relations*. In: Part I: *An Apprehensive Rapprochment*. In: MEMRI. In: Inquiry and Analysis Series - No. 37. 14.8.2000. In: http://memri.org/bin/articles.cgi?Page=countries&Area=egypt&ID=IA3700.

[76]Viac in: *Iran and Egypt 'to restore ties'*. In: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3371545.stm. Ďalej in: *Egypt to try Iranian and Egyptian on spy charges. In:* Reuters. 7.12.2004. In: http://www.iranfocus.com/modules/news/article.php?storyid=945.

[77]Lewis, Samuel: *The Infernal Tiangle: Iran, Israel a the United States*. In: SWP Berlin. Juli 2003.

byť vymazaný z mapy...“ „... islámska komunita nedovolí svojmu historickému nepriateľovi žiť v jej srdci.“ [78]

Vojenský konflikt medzi Izraelom a Libanonom (Hizballáhom), ktorý sa rozhorel po vojenskom útoku príslušníkov Hizballáhu na izraelské teritórium v júli 2006 a po zabití, resp. únose niekoľkých izraelských vojakov, Izrael označuje za zástupnú vojnu Iránu (a Sýrie) proti Izraelu.

7.3 VZŤAHY IRÁNU SO SÝRIOU

Od islamskej revolúcie Teherán veľmi úzko spolupracoval s Damaškom. Prvým predpokladom tejto spolupráce bola spoločná ideológia, pretože Sýria je vedená menšinou Alavítov, šíitskou odnožou, ktorá je v antagonistickom postavení voči sunnitskému islámu. Je teda v rovnakom postavení ako iránsky šíitsky štát voči sunnitskej časti muslimského sveta. Po druhé, obidva štáty sú protiizraelsky zamerané. Sýria je osamoteným „frontovým štátom“ proti Izraelu potom, čo Anvar Sadat podpísal dohody z Camp Davidu. Aj Irán sa sám považuje za nepriateľa Izraela.

Sýria hľadá podporu proti Izraelu a Irán využíva túto podporu na legitimáciu svojho postavenia v regióne voči iným štátom, napr. ako je Egypt, Jordánsko a Saudská Arábia, kde existuje aspoň symbolická opozícia voči izraelskej existencii. Cieľom vzájomnej podpory je zaistenie si čo najlepšej pozície voči Izraelu, ale aj v rámci islamského sveta.[79] Vzťahy medzi Iránom a Sýriou sa po minuloročných iránskych prezidentských voľbách ešte viac posilnili. V priebehu uplynulého obdobia sa uskutočnilo niekoľko návštev na rôznych úrovniach. Rokovania o vzájomných vzťahoch vyvrcholili v júni 2006, počas oficiálnej návštevy sýrskeho ministra obrany Hassana Turkmaniho u jeho iránskeho partnera Mostafu Mohammada Nadžarího, podpísaním dohody o vojenskej spolupráci proti „spoločným hrozbám“ (Izraelu a USA – pozn. autora), ktorá by mala posilniť obranné úsilie a vzájomnú podporu obidvoch krajín.[80]

---

[78]Ahmadinejad: *Wipe Israel off map*. In: Aljazeera net: english.aljazeera.net/NR/exeres/ 15E6BF77-6F91-46EE-A4B5-A3CE0E9957EA.htm - 65k. 17.6.2006.

[79]Friedman, George: *Syria, Iran and the Power Plays over Iraq*. Stratfor. 26.10.2005. In: http://www.stratfor,com/products/premium/read_article.php?id=257609.

[80]Pouladi, Farhad: *Iran, Syria Sign Defense Agreement*. In: Agence France-Presse, Tehran. 15.6.2006. In: http://www.defensenews.com/story.php?F=1872085&C=mideast.

8 VZŤAHY IRÁNU K VYBRANÝM KRAJINÁM ŠIRŠIEHO BLÍZKEHO VÝCHODU

8.1 POLITIKA IRÁNU V REGIÓNE ŠIRŠIEHO BLÍZKEHO VÝCHODU

Pre širší Blízky východ predstavuje Irán niečo ako „divokú kartu“. Po bezprostrednom ohrození veľkých muslimských krajín iránskym radikalizmom po IIR nastúpilo obdobie relatívnej umiernenosti, aby sa Irán nakoniec jednak opäť radikalizoval a navyše sa stal aj vojenskou hrozbou pre svoju domnelú snahu transformovať civilný jadrový program na vojenský.

Radikalizmus iránskej IIR ohrozoval v r. 1979 stabilitu celého širšieho Blízkeho východu vrátane Pakistanu, Afganistanu a Turecka. Tým, že iránska revolúcia bola zameraná proti USA, čelil hrozbe islamského radikalizmu Pakistan ako politický a najmä vojenský spojenec USA v regióne. V podobnej pozícii sa nachádzalo Turecko: nielen ako spojenec USA, ale aj ako člen NATO a ako krajina, do ktorej vnútorných záležitostí mohol Irán účinne zasahovať prostredníctvom radikalizovania kurdskej menšiny. Iránska zahraničnopolitická stratégia *ani západ ani východ* ohrozovala vtedy aj Afganistan ako krajinu s prosovietskou orientáciou a od konca r. 1979 štát, ktorý bol priamo obsadený sovietskymi ozbrojenými silami. Afganistan čelil dlhé roky náporom *mudžáhidov* podporovaných nielen z USA ale aj zaangažovaných muslimských štátov vrátane Iránu. Tým sa do politickej konfrontácie s Iránom dostal automaticky.

Medzitým sa vzájomné vzťahy síce rôzne preskupili, ale do Iránu sa v r. 2005 definitívne vrátila radikálna rétorika z r. 1979. Doterajší súboj o budúcu orientáciu krajiny sa odvíjal od sporu medzi tzv. reformátormi predstavovanými po r. 1989 prezidentom Alím Rafsandžáním a napokon od r. 1997 rovnako proreformným prezidentom Chátámím a konzervatívcami (t.j. de facto náboženskými radikálmi). Tí poslední však v r. 2005 zvíťazili, keď za prezidenta zvolili Mahmúda Ahmadínedžáda (podrobne pozri vyššie v kapitole č. 5). Export revolúcie iránskeho teokratického typu do krajín širšieho Blízkeho východu sa tak po r. 2005 stal rovnakou hrozbou ako po r. 1979, keď Irán začal vyvážať svoje „revolučné hodnoty“ do iných islámskych krajín – nielen do tých, v ktorých malo silné zastúpenie šíitské obyvateľstvo[81]. Pre veľké nearabské muslimské krajiny širšieho Stredného východu sa tak Irán opäť objavil ako štát, ktorý je ochotný exportovať svoju víziu radikálneho politického islámu a ovplyvňovať mocenské pomery v celom širšom regióne. Po víťazstve fundamentalistov v r. 2005 sa – podobne ako po r. 1979 – stal sférou pôsobnosti pre Irán celý Blízky východ vrátane Severnej Afriky, Pakistanu a Afganistanu. V r. 1998 sa v tomto zmysle vyjadril aj veliteľ islamských revolučných gárd (IRGC[82]), ktorý vyhlásil, že „islamské revolučné gardy nepoznajú geografické hranice. Týmito hranicami je islamská revolúcia“[83].

8.2 IRÁN A PAKISTAN

Irán má s Pakistanom (podobne ako s Afganistanom a Tureckom) spoločné postavenie veľkých nearabských muslimských krajín v regióne širšieho Blízkeho východu. Irán spája s Pakistanom

[81]Zimmermann, Doran: *Tangled Skein or Gordian Knot?* In: Zuercher Beiträge zur Sicherheitspolitik und Konfliktforschung, Nr. 70. Zürich 2004, str. 25.

[82]Islamic Revolutionary Guard Corps.

[83]In: Byman, Daniel L. , Chubin, Shahram, Ehteshami, Anoushiravan, Green, Jerrold: *Iran´s Security Policy in the Post-Revolutionary Era*. Rand 2000, str. 54.

niekoľko spoločných menovateľov, ktoré sa nábožensky, kultúrne, historicky aj medzinárodne premietajú do vzájomných vzťahov.

Ak sa sústredíme na spoločné determinanty niekoľkých ostatných desaťročí, potom môžeme konštatovať existenciu niekoľkých styčných plôch:

- Vedomie spoločného ohrozenia zo strany sovietskeho hegemonizmu počas studenej vojny, pričom až takmer do konca 70. rokov sa obe krajiny jasne profilovali na jednej (prozápadnej) strane bipolárneho sveta a po istý čas boli (až do r. 1979) aj členmi paktu CENTO (Bagdadského paktu).

- Spoločné bezpečnostno-politické a zahraničnopolitické záujmy, ktoré presiahli aj horizont IIR po invázii ZSSR do Afganistanu: sovietska vojenská moc v susednom okupovanom štáte, milióny afganských utečencov na svojich územiach.

- Podpora rôznych protisovietskych ozbrojených skupín v Afganistane po celý čas sovietskej vojenskej prítomnosti, aj keď Irán „choval nedôveru k ideológii väčšiny skupín“[84].

- Obmedzená, ale fungujúca vojenská spolupráca medzi ozbrojenými silami oboch krajín a dokonca realizácia spoločného obranného výskumu.[85]

Určité rozpory medzi Iránom a Pakistanom nastali až v 90. rokoch, keď sa z Afganistanu stal namiesto spoločného determinanta zahraničnej a bezpečnostnej politiky zdroj sporu. Pakistan sa stal hlavným protektorom fundamentalistického Tálibánu a Irán ho obviňoval z toho, že toleruje prenasledovanie šíitov v Afganistane a kryl aj masakru iránskych diplomatov v afganskom meste Mazare-e-Šarif v r. 1998. Paralelne s neprehľadnou situáciou v Afganistane sa v Pakistane odohrávalo tzv. sektárske násilie, konkrétne prenasledovanie a zabíjanie miestnych šíitov (cca 20% obyvateľstva Pakistanu),[86] čo viedlo medzi oboma krajinami k ostrej výmene názorov.

V tom istom roku Pakistan vyskúšal atómovú bombu, ktorú údajne vyvíjal síce nie s podporou, ale s vedomím USA[87]. Stal sa tak prvou jadrovou veľmocou celého muslimského sveta, a vzťahy medzi Iránom a Pakistanom sa tak stali veľmi asymetrické. Súčasné vyhlásenia iránskeho prezidenta M. Ahmedínedžáda, že Irán sa stal „členom jadrového klubu“ (pozri nižšie) môže byť odpoveďou na skutočnosť, že Pakistan si už predtým uzurpoval status majiteľa „islamskej bomby“. Pakistan navyše mimoriadne investuje aj do konvenčných síl a má 8. najväčšiu armádu (ozbrojené sily) na svete.[88]

Po začiatku spojeneckého útoku na Afganistan v r. 2001 Pakistan síce neodsúdil vojenskú operáciu (USA ho prinútili prerušiť s vládou Tálibánu diplomatické styky), pozície Pakistanu a Iránu sa ale dočasne zblížili v tom zmysle, že obe strany vyhlásili nesúhlas:

- s následným rozmiestnením zahraničných ozbrojených síl v Afganistane

---

[84]*Turkey, Pakistan and Afganistan*. In: http://countrystudies.us/iran/103.htm.

[85]Ibid., str. 72.

[86]In: Drozdíková, Jarmila: *Lexikón islámu*. Bratislava, Kalligram 2005, str. 254.

[87]Jason, Leopold: *Cheney + Pakistan = Iran*. In: Newscenter. In: http://www.commondreams.org/views05/0809-24.htm.

[88]*Background note: Pakistan*. In: U.S. Department of State http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3453.htm.

- s rozšírením intervencie na Irak („nie je akceptovateľné, aby jedna krajina zaútočila na druhú len na základe domnienky“)[89].
-

Paradoxne tak nastalo zblíženie oboch krajín až po páde Tálibánu, ktorý bol chránencom Pakistanu a nepriateľsky sa staval voči Iránu. Dnes (2006) sú vzťahy medzi Iránom a Pakistanom lepšie, ale v budúcnosti ich môže narušiť niekoľko faktorov, ktoré sa objavili už v minulosti:

- Netransparentný bezpečnostno-politický vývoj, ktorý preváži nad spoločnou islamskou identitou - tá bola doteraz silnejšia ako sunnitsko-šíitský rozpor.
- Zlepšujúce sa vzťahy medzi Iránom a historickým protivníkom Pakistanu – Indiou.
- Pokračujúci vplyv USA na vývoj v Pakistane (a Afganistane).

Obe krajiny definujú svoju bezpečnosť ako úsilie prekonať svoje politicko-vojenské a sociálne problémy, resp. „zraniteľnosti“.90 Irán vidí svoju bezpečnosť ako kombináciu štátnej ideológie a náboženskej viery, na ktorej stojí celý iránsky teokratický systém. Irán preto chápe bezpečnosť ako schopnosť štátu prežiť v dimenzii teritoriálnej integrity, politickej nezávislosti a náboženskej autonómie v regióne širšieho Blízkeho východu. To je ale pasívna definícia bezpečnosti. Jej aktívna a veľakrát diskutovaná zložka spočíva v úsilí exportovať vlastný model. Ak sa Irán nebude usilovať o export tohto modelu, obe krajiny sa môžu dohodnúť na deľbe práce v regióne širšieho Stredného východu: Irán sa bude zameriavať na oblasť Perzského zálivu (a zrejme izraelsko-palestínsky konflikt, Libanon) a Pakistan si ponechá (popri Indii) Afganistan ako svoju zahraničnopolitickú a bezpečnostno-politickú prioritu.

8.3 IRÁN A AFGANISTAN

Afganistan ako susedná sunnitská a nearabská krajina predstavuje pre Irán, jeho zahraničnú aj bezpečnostnú politiku permanentnú výzvu najmä preto, že mocenské pomery v Afganistane sa v ostatných necelých dvoch desaťročiach príkro menili:[91]

1. r. 1978 sa dostala k moci frakcia afganských komunistov;
2. v r. 1979 túto frakciu zvrhla ozbrojená sovietska intervencia a dosadila na čelo štátu inú komunistickú frakciu; po desaťročie bol potom susedný Afganistan okupovaný sovietskymi vojskami; potom o vládu nad krajinou bojovali rôzne islámistické frakcie, až medzi nimi zvíťazil fundamentalistický Tálibán, ktorý dal svoje územie k dispozícii Al-Káide.
3. Po 11. septembri v r. 2001 získali s podporou amerických spojencov moc opozičné skupiny, ale ústredná moc prezidenta Hamida Karzaja je závislá od zahraničnej vojenskej prítomnosti pod vedením USA a NATO.[92]

---

[89]*Elimination of Taleban Helps Iran Pakistan Relations Improve*. In: IPS – Iran Press Service. In: http://www.iran-press-service.com/articles_2001/nov_2001/iran_pakistan_afganestan_301101.htm.

[90]Shah Alam: *Iran-Pakistan Relations: Political and Strategic Dimensions*. In: Strategic Analysis, Vol. 28, No. 4, 2004. Oct-Dec 2004, str. 527.

[91]Tu sa patrí dodať, že išlo o vykonávanie moci predovšetkým v hlavnom meste a v hlavných urbánnych centrách.

[92]NATO zohráva kľúčovú úlohu v medzinárodnej misii, resp. operácii ISAF a USA v operácii Afganská sloboda.

Ani jedna z týchto troch mocenských situácií nebola taká, aby umožňovala dobré vzťahy medzi Afganistanom a Iránom. Najväčšie napätie medzi Iránom a Afganistanom však panovalo počas vlády Tálibánu, keď sa islamskí fundamentalisti obrátili aj proti šíitskej menšine (celkom 19% obyvateľstva krajiny tvoria šíiti[93]) sústredenej najmä v provincii Hazarajat. Irán sa súčasne cítil aj ako protektor menšiny Tadžikov, ktorí hovoria perzským dialektom. V r. 1998 dokonca došlo k priamej hrozbe vojenskej konfrontácie, keď sily Tálibánu dobyli Mazar-e-Šarif a zmasakrovali tam nielen veľký počet šíitov, ale aj niekoľko iránskych diplomatov potom, keď obsadili konzulát Iránu.[94] Irán však vtedy nakoniec ostal neutrálny a vzdal sa myšlienky nastoliť v Afganistane proiránsky režim napriek tomu, že sa o tejto otázke viedla v Iráne diskusia.[95]

Ešte pred spojeneckou inváziou do Afganistanu predstavovala táto krajina spoločne s Irakom najväčšiu bezpečnostno-politickú hrozbu pre Irán. Na rozdiel od Iraku však Afganistan neohrozoval teritoriálnu integritu Iránu – na to Afganistanu chýbali historické nároky podobné tým irackým aj potrebné vojenské spôsobilosti. V súčasnosti je vzťah Iránu a Afganistanu poznamenaný deficitmi, v ktorých sa premieta stav pre spojeneckou intervenciou aj po nej:

1. So spojeneckými vojskami operujúcimi v Afganistane (najmä ozbrojenými silami USA) sa Irán cíti ohrozený vojenskou prítomnosťou *západného imperializmu* súčasne z dvoch susedných štátov (z Afganistanu a Iraku).

2. Napriek tomu, že útok proti Afganistanu, na ktorého čele stáli USA Irán nemohol odsúhlasiť, ostal neutrálny. Ak by intervencia spojencov v Afganistane neuspela a do Afganistanu by sa vrátil fundamentalistický režim na spôsob Tálibánu, vzťahy medzi Iránom a Afganistanom by sa opäť zhoršili.

3. Irán sa o dianie v Afganistane musí zaujímať jednak zo strategických dôvodov (susedná krajina), jednak preto, že tradične vystupuje ako ochranca tamojšej šíitskej menšiny.

4. Na území Iránu stále žije početná komunita afganských utečencov, ktorých bolo ešte koncom 90. rokov 2 milióny a iránska vláda začala s ich násilnou repatriáciou do Afganistanu (aj tieto otázky boli súčasťou rokovania iránskeho vedenia a afganského prezidenta Hamida Karzaja v januári 2006[96]).

5. Irán sa naďalej cíti ohrozený obchodom s narkotikmi, ktorý sa realizuje z Afganistanu a iránske pohraničné sily sa takmer denne dostávajú do ozbrojených stretov s pašerákmi. Tento obchod neprestal ohrozovať Irán ani po spojeneckej invázii do Afganistanu v r. 2001.[97]

Export iránskej revolúcie do Afganistanu tak má za sebou jeden neúspešný pokus a nikto dnes nevie povedať, ako sa bude Irán správať, ak bude pokračovať v svojom doterajšom radikálnom kurze. To závisí jednak od úspechu alebo neúspechu zahraničnej intervencie v Afganistane, od stability tamojšej prozápadnej vlády, ale aj od vývoja iránskeho jadrového programu. Precedens pokusu (aj keď

---

[93]*Background note: Afganistan*. In: U.S. Department of State. In: http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5380.htm.

[94]In: IPS - Iran Press Service. In: http://www.iran-press-service.com/articles/2_iranpak.html.

[95]Constable, Pamela: *Afgan Town Praises Iran as nearby Border Opens to Trade*. In: International Herald Tribune. 23. 12. 1999.

[96]Dogspost. 28. 1. 2006. In: http://electromagnet.us/dogspot/modules.php?name=News&file=article&sid=275.

[97]*Iran loses its drug war*. In: Le monde diplomatique. March 2002. In: http://mondediplo.com/2002/03/13drug.

neúspešného) o vývoz iránskeho modelu tu v každom prípade existuje. V porovnaní s obdobím vlády Tálibánu sú však vzťahy medzi oboma krajinami menej napäté.

8.4 IRÁN A TURECKO

Vzťahy medzi Iránom a Tureckom pred IIR r. 1979 sa podobali na vzťahy medzi Iránom a Pakistanom. Obe krajiny spolupracovali so Západom (v oblasti bezpečnosti najmä s USA) a spájala ich spoločná obava zo sovietskeho expanzionizmu. Obe krajiny boli od 50. rokov členmi Bagdadského paktu (CENTO), z ktorého vystúpili až v r. 1979. V prípade oboch krajín ide o nearabské muslimské štáty, ktoré neboli nikdy kolonizované Západom a mali spoločné videnie svetových problémov.

Zmena nastala po IIR v r. 1979. Pre Turecko bol neprijateľný pokus Iránu o export revolúcie (obava z podpory radikálnych islámistov v Turecku) počas 80. aj 90. rokov. Nábožensky radikalizovaný Irán nemohol ani nájsť spoločnú politickú platformu so sekularizovaným Tureckom. Irán ani nemôže nemať výhrady k intenzívnym vzťahom, ktoré sa v posledných rokoch začali rozvíjať medzi Tureckom a Izraelom. Tieto vzťahy, ktoré sa začali v 90. rokoch, boli kritizované najmä zo strany radikálov nielen v Iránskych revolučných gardách, ale aj v regulérnych ozbrojených silách (Arteš).[98] Odborníci sa ale zhodujú na tom, že ani po IIR obe krajiny neopustili pôdu politickej korektnosti.[99] V oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky k tomu prispeli najmä dva faktory, ktoré ostali relevantné aj po odstránení spoločnej sovietskej hrozby:

- Kurdský problém: iránska vláda síce neschvaľovala turecké ozbrojené vpády do severného Iraku proti Kurdom z marxistickej PKK[100], ktorí sa na tomto území ukrývali[101], ale obe krajiny mali a majú obavy z úspešného hnutia Kurdov v Iraku, pretože obe by boli obeťami radikalizácie kurdskej menšiny na svojom území.

- Druhým faktorom bol Irak za Saddáma Husajna, ktorý bol nepriateľom tak Iránu, ako aj „proamerického“ Turecka.

Dobrým vzťahom medzi oboma krajinami napomohla relatívna zhoda pri hodnotení irackej krízy v r. 2003. Pri návšteve Iránu v r. 2003 – ešte pred inváziou spojencov do Iraku – sa minister zahraničných vecí Turecka Abdulláh Gul a vtedajší iránsky prezident Muhammad Chátámí zhodli na tom, že vojna v Iraku by priniesla negatívny vývoj pre celý región. Súčasne vyzvali iracké vedenie, aby sa podriadilo rezolúciám BR OSN a vyjadrili podporu pre teritoriálnu integritu Iraku. Zblíženiu vzťahov napokon pomohlo aj rozhodnutie tureckého parlamentu nedovoliť americkým jednotkám použiť turecké územie ako nástupište pre inváziu do Iraku.

Predchádzajúce nezhody oboch krajín v otázke tureckého postupu proti PKK v Iraku a údajne a na iránskom území sa zdajú byť momentálne odstránené, keďže v máji 2006 otvorili turecké a iránske ozbrojené sily paralelne útoky proti kurdským separatistom z PKK v severnom Iraku.[102] Tak iránski,

---

[98]In: Byman, Daniel L.; Chubin, Shahram; Ehteshami, Anoushiravan; Green, Jerrold: *Iran´s Security Policy in the Post-Revolutionary Era*. Rand 2000, str. 68.

[99]Ibid., str. 65.

[100]PKK - **PKK** Partiya Karkerên Kurdistan = Kurdská strana pracujúcich.

[101]Irán navyše obviňoval Turecko, že pri prenasledovaní Kurdov z PKK Turecko preniklo na iránske územie. In: IRNA, BBC ME/3700 MED/7. 24. 11. 1999.

[102]Moubayed Sami: *Iran and Turkey fire salvo over Iraq*. 13. 5. 2006. In: http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/HE13Ak03.html.

ako aj tureckí vojaci teda prekročili iracké hranice a Irán tak v tureckých očiach odstránil svoj deficit z predchádzajúcich rokov, keď údajne toleroval aktivity PKK na svojich hraniciach s Irakom.

Turecko sa snaží vystupovať aj ako prostredník medzi EÚ a Iránom vo veci IJP programu a žiada „diplomatické riešenie“ sporu a čas pre Irán, aby mohol preštudovať balík návrhov skupiny 5+1 z počiatku júna 2006.[103] Turecko sa snaží zapojiť Irán dlhodobejšie aj do svojho sporu o Cyprus a požaduje po Iráne, aby bol k tejto otázke „citlivý“. Dokonca tvrdí, že na pôde OIC (Organizácie islamských krajín) Irán v tejto veci vyjadril Turecku svoju podporu už dávnejšie.[104]

Po IIR Irán na Turecko neuplatňoval svoju zahraničnopolitickú koncepciu *ani východ ani západ* napriek tomu, že Turecko sa tradične – ako člen NATO – považovalo za bezpečnostno-politickú súčasť Západu. Irán tu však diferencoval a rozvoju ekonomických vzťahov pomohla iránska doktrína, ktorá redukovala import zo západných priemyslových krajín v prospech intenzívnejších obchodných stykov s muslimskými krajinami.[105] Turecko sa v 80. rokoch stalo pre Irán hlavnou obchodnou tranzitnou trasou (cestnou aj železničnou) medzi Iránom a Európou.[106] Dobré obchodné vzťahy medzi Tureckom a Iránom boli odvtedy zdôrazňované viackrát v širokom diapazóne moderných priemyselných odvetví.[107]

Vzťahy medzi Iránom a Tureckom sú v súčasnosti dobré a zďaleka im chýba konfrontačný tón, aký panuje medzi EÚ a Iránom, nehovoriac už o nepriateľskom tóne, ktorý je dlhodobo typický pre vzťahy medzi Iránom a USA. Aj tu dochádza k akémusi paradoxu: ak považujeme EÚ (EÚ3) za prostredníka medzi Iránom a svetovou komunitou, Turecko dnes robí dojem, že chce naopak robiť prostredníka medzi Iránom a EÚ. Pre Irán to je, samozrejme výhodné a Turecko môže zasa demonštrovať pre EÚ svoju užitočnosť na začiatku prístupových rokovaní.

---

[103] *Turkey trying to settle Iran´s nuclear case peacefully*. 25. 6. 2006. In: http://www.irna.ir/en/news/view/menu-236/0606253570154511.htm.

[104] Singh, Gajendra, K. (South Asia Analysis Group): *Turkey & Iran coming closer*. 3. 8. 2004. In: http://www.saag.org/papers11/paper1077.html.

[105] *Relations with Iran*. In: http://www.turkishpress.com/specials/2003/yir/iran.asp.

[106] *Turkey, Pakistan, and Afganistan*. In: http://countrystudies.us/iran/103/htm.

[107] *A Leap forward in Iran-Turkey relations*. In: http://www.iccim.org/english/magazine/iran_commerce/no1_2001/32.htm.

9 VÝVOJ IRÁNSKEHO JADROVÉHO PROGRAMU (IJP)

9.1 POKRAČOVANIE IRÁNU V ROZVOJI JADROVÉHO PROGRAMU

IJP je popri iránskych intervencií do záležitostí iných krajín zrejme najväčším zásahom do blízkovýchodného procesu. Z hľadiska vyhodnotenia situácie s ohľadom na kontroverzný IJP môžeme konštatovať základné poznatky z najnovšieho obdobia (2005-2006).

- V roku 2005 sa medzi Iránom a svetovou komunitou naďalej vyhrocovalo napätie vo veci obnoveného jadrového programu Iránu, ktoré nakoniec viedlo v r. 2006 k rozhodnutiu postúpiť IJP Bezpečnostnej rade OSN.

- Svetovú komunitu reprezentovala – podobne ako v predchádzajúcom roku – popri OSN (špecificky MAAE) opäť výrazne aj EÚ, ktorú Irán akceptoval ako sprostredkovateľa v podobe silnej európskej Trojky – EÚ3 (Nemecko, Francúzsko, Spojené kráľovstvo).

- Ústupok, ktorý EÚ3 vyjednala s Iránom v r. 2004 (Parížska dohoda)[108] a ktorý sa týkal pozastavenia (suspenzie) programu obohacovania uránu, Irán v r. 2005 odmietol predĺžiť. Tento ústupok chápal podľa vlastnej interpretácie len ako dočasné opatrenie na budovanie dôvery a pozastavenie obohacovania uránu malo trvať len šesť mesiacov. Okrem toho – ako Irán opakovane zdôrazňoval – proces obohacovania uránu nepredstavuje porušenie záväzkov vyplývajúcich zo Zmluvy o nešírení.

- Na začiatku júna 2006 sa do dialógu s Iránom popri EÚ zapojili aj Čína, Rusko a USA (z titulu stálych členov BR OSN), ktorí opäť ponúkli Iránu „balík“ návrhov. Irán si však opäť vyhradil čas na prehodnotenie tohto návrhu, resp. ponuky.

Pokračujúci tlak medzinárodnej komunity svedčil o tom, že svet nie je presvedčený o úmysloch Iránu zamerať sa iba na nevojenské využitie jadrovej energie. Podsúvať Iránu iné než nevojenské zámery si ale v r. 2005-2006 mohli dovoliť predovšetkým nezávislé inštitúcie a nezávislí odborníci, ktoré hovorili o komplexnom programe vývoja zbraní hromadného ničenia v tejto krajine vrátane chemických a biologických zbraní.[109] Podsúvanie agresívnych zámerov (menovite vyhlásenia na adresu Izraela) však môže zakrývať oveľa jednoduchší motív: Irán sa usiluje stať sa mocensko-politickým lídrom v regióne Perzského zálivu a Kaspického mora a jadrové zbrane považuje za *insígnie* veľmocenskosti. Z tejto interpretácie by ale vyplývalo, že cesta Iránu k získaniu jadrových zbraní je len otázkou času.[110] Irán môže navyše neskôr deklamovať, že jadrové zbrane nadobudol v úsilí odstrašiť prípadné použitie ZHN proti nemu, keďže sa v minulosti (v iracko-iránskej vojne) sám stal obeťou útoku chemickými zbraňami. Ako upozorňujú niektoré *think-tanky*, iránska jadrová agenda bola v r. 2005 v rukách jastrabov, ale proti tomuto trendu existuje aj silná opozícia z kruhov liberálov a obchodne orientovaných technokratov.[111] Treba však poznamenať, že pozície zástancov tvrdej línie

---

[108] *Paris Agreemet“ between the Islamic Republic of Iran and France, Germany and the United Kingdom.* In: http://www.armscontrol.org/country/iran/ParisAgreement.asp.

[109] *Introduction. In: NTI: Iran Profile*. In: http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/.

[110] Samson, Ivo: *Irán chce jadrové zbraně a hraje o čas.* In: Natoaktual. 5. 4. 2005, in: www.natoaktual.cz.

[111] Kraig, M. R.: *Realistic Solutions for Resolving the Iranian Nuclear Crisis*. In: The Stanlaey Foundation – Policy Analysis Brief. April 2005.

sa v priebehu r. 2005 a na počiatku 2006 upevnili, aj keď sa objavujú informácie o tom, že v Iráne existuje už aj otvorená opozícia voči jadrovému programu (údajne vrátane otvorených manifestácií nesúhlasu na teheránskych univerzitách v máji 2006).[112]

9.2 POZÍCIE IRÁNU VOČI MEDZINÁRODNÝM ORGANIZÁCIÁM

Po vypršaní šesťmesačnej lehoty na dobrovoľné pozastavenie jadrového výskumu (z novembra 2004) urobil Irán niekoľko krokov, ktoré mu mali zabezpečiť takú dohodu so svetovou komunitou (najmä s EÚ3 a s MAAE), ktorá by Iránu umožnila pokračovať v svojom programe a súčasne by viedla k rozptýleniu obáv, že Irán chce civilný jadrový program neskôr zneužiť na prechod k vojenskému jadrovému programu.[113] Pozície Iránu boli preto nasledovné:

- Zmluvné potvrdenie práva Iránu na pokračovanie v jadrovom výskume. Proti takému ústupku zo strany medzinárodných organizácií sa však ostro stavali USA.
- Odmietnutie návrhov, aby sa vzdal ambícií na vlastnú konverziu jadrového paliva a aby akceptoval obohacovanie uránu v zahraničí (v Rusku), čiže aby sa stal závislým od dodávok nukleárneho paliva.
- Trval na tom, že akékoľvek návrhy, ktoré mu nebudú zaručovať prístup k jadrovej energii, povedú k prerušeniu rokovaní.
- Jadrová politika krajiny je vyjadrením vôle iránskeho ľudu: demonštrácia súhlasu zo strany domáceho obyvateľstva vrátane petícií vedcov a manifestácií študentov a ostatnej verejnosti. Táto kampaň sa niesla v znamení odmietania „cudzieho diktátu“.
- Demonštrácia ústretového hesla v júni 2005, keď Irán navrhol zmrazenie jadrového programu až do konca júla 2005, kým EÚ3 nepredloží návrhy na ďalšie kolo rokovaní.

Irán mohol teda pred svetovou komunitou deklarovať, že aj po vypršaní šesťmesačného pozastavenie procesu obohacovania uránu sa usiloval o dohodu s EÚ. EÚ však nebola schopná predložiť v tom čase (jún 2005) Iránu plán ďalších rokovaní.

9.3 NÁTLAK SPROSTREDKOVATEĽOV NA IRÁN

Faktografia neúspechu rokovania s Iránom zo strany svetového spoločenstva môže opäť dokumentovať elementárna *faktografia*:

- V júni 2005 do diskusie medzi EÚ a Iránom vstúpila MAAE a obvinila Irán, že v minulosti dodával nepravdivé údaje o experimentovaní s plutóniom.[114] Irán medzitým 1. augusta vydal ultimátum pre EÚ3, že ak do 3. 8. 2005 nepredloží návrhy na ďalšie rokovania, nebude mať už o obnovenie rokovaní záujem.

---

[112] *Riots in Teheran Universities: „We don´t Want Nuclear Energy*“. In: MEMRI. In: Special Dispatch Series – No. 1174, 26. 5. 2006. In: http://www.memri.org.

[113] Vývoj nemeniteľného stanovisko Iránu k rokovaniam s EÚ a s MAAE pozri in: Savyon, Ayelet: *The Iran-E.U. Agreement on Iran´s Nuclear Activity*. In: MEMRI, Inquiry and Analysis Series – No. 200. In: http://memri.org.

[114] Langenbach, Anna: *EU3-Iranian Negotiations: A New Approach*. June 2005. In: http://www.wagingpeace.org/articles/2005/07/00_langenbach_eu3-iran-approach.htm.

- Pod týmto protitlakom zo strany Iránu EÚ rýchlo konala a predložila Iránu návrh *Rámec pre dlhodobú dohodu*[115] v ktorom vyzvala Irán, aby zastavil proces konverzie.

- EÚ však z pohľadu Teheránu údajne nerešpektovala jednu z ústredných pozícií Iránu[116].

- Irán sa odvolal na svoje neodňateľné práva a 8. 8. 2005 obnovil svoje „nukleárne aktivity", čiže obohacovanie uránu v Isfaháne. Tento krok mal aj významný vnútropolitický aspekt, keďže sa uskutočnil päť dní od zvolenie radikálneho Mahmúda Ahmadínežáda iránskym prezidentom.

Protihodnoty, ktoré v r. 2005 EÚ Iránu ponúkala boli ukážkou možností, ktoré v sebe skrýva európska *soft power* – jemná moc a súčasne aj žalostným dokladom neúčinnosti týchto „jemných" bezpečnostno-politických nástrojov voči krajinám ako Irán. Keď na počiatku roku 2005 nepomohli varovania EÚ3, že IJP bude v prípade neochoty k ústupkom odovzdaný Bezpečnostnej rade OSN[117], EÚ ponúkla Teheránu postavenie plnoprávneho partnera pri diskusii o regionálnych bezpečnostných otázkach, výhodnú dohodu o obchode a spolupráci, rovnako ako celú škálu technickej pomoci „od seismológie po bezpečnosť leteckej premávky".[118] Tento prístup voči Iránu však zlyhával – prinajmenšom do mája 2006, keď sa EÚ3 spoločne s USA, Čínou a Ruskom pokúsili predložiť Iránu novú ponuku.

Zo strany Iránu tak šlo o potvrdenie radikálneho kurzu a gesta vzdoru proti svetovej komunite, keďže niekoľko krajín medzitým vyzvalo Irán, aby spolupracoval s MAAE a počkal s obnovením procesu konverzie. Menovite EÚ3 a USA opätovne pohrozili, že predostrú problém iránskeho jadrového programu Bezpečnostnej rade OSN. Irán však odvtedy až do súčasnosti (jún 2006) odmietal akúkoľvek legitimitu prejednávania svojej kauzy na pôde BR a označoval túto iniciatívu za politický ťah. Na medzinárodných politických fórach počas roku 2005 a 2006 Irán nezmenene trval na tom, že výroba nukleárneho paliva nie je v rozpore so záväzkami krajiny voči Zmluve nešírení. Pozícia EÚ3 zastávala stanovisko, že hoci má Irán právo na vlastnú jadrovú energiu podľa čl. č. 4 Zmluvy o nešírení, sám sa toto právo pripravil tým, že porušil iný článok tejto zmluvy: čl. č. 2, ktorý signatárskej krajine nedovoľuj získavať pomoc pri výrobe zbraní či zariadení, ktoré majú vzťah k jadrovým zbraniam.[119]

V dôsledku radikálneho kurzu, na ktorý sa Irán vydal pod vedením nového prezidenta, krajina opäť vystúpila s protiofenzívou. Pohrozila ukončením akýchkoľvek ďalších rokovaní, odmietnutím inšpekcií, pozastavením Dodatkového protokolu podpísaného s MAAE v r. 2003 a garantujúceho agentúre zvýšené overovacie právomoci v Iráne[120], a dokonca odstúpením od Zmluvy o nešírení.

---

[115]Framework Long-Term Agreement.

[116]T.j. odmietnutie návrhov, aby sa vzdal ambícií na vlastnú konverziu jadrového paliva. Pozri vyššie.

[117]*EU3 Say Iran Faces U.N. if Resumes Nuke Enrichment*. In: World – Reuters. 11. 3. 2005.

[118]*Iran´s Nuclear Program*. 9. 8. 2005. In: http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/08/08/AR2005080801369_pf.html.

[119]Problematiku Irán a NPT (Zmluva o nešírení) pozri in: Spies, Michael: *Limits of the Non-Proliferation Regime-And why Multilateralism is the Only Solution*. In: http://www.lcnp.org/disarmament/AU2006IranRemarks.htm.

[120]*Iran Signs Additional Protocol on Nuclear Safeguards*. In: http://www.iaea.org/NewsCenter/News/2003/iranap20031218.html.

Koncom augusta 2005 Irán oznámil, že obnovuje proces obohacovania uránu aj v nukleárnom zariadení v Natanci. Súčasne však podľa doterajšej praxe deklaroval naďalej ochotu rokovať – ale iba vtedy, ak druhá strana nebude klásť predbežné podmienky.

Na tomto príklade sa dá demonštrovať podobný prístup ústupkov a sľubov na jednej a nájdenia si zámienok na porušenie týchto záväzkov na druhej strane. Prakticky tú istú metódu používala v predchádzajúcich rokoch Severná Kórea. Pre EÚ (ale aj pre Slovensko) by to malo znamenať, že iránsky vplyv na Blízkom východe prostredníctvom jadrového programu sa nedá zastaviť bežnými diplomatickými prostriedkami.

9.4 IRÁN VERZUS MAAE

MAAE, ktorá musí byť pre Irán oveľa relevantnejšou organizáciou ako „západná“ EÚ, tiež nezaznamenala nijaké ústupky. Elementárna *faktografia*:

- Na obvinenie MAAE z júna 2005 reagoval Irán v júli 2005 výzvou, aby MAAE sama odstránila pečate OSN na iránskych nukleárnych zariadeniach v Isfaháne a overila si pravdivosť svojich obvinení. MAAE si vyžiadala 10 dní na prípravu testovacích prístrojov.

- V auguste 2005 odmietol Irán rezolúciu MAAE[121], aby zastavil svoj nukleárny program s odôvodnením, že výroba nukleárneho paliva pre civilné účely nie je v žiadnom prípade v rozpore so Zmluvou o nešírení.

- MAAE však v septembri 2005 prijala rezolúciu, v ktorej voči Iránu vzniesla ďalšie obvinenie, konkrétne obvinenie z porušovania ďalších ustanovení Zmluvy o nešírení (porušenia nukleárnych záruk vyplývajúcich zo zmluvy) a z nedodržovania záväzkov voči MAAE[122]. Rezolúcia prešla pomerom hlasov 22:1, pričom 12 krajín sa zdržalo hlasovania. Hlasovania sa o. i. zdržali aj Rusko a Čína. Proti rezolúcii hlasovala Venezuela. EÚ3 túto rezolúciu, v ktorej sa pôvodne rátalo aj s posunutím iránskej agendy Bezpečnostnej rade,[123] vehementne podporovala.

- V ďalšej rezolúcii o Iráne z februára 2006 MAAE rozhodla Rada guvernérov MAAE definitívne, že vzhľadom na neochotu Iránu spolupracovať s MAAE a akceptovať jej podmienky, bude Irán a jeho jadrový program predložený Bezpečnostnej rade OSN.[124]

K tomuto kroku viedlo Radu guvernérov MAAE rozhodnutie Iránu z januára 2006, keď Irán celkom provokatívne odstránil pečate OSN z jadrových zariadení.[125] Rozhodnutie v Rade guvernérov prešlo pomerom hlasov 27:3, piati sa zdržali. Proti rozhodnutiu hlasovali Venezuela, Kuba a Sýria. Zdržali sa

---

[121] *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran and Related Board Resolutions.* 11. 8. 2005. http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2005/gov2005-64.p.

[122] *Implementation of the NPT Safeguards Afreement in the Islamic Republic of Iran.* 24. 9. 2005. In: http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2005/gov2005-77.pdf.

[123] Borda, Z. A.: *Iran and the EU3: Stick it out*. University for Peace and Conflict Monitor. 20. 10. 2005. In: http://www.monitor.upeace.org/archive.cfm?id_article=311.

[124] *Implementation of the NPT Safeguards Afreement in the Islamic Republic of Iran.* 4. 2. 2006. http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2006/gov2006-14.pdf.

[125] Joseph, R. G.: *Iran´s Nuclear Program*. In: US Department of State. 8. 3. 2006. In: http://www.state.gov./t/us/rm/63121.htm.

Alžírsko, Bielorusko, Južná Afrika, Líbya a Indonézia. Dôležité však bolo, že za rozhodnutie hlasovali aj Rusko a Čína, aj keď obe tieto krajiny si vymohli, že výkon rozhodnutia bude zatiaľ zmrazený.

Medzinárodný tlak ale utrpel medzitým určitú blamáž: inšpekcia MAAE, ktorá časovo korešpondovala s procesom obnovenia jadrového programu, nepotvrdila obvinenia o poskytovaní nepravdivých informácií v minulosti.

9.5 IRÁN VERZUS EÚ3

Pre EÚ znamenala pozícia kľúčového sprostredkovateľa medzi Iránom a svetovou komunitou na jednej strane zvýraznenie ambícií zohrávať vo svete čoraz dôležitejšiu úlohu (v intenciách Barcelonského procesu), ale súčasne riziko, že odhalí impotenciu svojej soft power – jemnej moci – ktorú najmä od r. 2003 stavala ako alternatívu voči Bushovej doktríne. Zo strany USA to podľa niektorých štúdií bol veľmi vydarený ťah, keďže strach zo straty prestíže priviedol EÚ bližšie k pozíciám USA.[126] Na druhej strane Rusko a Čína balansovali medzi dôraznejšou líniou voči Iránu a svojimi politickým a najmä ekonomickými záujmami.[127] Pre USA sa neúspech diplomacie EÚ stal dôvodom, aby americké ministerstvo zahraničia verejne poukázalo na európsku „neschopnosť“. Americká ministerka zahraničia Condoleezza Riceová vyhlásila potom, ako Irán porušil pečate OSN na nukleárnych zariadeniach v Natanci, že „Washington stráca trpezlivosť s európskymi pokusmi usmerniť pána Ahmadínedžáda“.[128] Tieto narážky na neschopnosť EÚ však skôr odrážajú americkú nervozitu, pretože USA potrebujú EÚ ako mediátora akceptovateľného Iránom a súčasne potrebujú vidieť hmatateľný výsledok európskej „soft power“.

EÚ sa ale skutočne ako relatívne ostrý kritik opatrení Izraela na zaručenie vlastnej existencie dostala ako sprostredkovateľ medzi Iránom a vonkajším svetom do nezávideniahodnej situácie, keď musela reagovať na výroky nového iránskeho prezidenta o potrebe vymazať Izrael z mapy sveta. Benita Ferrero-Waldnerová sa proti Iránu musela ohradiť menom Európskej komisie.[129]

Zoči voči neústupčivosti Iránu EÚ však predsa len podstatne zmiernila svoj postoj. V marci 2006 EÚ3 už nebola zásadne proti IJP, len vyjadrila presvedčenie, že Irán nukleárnu energiu nepotrebuje. Súčasne vyzvala na odstránenie nedôvery medzi Iránom a svetom a požadovala vyššiu „transparentnosť“ v IJP.[130] Podobné zmierlivé postoje zaujalo na počiatku r. 2006 Rusko, ktoré stále ešte verilo, že sa s Iránom dohodne na spolupráci a bude Irán „zastupovať“ pri obohacovaní uránu. Tak to aspoň ešte v marci 2006 tvrdil ruský minister zahraničia Sergej Lavrov pri príležitosti rokovania MAAE vo Viedni.[131]

---

[126] Bahram Rajee - *Iran´s nuclear challenge*. 14. 2. 2006. In: http://www.opendemocracy.net/debates/article.jsp?id=3&debateId=128&articleId=3263.

[127] Ibid.

[128] *Outcry as Iran resumes its nuclear project*. 9. 1. 2006. In: http://www.timesonline.co.uk/article/0,,251-1977161,00.html.

[129] *Statement on recent declarations by the president of Iran – speech by Benita Ferrero-Waldner*. 16. 11. 2005. In: http://ec.europa.eu/comm/external_relations/news/ferrero/2005/sp05_696.htm.

[130] *EU3 ambassadors: Iran entitled to peaceful nuclear energy*. 4. 3. 2006. In: http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iran/2006/iran-060304-irna04.htm.

[131] *Iran nuclear moratorium essential for deal with EU3 – Lavrov*. RIA novosti. 3. 3. 2006. In: http://en.rian.ru/world/20060303/43889935.html.

EÚ tak v podstate len akceptovala daný stav, keďže už na budúci mesiac bol svet postavený pred klasický *fait accompli*. 11. apríla 2006 iránsky prezident Ahmadínedžád vyhlásil, že Irán úspešne obohatil urán a oznámil pripojenie krajiny ku skupine štátov, ktoré vlastnia nukleárnu technológiu. Obohatenie uránu dosiahlo údajne 3,5%, na čo postačilo niečo okolo 164 centrifúg.[132] Urán obohatený na tomto stupni postačuje na vybudovanie nukleárneho reaktora, zatiaľ čo pre zostrojenie jadrovej bomby krajina potrebuje urán obohatený na 90% a súčasne niekoľko tisíc centrifúg. V máji 2006 však už Irán oznámil stupeň obohatenia uránu na úrovni 4,5%, čo svedčí o progresívnom vývoji jadrového programu.[133]

Podľa prezidenta Ahmadínedžáda sa svet musí naučiť zaobchádzať už teraz s Iránom ako s jadrovou mocnosťou. Obavy z ďalšieho vývoja IJP, ktorý nakoniec môže viesť k prechodu na vojenský jadrový režim, v r. 2006 neustávali. V apríli 2004 publikoval Inštitút pre vedu a medzinárodnú bezpečnosť (ISIS) sériu satelitných záberov iránskych nukleárnych zariadení v Isfaháne a v Natanci. Z nich vyplýva, že prinajmenšom v Isfaháne Irán údajne buduje podzemné priestory.[134]

V máji 2006 sa EÚ3 pripravovala na ďalšie rokovania o IJP v Londýne, ale posunula stretnutie, aby získala čas na „lepšiu prípravu balíka návrhov.“[135] Pozícia Teheránu je ale rovnaká ako v roku 2005. Iránsky prezident už predtým vyhlásil na veľmi priateľskej pôde (v Indonézii), že Irán v otázke jadrového programu neustúpi a všetku tvrdenia „Západu“ označil za „veľkú lož“. Súčasne – v tradícii iránskej diplomacie ostatných rokov – ponúkol spoluprácu tak EÚ3 ako aj MAAE.[136] Situácia sa však medzitým posunula, keďže traja stáli členovia BR OSN – USA, Francúzsko a Spojené kráľovstvo – pripravili návrh rezolúcie o Iráne. Rezolúcia sa opiera o čl. č. 7 Charty OSN, čím môže byť pre Irán mimoriadne nepríjemná, keďže tento článok umožňuje uvalenie sankcií i použitie sily.[137]

9.6 INICIATÍVA 5+1

Nedostatočné výsledky, ktoré ako mediátor dosiahla EÚ3 a súčasne alarmujúci vývoj pri akcelerácii IJP priviedol do hry všetkých päť stálych členov BR OSN. Aby z mediácie nebolo „vyšachované“ Nemecko, ktoré je súčasťou EÚ3, dostal nový negociačný formát označenie 5+1 (permanentná Päťka v BR OSN + Nemecko). Na samom počiatku júna 2006 predložila skupina 5+1 Iránu nové návrhy s cieľom zastaviť iránsky proces obohacovania uránu.

V návrhu predložila skupina 5+1 Iránu prakticky len dve možnosti[138].

---

[132] *Iran and Weapons of Mass Destruction.* In: http://en.wikipedia.org/wiki/Iran_and_weapons_of_mass_destruction.

[133] *Security Council receives draft Iran resolution.* 6. 5. 2006. In: http://www.cnn.com/2006/WORLD/meast/05/03/iran.meet/index.html.

[134] Institute for Science and International Security. In: http://www.isis-online.org.

[135] *EU3 meeting in London postponed for at least 10 days – official*. 17. 5. 2006. In: RIA Novosti. In: http://en.rian.ru/world/20060517/48248577.html.

[136] *Ahmadinejad: Iran won´t back down on nuclear program.* In: http://www.cnn.com/2006/WORLD/asiapcf/05/10/indonesia.iran.ap/index.html.

[137] *Security Council receives draft Iran resolution.* 6. 5. 2006. In: http://www.cnn.com/2006/WORLD/meast/05/03/iran.meet/index.html.

[138] Recknagel, Charles: *Powers Offer Incentives Package to Give up Uranium Enrichment.* 2. 6. 2006. In: http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/06/c80e9693-9194-4fd8-9ce3-20057a7ec0d2.html.

Buď bude s medzinárodnou komunitou rokovať o ponukách ako protihodnote k zastaveniu konverzie, *alebo* bude čeliť krokom BR OSN (tieto kroky však neboli špecifikované, čo poukazuje na nezhody medzi „Päťkou“). Ide o použitie klasickej metódy „mrkvy a biča“: Mrkva“ obsahuje ponuky pomoci pri komerčnom využití iránskej nukleárnej energie i záruky dlhodobých dodávok uránového paliva.

Irán v prvej reakcii odmietol predovšetkým úlohu USA v novom rokovacom zložení a trval na tom (vo vyhlásení ministra zahraničia M. Mottakiho), že „nezastaví svoje úsilie o obohacovaní uránu“ a nevzdá sa „práva na všetky fázy programu jadrovej energie“.[139]

Iránska reakcia na návrhy je už typická: Irán súčasne odmieta o návrhu diskutovať a „ustúpiť“ (prezident Ahmadínedžád)[140], súčasne však označuje návrhy „za seriózne“ a tvrdí, že je zváži a bude reagovať[141].

V čiastkovom zhrnutí iránskeho postupu sa dá opäť konštatovať, že Irán zrejme hrá o čas a navyše neverí, že by sa svetové mocnosti dokázali zhodnúť na vážnych sankciách proti Iránu.

9.7 RIZIKO VOJENSKÉHO NUKLEÁRNEHO PROGRAMU IRÁNU

Riziko prechodu z civilného na vojenský nukleárny program považuje väčšina zúčastnených aktérov rokovaní s Iránom za veľmi reálne, o čom svedčia aj rezolúcie MAAE. Vyjadrenia niektorých iránskych politikov sú niekedy nediplomatické a naznačujú, že Irán jednoznačne smeruje k nadobudnutiu nukleárnych zbraní. S výnimkou známej hrozby Izraelu však nepadla bezprostredná vyhrážka žiadnej inej krajine. Niektorí predstavitelia sa domnievajú, že Irán už vlastní nukleárne (nestrategické) zbrane, ale pochybujú, že by je niekedy použil proti USA. Takýto názor zastáva napr. zástupca Generálneho štábu ruských ozbrojených síl gen. Jurij Balujevskij.[142] Podobné špekulácie však v minulosti zaznievali aj vzhľadom na pokročilosť nukleárneho programu Severnej Kórey. Presvedčenie, že Irán má „určite“ jednu alebo dve atómové bomby, vyjadril ale na počiatku roku 2001 Rafi Eitan, bývalý vysokopostavený spravodajský dôstojník izraelského Šin Betu a v súčasnosti poslanec Knesetu.[143]

V každom prípade sa po bezprecedentnom kroku Iránu z januára 2006 (odstránenie pečatí v Natanci) všeobecne rozšírili obavy, že Irán zneužije technológiu, ktorú má k dispozícii, aj na výrobu vysoko obohateného uránu a tým jadrovej bomby.[144] Úvahy o možnej vojenskej reakcii na iránsku hrozbu sa objavuj už dlhšie a v r. 2005, po obnovení iránskeho programu konverzie, sa opäť zintenzívnili.

Vzhľadom na výroky iránskeho prezidenta o potrebe vymazať Izrael z mapy sveta, nie je prekvapujúce, že špeciálne v Izraeli sa diskutuje najviac o iránskom jadrovom programe ako

---

[139] *Iran: World Powers Meet in Vienna to Discuss Nuclear Issue*. 1. 6. 2006. In: http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/06/e14248c0-b2d3-4e38-8d99-58aaa24cf227.html.

[140] *Ahmedinejad Rejects Concessions on Iran´s Nuclear Rights*. 8. 6. 2006. In: http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/06/0593c27-cd07-4be9-85c0-b208fbadb...

[141] *Iran „seriously“ considering Western nuclear deal*. 20. 6. 2006. http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/6/6FB658D4-B5ED-4338-81D8-5DDCBF9FB88A.html.

[142] Haeri, Safa: *Iran has nuclear bomb, says top Russian general*. IRNA. In: http://www.iran-press-service.com/articles_2002/Jun_2002/iran_has_nuke_6602.htm.

[143] Dan, Uri: *Iran already has the bomb*. In: Jerusalem Post, 31. 1. 2006. In: http://www.Jpost.com.

[144] *A-bomb fears as Iran defies UN to restart work at nuclear sites*. 11. 1. 2006. In: http://www.timesonline.co.uk/article/0,,251-1979910,00.html.

o bezprostrednej existenčnej hrozbe. Na seminári „A Nuclear Iran“[145] formulovala izraelská strana v tom zmysle, že neexistuje najmenšia pochybnosť, že Irán vyvíja nukleárne zbrane; neexistuje nijaká jadrová doktrína, keďže oficiálne Irán nemá nijaký vojenský nukleárny program; vojenský jadrový program má svoje vnútropolitické dôvody, keďže súčasná politická garnitúra stráca preteky s časom: čelí neriešiteľným problémom ako vysoký rast obyvateľstva, rastúce sociálne problémy, tlak na demokratizáciu v krajine; pre súčasné vedenie to môže byť jedna z posledných šancí ako urobiť z Iránu vojenskú jadrovú mocnosť.

V hre je však príliš veľa neznámych, než aby bolo možné

[145]Seminar *„A Nuclear Iran“*. The James Shasha Institute for International Seminars of the Hebrew University of Jerusalem. 30. 5. – 2. 6. 2005.

10 IRÁNSKE VOJENSKÉ SPÔSOBILOSTI

10.1 VÝCHODISKÁ PRE OBRANNÚ POLITIKU IRÁNU

Je len veľmi ťažko uveriť, že pred tridsiatimi rokmi sa o Iráne hovorilo ako o vyrastajúcom vojenskom obrovi Ázie. Očakávalo sa, že so zdanlivo neobmedzeným kapitálom a s relatívne bezproblémovým prístupom k najsofistikovanejším zbraňovým systémom, predovšetkým z USA, bude imperiálny Irán dominovať západnej Ázii a v Indickom oceáne. S priemernými ročnými vojenskými výdavkami 8 mld. USD v rokoch 1975 – 1979 počas vládnutia šáha sa predpokladalo, že do roku 1990 vybuduje Irán masívne vojenské sily. Šáh R. Pahlaví sa však zameral na geopolitické postavenie Iránu a zabudol dostatočne pozorne sledovať domácu agendu. Výsledkom bola IIR v roku 1979, odchod Pahlávího do exilu a prevzatie moci v krajine klerikmi.[146]

Nový režim zrevidoval veľkú časť politiky bývalého režimu, okrem iného aj jeho bezpečnostnú a obrannú politiku. Výsledkom bolo zrušenie mnohých obranných kontraktov, hlavne s USA a tiež s Izraelom. K postaveniu novej islámskej republiky neprispelo ani arogantné správanie sa „revolucionárov“ voči susedným krajinám. Zrušenie výhodných vojenských kontraktov, iracko-iránska vojna v rokoch 1980 – 1988 a sankcie uvalené na Irán vyčerpali všetky zdroje potrebné na budovanie moderných ozbrojených síl. K tomu je naviac potrebne prirátať ujedanie z vojenského rozpočtu novo vzniknutými Zbormi islamských revolučných gárd.

V roku 1989, po ukončení drahej osemročnej vojny s Irakom, Irán prijal ambiciózny plán prebudovania, rozšírenia a modernizácie vojnou zničených ozbrojených síl s cieľom transformovať sa na regionálnu vojenskú mocnosť. Dôraz položil na rozvoj vzdušných a námorných síl, ktoré považoval za najdôležitejšie pre dosiahnutie dominantnosti v Perzskom zálive; rozvoj rakiet a nekonvenčných zbraní (chemické, biologické a jadrové) s cieľom zastrašiť susedov; zvýšenie celkovej úrovne odstrašenia; čelenie vplyvu USA v Zálive a vytvorenie (spolu s libanonským Hizbolláhom) infraštruktúry schopnej podporovať teroristické operácie na Strednom Východe, v Európe a v Južnej Amerike.[147]

Achillovou pätou celého plánu bola iránska ekonomika, ktorá trpela dedičstvom vojny, deštrukčnou politikou (všetko čo bolo vybudované za šáha, bolo rušené ako zlé), výkyvmi svetových cien ropy a sankciami USA. To prinútilo Irán zredukovať obranné výdaje, svoje plány a sústrediť sa len na vybrané prvky ozbrojených síl.

Naviac straty prechádzajúcich dodávateľov prinútili Irán prijať viactvárnu politiku, založenú na štyroch cieľoch:

- využiť rozsiahly potenciál z Pahlávího éry;
- vytvoriť tajnú sieť dodávateľov pre zbraňové systémy západnej/americkej proveniencie;
- rozvinúť vlastný vojensko-hospodársky komplex s cieľom redukovať závislosť krajiny na zahraničných vojenských dodávkach;

[146]Ehteshami, Anoushirvan: *The Future of Iran's Defence and Nuclear Policy*. In Chaillot Paper No. 89, Iranian Challenges. EU Institute for Security Studies. May 2006

[147]Eisenstedt, Michael: *The Armed Forces of the Islamic Republic of Iran: An Assessment*. In Meria Journal, Volume 5, No. 1. March 2001.

- diverzifikovať stratégiu nákupu vojenského materiálu smerom na iné než len západné trhy.

Výsledkom tejto politiky je súčasná úzka spolupráca s Ruskom a Čínou pri nákupe ich zbraňových systémov. Aj keď je pre Irán táto spolupráca výhodná, uvedomuje si, že susedia okolo neho (štáty GCC a Irak) začínajú mať pred ním náskok vďaka dodávkam zbraňových systémov z USA a z iných západných krajín. Začiatkom nového tisícročia začali stúpať svetové ceny ropy a to umožnilo Iránu o.i. oveľa viac investovať i do vojenského potenciálu. Vojenský rozpočet sa zvýšil v roku 2000-2001 o 50 % a v súčasnosti ho Irán priznáva vo výške 3 % HDP, čo sa zdá mnohým pozorovateľom podhodnotené. Avšak pri porovnaní výdavkov z roku 2000 (2,24 mld. USD) a z roku 2005 (4,72 mld. USD) je vidno, že Irán tieto výdavky zdvojnásobil a odhady predpokladaných výdavkov na nasledujúce tri roky (do roku 2008) hovoria o medziročnom náraste približne o 15 %.

Bezpečnostná stratégia

Bezpečnostná stratégia Iránu je založená na troch veľkých faktoroch:

1. spoliehanie sa na seba samého vo všetkých oblastiach života krajiny;
2. postavenie a vplyv;
3. odstrašenie a obrana.

Porevolučný Irán položil veľký dôraz na faktor spoliehania sa na vlastné sily. Počas vládnutia šáha závisel Irán od dodávok zbraní z USA a Spojeného kráľovstva, počas vojny s Irakom bol medzinárodne izolovaný a k pristúpeniu k tomuto determinantu prispela aj medzinárodná apatia voči použitiu chemických zbraní Irakom

Od roku 1979 odzrkadľovala iránska zahraničná a obranná politika rozpor medzi dvoma navzájom súperiacimi orientáciami – islamským univerzalizmom a perzským nacionalizmom.[148] Islamská tendencia prevládala v 80. rokoch, zatiaľ čo perzský nacionalizmus v 90. rokoch minulého storočia a geopoliticky, ekonomicky a etnicky začala táto tendencia hrať dôležitú rolu pri zmenách v zahraničnej a obrannej politike krajiny v nasledujúcich rokoch.

Po páde Tálibánu a režimu Saddáma Husajna mnohí vysokopostavení iránski predstavitelia vyhlasovali, že Irán je predurčený stať sa „najsilnejším geopolitickým centrom“ na Blízkom Východe. Na základe zmenených bezpečnostných podmienok (nielen pád dvoch režimov v susedných krajinách, ale predovšetkým získanie dominantného postavenia USA v regióne Blízkeho východu, Kaukazu a Strednej Ázie), vypracoval Irán novú oveľa konfrontačnejšiu strategickú doktrínu s názvom *„Strategická odstrašujúca obrana“*. Podľa vtedajšieho ministra zahraničných vecí Kamala Charrazího bol tento národný bezpečnostný dokument vypracovaný s cieľom čeliť *„širokému spektru ohrození iránskej národnej bezpečnosti, medzi ktoré patria zahraničná agresia, vojna, pohraničné incidenty, špionáž, sabotáž, regionálne krízy prameniace z proliferácie ZHN, štátny terorizmus a diskriminácia vo vzťahu k výrobe a skladovaniu ZHN.“*[149] Takto koncipovaná stratégia znamená potrebu v podstatnejšej miere rozšíriť iránske vojenské schopností a s tým je spojená nutnosť zvýšenia vojenských výdavkov. Irán pokračuje v strategickom partnerstve s Ruskom a Čínou, ktorí mu majú pomôcť uskutočniť v dlhodobom horizonte prezbrojenie ozbrojených síl v duchu prijatej stratégie.

---

[148]Menashri, David: *Revolution at a Crossroads: Iran's Domestic Politics and Regional Ambitions*. Washington D.C.. The Washington Institute for Near East Policy, 1997

[149]Berman, IIan: *How to Tame Teheran, Middle East Quarterly*. Spring 2004. In: http://www.meforum.org/article/614.

Stratégia je založená na troch elementoch – bezpečnostné prostredie, nástroje: *tvrdá bezpečnosť („hard security")* a nástroje *jemnej bezpečnosti* („soft security"). Keďže Irán považuje za hlavné determinanty svojho bezpečnostného prostredia neočakávané napadnutie a nepriateľstvo, musia mať adekvátnu úroveň bezpečnostných a obranných schopností aj „hard" nástroje bezpečnostnej doktríny. „Soft" nástroje zahŕňajú strategické princípy, politické zdôvodnenie a vplyv na obyvateľstvo s cieľom, aby aj ono sa pripravovalo na boj s nepriateľom (princípy spoliehanie sa na seba samého, sústavný výcvik a mobilita (vojenských síl).[150]

Stratégia odstrašenia je tiež založená na troch základných schopnostiach:

1. schopnosť prerušiť export ropy z Perzského zálivu, ak by si to situácia vyžadovala;
2. schopnosť uskutočniť teroristické útoky na rôznych kontinentoch v spolupráci s libanonským Hizballáhom;
3. vyvinúť nekonvenčné zbrane a nosné systémy s dosahom na celý Blízky Východ, ako i netradičné nástroje asymetrického vedenia bojovej činnosti (sabotáže, nepilotované prostriedky a člny a iné).[151]

10.2 PARALELNÉ ŠTRUKTÚRY OZBROJENÝCH SÍL

Medzi jednu z najdôležitejších súčastí politického systému krajín Blízkeho východu patrí vojenský establišment. Napriek pravidelne sa opakujúcim experimentom s politickou a ekonomickou liberalizáciou, štáty na Blízkom východe zostávajú naďalej väčšinou nedemokratické. Aby si mohli politickí lídri udržať svojej pozície, musia sa spoliehať v prvom rade na donucovacie sily v podobe ozbrojených a bezpečnostných síl.

Skúsenosti zo šesťdesiatych rokov minulého storočia[152] ich zároveň nútia, aby mali tiež dostatočne prepracovaný systém kontroly svojich ozbrojených síl. Najčastejšie využívaním spôsobom je tzv. „vojenská dualita" resp. „paralelné štruktúry"[153], keď vedľa klasických vojenských síl existujú takmer identické ozbrojené sily, maximálne lojálne s osnovateľmi prevratov resp. s politickými lídrami krajín. V prípade Iraku to boli *Iracké republikánske gardy*, v Egypte *Centrálne ochranné sily*, v Saudskej Arábii *Národná garda* a v Iráne *Zbory islamských revolučných gárd (ZIRG).*

Vrchným veliteľom ozbrojených síl Iránu je podľa iránskej ústavy Najvyšší predstaviteľ krajiny ájátolláh Chamenejí. Ozbrojené sily pozostávajú z troch komponentov: regulárnych vojenských síl, Zborov islamských revolučných gárd (aj s paramilitárnou milíciou *Basij*) a policajné sily. Regulárne vojenské sily a zbory islamských revolučných gárd sú formálne podriadené Ministerstvu obrany

---

[150]MEMRI Special Dispatch Series No. 502, 9.5.2003: Interview iránskeho konzervatívneho denníka Siasat-e Rouz s iránskym ministrom obrany Alim Šamchaním vo februári 2003. In: http://www.memri.org/bin/opener.cgi?Page=archives&ID=SP50203.

[151]Eisenstsdt, Michael: *The Armed Forces of the Islamic Republic of Iran: An Assessment*. In Meria Journal, Volume 5, No. 1, March 2001.

[152]Len v rokoch 1961 – 1969 bolo v arabských krajinách zaznamenaných 27 úspešných prevratov a vážnych pokusov o prevzatie moci vojakmi.

[153]Podľa toho, či porovnávame len vojenské štruktúry alebo aj spolu s bezpečnostnými silami, patriacimi väčšinou pod ministerstvo vnútra – pozn. autora

a zabezpečenia ozbrojených síl (MOZOS). Policajné sily, ktoré vznikli v roku 1991 spojením mestských polícií, obecných polícií a revolučných komitétov s cieľom pomáhať ZIRG a *Basij* pri udržiavaní vnútorného poriadku v krajine, sú podriadené ministerstvu vnútra. Rozhodujúci vplyv v nich však majú ZIRG.[154].

Zbory islamských revolučných gárd boli v Iráne vytvorené dekrétom vodcu islamskej revolúcie ájátolláha Chomejního tesne po jej skončení (5. mája 1979) *„na obranu revolúcie pred reakčnými silami, vrátane ozbrojených síl"*. Postupom času boli z malých polovojenských síl vybudované vojenské sily, ktoré v súčasnosti svojou veľkosťou a silou konkurujú regulárnym vojenským silám. Súčasné vzťahy medzi regulárnymi silami a ZIRG sa dajú charakterizovať ako ambivalentné, plné nedôvery a niekedy otvorene nepriateľské.

Špecifické rysy paralelných štruktúr ozbrojených síl:

- *Snaha o vlastné veliace štruktúry;* V prípade Iránu sú veliteľstvá ZIRG a regulárnych síl (Arteš) len formálne integrované na najvyššej úrovni do Ministerstva obrany a zabezpečenia ozbrojených síl (MOZOS).[155]

- *Obsadzovanie rozhodujúcich prvkov štruktúry skupinami a jednotlivcami maximálne lojálnymi k režimu a jeho politickým lídrom;*

- *Rozmiestnenie týchto síl zaisťuje v prvom rade bezpečnosť režimu.* Vo väčšine prípadov to je okolie hlavných miest, kritická infraštruktúra a provincie, ktoré nie sú úplne lojálne s režimom

10.3 VOJENSKÉ SCHOPNOSTÍ (KAPACITY) IRÁNU

Irán nie je takou modernou vojenskou silou, ako bol v období šáha alebo počas Iracko-iránskej vojny, avšak postupne skvalitňuje svoje konvenčné sily a v súčasnosti je jedinou regionálnou vojenskou silou, ktorá predstavuje vážnu konvenčnú vojenskú hrozbu pre stabilitu v Zálive. Irán má tiež významné schopností pre asymetrické vedenie bojovej činnosti a svojim jadrovým programom znamená aj hrozbu proliferácie ZHN. Nikdy riadne nedeklaroval vlastnenie chemických zbraní a stav jeho programu biologických zbraní je tiež neznámy.

Hoci iránski politici tvrdia, že jadrový program Iránu je zameraný na civilné účely, iránska stratégia odstrašujúcej obrany potvrdzuje opak. Vyplýva to aj z interview bývalého ministra obrany Šamchaního pre iránsky denník Siasat-Rouz, v ktorom povedal: *„Neexistuje obrana prostredníctvom odstrašenia bez vojenských nástrojov. Po vojne (s Irakom) sme sa usilovali zvýšiť naše vlastné obranné schopností, aby sme tak znížili na minimum motiváciu nepriateľa zaútočiť na Irán. Účinný plán ako redukovať pokušenie krajín v regióne a superveľmocí (zaútočiť na Irán) bol vypracovaný. Jednou z ciest obrany Iránu a národnej bezpečnosti, ktorá musí byť rešpektovaná, je výroba nových zbrojných systémov, schopných odstrašenia. Tento proces sa začal po vojne s Irakom a pokračoval v 90. rokoch. V druhej polovici 90. rokov a v novom desaťročí bol tento efektívny a dlho očakávaný*

[154]Počas prezidentského obdobia Chátámiho bol ministrom obrany admirál Ali Šamchaní, dôstojník ZIRG a sympatizant konzervatívnych síl. Ministrom vnútra bol Abdolvahid Musavi-Lari, spojenec prezidenta Chátámiho. Z tohto dôvodu najvyšší príslušníci jeho štábu boli zložení z dôstojníkov ZIRG, lojálnych Chamenejímu. Minister vnútra tak de facto nemal vplyv na svoje ministerstvo.

[155]MOZOS bolo zriadené v roku 1989 a čiastočne zredukovalo inštitucionálnu nezávislosť ZIRG. Dovtedy existovalo Ministerstvo ZIRG. In: http://www.globalsecurity.org/military/world/iran/pasdaran.htm.

výsledok dosiahnutý. ... Musíme sa spoliehať na vlastné sily, základy pre výrobu výzbroje iránskym obranným priemyslom boli vytvorené. (A to preto, že) klasické zbrojné systémy nemôžu v plnej miere zaistiť potreby obrany štátu."[156] Súčasný vývoj ukazuje, že Šamchaní s najväčšou pravdepodobnosťou hovoril o vojenskom jadrovom programe a raketovom programe, ktoré tvoria navzájom spojité nádoby.

10.3.1 REGULÁRNE VOJENSKÉ SILY

Väčšina vojenského vybavenia je zastaralá alebo druhoradého významu a k tomu aj veľmi opotrebovaná. Irán stratil počas iracko-iránskej vojny 50 – 60 % pozemnej techniky a v nasledujúcom období nemal nikdy taký prístup k moderným zbrojným systémom a vojenskej technológii, aby tieto straty dokázal nahradiť. Naviac, do polovice deväťdesiatych rokov čelil veľkým finančným problémom. Aj keď podľa amerických spravodajských služieb, nakúpil v rokoch 1996 - 1999 vojenský materiál v hodnote 2 mld. USD a v rokoch 2000 – 2003 za ďalších 600 mil. USD, predstavuje tento dovoz len 35 – 50 % potrebného objemu na prevádzkovanie a modernizáciu všetkých síl.[157] Irán sa snažil túto nevýhodu nahradiť vlastnou vojenskou produkciou, ale ani súčasný obranný priemysel nevyrába dostatok a kvalitných zbrojných systémov na vyriešenie problémov (o.i. C4I či modernizácie vzdušných síl).

Ďalšie problémy s vplyvom na vojenské spôsobilostí regulárnych vojenských síl Iránu:

- väčšina dobre vycvičených vojakov ukončila vojenskú službu v polovici 90. rokov;
- súčasné, síce veľké, konskripčné sily sú slabo vycvičené a s veľmi malými bojovými skúsenosťami;
- politizácia vojenských síl;
- faktické rozdelenie ozbrojených síl na regulárne sily a revolučné gardy spojené s nárastom veliteľskej byrokracie, pričom obidva druhy ozbrojených síl by len veľmi ťažko dokázali viesť bojovú činnosť spoločne.

Napriek spomenutým nedostatkom je Irán stále mimoriadne významnou vojenskou silou v Zálive. V zbraní má okolo 400 000 osôb a okolo 350 000 rezervistov. Iránske regulárne vojenské sily majú ďalej 1613 bojových tankov, 1 500 iných obrnených vozidiel, 3 200 delostreleckých kompletov, 306 bojových lietadiel, 50 útočných vrtuľníkov, 3 ponorky, 59 bojových plavidiel a 10 obojživelných plavidiel.[158]

Podľa A. Cordesmana sú iránske regulárne sily schopné len v obmedzenej miere projekcie síl a manévrovej bojovej činnosti obrnených jednotiek. Chýba im dostatočný výcvik na uskutočnenie manévru na väčšiu vzdialenosť a len v obmedzenej miere sú vycvičené na obojživelnú bojovú činnosť alebo na námorný presun. Ich logistický systém je viac defenzívny a vytváraný na podporu iránskych síl brániacich Irán z lokálnych základní.

---

[156]MEMRI Special Dispatch Series No. 502, 9.5.2003: Interview iránskeho konzervatívneho denníka Siasat-Rouz s iránskym ministrom obrany Alim Šamchaním vo februári 2003. In: http://www.memri.org/bin/opener.cgi?Page=archives&ID=SP50203.

[157]Cordesman, Anthony H.: *Iran's Developing Military Capabilities.* In: Main Report-Working Draft. Center for Strategic and International Studies. 8.12. 2004. In: http://www.mafhoum.com/press7/219P6.pdf.

[158]Ibid

10.3.2 ZBORY ISLAMSKÝCH REVOLUČNÝCH GÁRD (PASDARAN)

Zbory islamských revolučných gárd (*Pasdaran-e Enghelab-e Islami*) boli sformované po skončení Islamskej revolúcie v roku 1979 so snahou zjednotiť rôzne paramilitárne sily do jedných síl lojálnych novému režimu a ako protiváha vplyvu a sile regulárnych vojenských síl. Zbory islamských revolučných gárd (ZIRG) pozostávajú z pozemných, námorných a vzdušných síl, paralelných so štruktúrou regulárnych vojenských síl.

V roku 1980 dostal Pasdaran aj mandát na organizovanie rozsiahlych ľudových milícií pod názvom *Basij*. Podľa informácií Iránskej tlačovej agentúry z roku 1985 v tom čase bolo v 11 000 výcvikových centrách vycvičených okolo 3 mil. dobrovoľníkov. Dobrovoľníci z tejto milície tvorili „ľudské vlny“, ktoré útočili proti iráckym vojskám.[159] ZIRG organizujú aj výcvikové tábory pre zahraničných dobrovoľníkov v Iráne a aj v zahraničí. Okolo 400 inštruktorov pôsobí v Libanone, kde vedú výcvik príslušníkov Hizballáhu a iných protiizraelských skupín. ZIRG veľmi úzko spolupracujú s iránskymi spravodajskými službami a pravdepodobne sú zastúpené neoficiálne aj na niektorých iránskych veľvyslanectvách alebo na rôznych obchodných zastupiteľstvách.

Iránske gardy majú asi 120 tis. vojakov, pričom okolo 100 000 ich slúži v pozemných silách. Formácie pozemných síl sú podstatne menšie a ľahšieho typu než jednotky pozemných síl v regulárnych vojenských silách. Odhady počtov výzbroje sú nepresné a podľa IISS je to okolo 470 tankov, 620 obrnených vozidiel, 360 delostreleckých kompletov, 40 raketových odpaľovacích zariadení a okolo 150 protilietadlových systémov. Tieto odhady sú však dosť staré.[160]

Napriek relatívne malým počtom sú ZIRG kľúčovou inštitúciou v Iráne a to nielen preto, že ich hlavnou úlohou je „obrana revolúcie“ ale aj preto, že väčšina vyššie postavených dôstojníkov revolučných gárd má blízke vzťahy s kľúčovými členmi iránskeho klerikálneho establišmentu. Okrem toho ZIRG zohrávajú rozhodujúcu rolu pri výbere, ideologickej príprave, profesionálnom vývoji a budúcom postupe vyšších dôstojníkov.[161]

10.4 IRÁNSKE RAKETY A NOSNÉ SYSTÉMY

Jedná vec je mať jadrové zbrane a druhá dopraviť ich na cieľ. Znamená to buď vyrobiť dostatočne malú jadrovú hlavicu alebo vyrobiť takú raketovú technológiu, ktorá by bola schopná vyniesť jadrové hlavice, ktoré má v súčasnosti Irán k dispozícii. V prípade Iránu to závisí do značnej miery na jeho jadrovej technológii. Aj keď v súčasnosti existuje podstatne viac informácií o iránskom raketovom programe, než o aktuálnych schopnostiach ZHN, veľa jeho aspektov zostáva nejasných. Mnoho expertov však verí, že:

- Iránska raketová technológia je podstatne rozvinutejšia než jeho jadrové schopnosti;
- Iránske rakety sú príliš nepresné, aby boli použité pre konvenčné útoky;
- Iránska raketová technológia je čoraz viac rozvinutejšia.

[159] Viac in: http://www.globalsecurity.org/military/world/iran/pasdaran.htm.

[160] Cordesman, Anthony H.: *Iran's Developing Military Capabilities*. In: Main Report-Working Draft. Center for Strategic and International Studies. 8.12. 2004, http://www.mafhoum.com/press7/219P6.pdf.

[161] Byman, Daniel L; Chubin, Shahram; Ehteshami, Anoushiravan; Green, Jerrold D.: *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era*. Santa Monica. RAND 2000.

Irán aktívne pokračuje vo vývoji raketových hlavíc, čo potvrdil aj Jadollah Džavani, šéf politického úradu ZIRG v auguste 2004, keď povedal, že izraelský útok na Irán by síce mohol mať hrozné následky, ale že Izrael by nemal zabúdať, že „ celé teritórium Sionistov, vrátane ich jadrových zariadení a atómového arzenálu je v súčasnosti v dosahu nových iránskych rakiet.[162]

10.4.1 Hodnotenie iránskych raketových kapacít z pohľadu USA

V roku 2003 uviedla CIA vo svojej správe stanovisko o iránskom raketovom programe v ktorom bolo uvedené, že dlhoročná spolupráca Iránu s niektorými krajinami bývalého Sovietskeho zväzu, Severnou Kóreou a Čínou v oblasti balistických rakiet mu pomohli v úsilí dosiahnuť cieľ - stať sa sebestačným v produkcii balistických rakiet. Iránsky program vývoja balistických rakiet sa stal najrozsiahlejším na Strednom východe a obsahuje balistické rakety stredného doletu Šahab-3 s dosahom 1 300 km, balistické rakety krátkeho doletu vrátane Šahab-1 (Scud-B), Šahab-2 (Scud C) a Tondar-69 (CSS-8) ako ja rôzne neriadené rakety.[163] V marci 2005 viceadmirál Lowell E. Jacoby, riaditeľ Obrannej spravodajskej agentúry USA uviedol, že podľa ich odhadov bude Irán do roku 2015 technicky schopný vyvinúť medzikontinentálne balistické rakety.

10.4.2 Iránsky raketový arzenál

Irán pokračuje v rozmiestňovaní rakiet zem – zem, nie je však známe, ako ich rozdelí medzi regulárne vojenské sily a ZIRG. ZIRG sa ale usilujú o rakety čo najdlhšieho doletu. Podľa vyhlásenia vlády USA (december 2005) Irán pravdepodobne vybudoval podzemné závody na výrobu rakiet, v ktorých je schopný vyrábať rakety Šahab-1, Šahab-2 a Šahab-3, ako aj testovať aerodynamiku nových rakiet.[164]

Obr. 1: Odhadované profily iránskych rakiet 2006

Názov	**Počet stupňov**	**Predchodca rakety**	**Palivo**	**Dosah** (km)	**Užitočné zaťaženie** (kg)	**IOC** (Rok)	**Počet**
Mushak-120	1	CSS-8,SA-2	Pevné	130	500	2001	200
Mushak-160	1	CSS-8, SA-2	Kvapalné	160	500	2002	?
Mushak-200	1	SA-2	Kvapalné	200	500	NA	0

[162]Rabinovich, Abraham: *Iran boasts Dimona now 'within range*. In: The Washington Times. 24.8. 2004.
[163]*CIA, Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions*. 1 July Through 31 December 2003, CIA, 2004. In:

http://www.cia.gov/cia/reports/721_reports/july_dec2003.htm.
[164]Cordesman, Anthony H. - Al-Rodhan, Khalid R.: *Iranian Nuclear Weapons? Iran's Missiles and Possible Delivery Systems*. In: Working Draft, Center for Strategic and International Studies, Arleigh A. Burke Chair in Strategy. 17.4.2006.

Šahab-1	1	Sovietska SSN-4, Kórejská SCUD B	Kvapalné	300	987-1,000	1995	250-300
Šahab-2	1	Sovietska SSN-4, S. Kórea SCUD C	Kvapalné	500	750-989	?	200-450
Šahab-3	1	S. Kórea Nodong-1	Kvapalné	1,300	760-1,158	2002	25-100
Šahab-4	2	S. Kórea Taep'o-dong-1	Kvapalné	3,000	1,040-1,500	NA	0
Ghadr 101	multi	Pakistan Shaheen-1	Pevné	2,500	NA	NA	0
Ghadr 110	multi	Pakistan Shaheen-2	Pevné	3,000	NA	NA	0
IRIS	1	Čína M-18	Pevné	3,000	760-1,158	2005	NA
Kh-55	1	Sovietska AS-15 Kent, Ukrajina	Prúdový motor	2,900-3,000	200 kt jadrová	2001	12
Šahab-5	3	S. Kórea Taep'o-dong-2	Kvapalné	5,500	390-1,000	NA	0
Šahab-6	3	S. Kórea Taep'o-dong-2	Kvapalné	10,000	270-1,220	NA	0

Zdroj: *Cordesman & Al-Rodhan: Iranian Nuclear Weapons? Iran's Missiles and Possible Delivery Systems*

Šahab-1/SCUD-B

Riadená raketa sovietskej proveniencie SCUD-B (17E) tvorí jadro iránskych raketových síl. Po prvýkrát bola použitá v závere iracko-iránskej vojny a podľa odhadov z roku 2006 ich má Irán vo svojom inventári 50 – 300 ks. Odhady počtov odpaľovacích zariadení sa rozchádzajú, ale ich predpokladaný počet sa odhaduje medzi 6 – 18 ks. Nie je však jasné koľko z nich je SCUD-B a koľko SCUD-C. [165]

Šahab-2/SCUD-C

SCUD-C je vylepšená verzia SCUD-B s väčším dosahom a možnosťou niesť väčšiu užitočnú záťaž. Irán ju po prvýkrát kúpil v roku 1990.

[165] Viac ibid.

Šahab-3

Kvôli obmedzenému doletu SCUD-ov nemal Irán dostatočné schopnosti atakovať Izrael a preto sa usiloval o technologickú spoluprácu so Severnou Kóreou. Výsledkom tejto spolupráce bolo využitie kórejskej rakety stredného doletu *No Dong* na výrobu vlastnej verzie Šahab-3. V rokoch 1997 a 1998 začal Irán s testmi Šahab-3 a podľa iránskych vyhlásení, zámerom týchto testov bolo vyskúšať nesenie hlavíc so submuníciou, tzn. že by ju Irán mohol použiť aj na nesenie chemických, jadrových alebo biologických zbraní. Do roku 2006 bolo uskutočnených okolo 10 skúšobných vypustení týchto rakiet, pričom asi v 30% z nich úplne zlyhalo a v šiestich prípadoch čiastočne.[166] Rozchádzajú sa aj informácie o ich počtoch a o tom, ktorý druh ozbrojených síl ich má vo svojej výzbroji. Podľa iránskych opozičných zdrojov má Irán okolo 300 rakiet tohto typu. Na jar 2006 sa objavili informácie, že ZIRG majú 6 batérií týchto rakiet, s ktorými operujú v okruhu 35 km okolo ich hlavného veliteľského centra a kvôli možnému útoku USA alebo Izraela, každú noc menia ich rozmiestnenie.[167]

Šahab-3A/3M/3D/IRIS

V októbri 2004 vyhlásila opozičná skupina Mujahedin-e Khalq (MEK), že Irán vyvinul vylepšenú verziu Šahab s dosahom 2 400 km. V prípade úspešnosti tohto projektu, ktorý iránski predstavitelia popreli, by Irán bol schopný vyniesť na obežnú dráhu satelit.

Šahab-4

Irán sa už dlhšiu dobu usiluje o vývoj rakiet s väčšou nosnosťou, ktoré by mali niesť názov Šahab-4, Šahab-5 a Šahab-6. Doposiaľ však nebola žiadna z nich vyrobená, preto sa dá o tomto type rakiet len špekulovať. Podľa niektorých expertov by mal by dolet Šahab-4 medzi 2 200 až 2 800 km. Základom pre vývoj tohto typu boli pravdepodobne severokórejské No Dong 2, trojstupňová raketa Taepodong-1, ruská SS-N-6 SERB, alebo čiastočne SS-4, ale s modernejšou digitálnou riadiacou jednotkou. Vo februári 2006 citovala nemecká tlačová agentúra „západné spravodajské služby“, že Irán 17. januára 2006 úspešne testoval raketu Šahab-4 s doletom 2 200 km a že test bol oznámený v iránskej televízii niekoľko dní neskôr veliteľom ZIRG.[168] Tieto správy však neboli potvrdené.

Šahab-5 a Šahab-6

Podľa informácií izraelskej spravodajskej služby sa Irán pokúša o zostrojenie rakiet Šahab-5 a Šahab-6 s doletom až 3 000-5 000 kilometrov na báze severokórejskej rakety Taep'odong-2. Ak by sa mu to podarilo, vlastnil by medzikontinentálne balistické rakety schopné zasiahnuť cieľ na východnom pobreží USA. Ani Šahab-5 a ani Šahab-6 neboli zatiaľ testované a ani vyrobené. Vo februári 2006 informovala nemecká tlač, že Spolková nemecká spravodajská služba (BND) odhaduje, že do roku 2007 by mohol Irán tento typ rakety s doletom 3 000-5 000 kilometrov mať. Tieto odhady sú špekulatívne a zostávajú nepotvrdené.[169]

---

[166]Schmucker, Robert H.: *Iran and Its Regional Environment, Schmucker Technologies*. In: Pease Research

Institute Frankfurt. March 27, 2006. In: www.hsfk.de and http://www.hsfk.de/static.php?id=3929&language=de.

[167]Viac in: Cordesman, Anthony H. - Al-Rodhan, Khalid R.: *Iranian Nuclear Weapons? Iran's Missiles and Possible Delivery Systems*. In: Working Draft, Center for Strategic and International Studies, Arleigh A. Burke Chair in Strategy. 17.4.2006.

[168]*Western Intelligence Confirms Iranian Missile Developments*. In: German Report, BCC Monitoring International Report, 6.2.2006, available through Lexus Nexus.

[169]Cordesman, Anthony H. - Al-Rodhan, Khalid R.*: Iranian Nuclear Weapons? Iran's Missiles and Possible Delivery Systems.* In: Working Draft, Center for Strategic and International Studies, Arleigh A. Burke Chair in Strategy. 17.4.2006.

Ghadr 101 a Ghadr 110

Nejasnosti týkajúce sa iránskeho problému s tuhým palivom a existencie Rakety Šahab-3 sú znásobené informáciami o separátnom raketovom vývojovom programe. Podľa iránskej exilovej skupiny *National Council of Resistance in Iran (NCRI)* z decembra 2004, sú Ghadr 101 a Ghadr 110 nové typy rakiet, ktoré používajú tuhé palivo a majú väčší dosah, než rakety stredného doletu. Ich existencia však nebola doposiaľ exaktne potvrdená. Pred časom americkí experti indikovali, že Ghadr je to isté ako Šahab-3A/ŠahabM/Šahab-4 a že správy o Gadr a Šahab-4 popisovali v skutočnosti Šahab 3A/3M.[170] V marci 2006 NCRI znovu informovali, že Irán postúpil vo vývoji tuhého paliva pre raketu Ghadr. Informovali tiež, že Irán má dostatočnú technickú podporu S. Kórey pre vývoj rakety Ghadr a že je už na 70 % kompletná. Raketa by mala mať dolet 3 000 km. Jeden izraelský expert sa však domnieva, že NCRI si splietli medzikomponent pre druhý stupeň Šahab-4 s novou raketou.[171]

Raduga KH-55 Granat/Kh-55/AS-15 Kent

Raduga KH-55 Granat je ukrajinská/sovietska vojenská jadrová riadená strela, ktorá bola po prvýkrát testovaná v roku 1978 a dokončená v roku 1984.[172] Ruská raketa môže niesť 200-kilotonovú jadrovú hlavicu, dosah má 2 500 - 3 000 kilometrov, teoretickú kruhovú odchýlku okolo 150 m a rýchlosť 0.48-0.77 Mach.[173] Ešte aj na konci roku 1991 mala Ukrajina k dispozícii 1 612 týchto rakiet. 575 z nich sľúbila predať Rusku, skôr kým však došlo k predaju, boli sfalšované dokumenty o predaji 20 rakiet, z ktorých nakoniec bolo 12 predaných do Iránu a 6 do Číny (o zostávajúcich dvoch nie sú doposiaľ žiadne informácie). Predpokladá sa, že rakety boli predané do Iránu v roku 2001.[174] Ukrajina oficiálne potvrdila tento ilegálny predaj 18.3.2005, vlády Číny a Iránu sa k vyhláseniu Ukrajiny nevyjadrili.[175]

Čiastkový záver

Raketové nosiče sú len jednou alternatívou ako presunúť ZHN na cieľ. Irán má k dispozícii niekoľko ďalších doplňujúcich variantov:

- môže použiť existujúce schopnosti vzdušných síl;
- môže použiť schopnosti ZIRG a ich spravodajských služieb viesť asymetrickú bojovú činnosť a tajné operácie s cieľom uskutočniť útoky za pomoci ZHN proti zariadeniam USA v regióne, susedným štátom alebo energetickým produktovodom;

---

[170]Koch, Andrew: *Tehran Altering Ballistic Missile*. In: Jane's Defense Weekly. 8.12.2004.

[171]Hughes, Robin: *Iranian resistance group alleges Tehran is developing new medium range missile*. In: Jane's Defense Weekly. 22.3.2006

[172]KH-55 Granat, Federation of American Scientists, www.fas.org/nuke/guide/russia/bomber/as-15.htm.

[173]viac in: http://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/as-15-specs.htm. Ďaalej in: http://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/kh-55.htm a http://www.globalsecurity.org/wmd/world/iran/x-55.htm.

[174]Gertz, Bill: *Missiles Sold to China and Iran.* In: The Washington Times. 6.4.2005, http://washingtontimes.com/national/20050405-115803-7960r.htm

[175]Kerr, Paul: *Ukraine Admits Missile Transfers*. Arms Control Association. May 2005. In: http://www.armscontrol.org/act/2005_05/Ukraine.asp.

- môže použiť také skupiny, ako je Hizbollah na útoky proti cieľom na Strednom Východe aj mimo neho;
- môže prepašovať chemické, biologické, rádiologické a jadrové látky do cieľových miest, priestorov rozmiestnenia cudzích ozbrojených síl alebo do vojenských a energetických zariadení susedných štátov.

Neexistuje spôsob, ako sa dozvedieť plány týkajúce sa rakiet, lietadiel dlhého doletu a tajných operácií. Irán má jasný cieľ vyvinúť a rozmiestniť rakety dlhého doletu zem - zem.

Podľa Anhony Cordesmana z Centra pre strategické a medzinárodné štúdie vo Washingtone D.C. je veľmi ťažko zhodnotiť, na akej úrovni je iránsky vojenský jadrový program. Je však potrebne veľmi pozorne sledovať vývoj celej škály tohto programu – od konštruovania jadrových hlavíc, cez nosiče, až po tvorbu bezpečnostnej stratégie a vojenskej doktríny Iránu. Stále existuje vysoké riziko, že niektorí fundamentalistickí predstavitelia Iránu využijú možnosť, ktorú im už dnes ponúka súčasná úroveň vojenských schopností na uskutočnenie nepredvídaného útoku voči cieľom v regióne.

11 SCENÁRE ZASTAVENIA IRÁNSKEHO JADROVÉHO PROGRAMU

11.1 SCENÁR 1: HROZBA IZOLÁCIE IRÁNU

Hrozba izolovaného a nekontrolovateľného vývoja Iránu pre svet a jeho hlavných aktérov, rovnako ako pre krajiny Stredného východu (najmä krajiny Perzského zálivu) je iná ako hrozba zo strany tzv. „zlyhávajúcich“ štátov na spôsob Sudánu, Afganistanu či Somálska. Iránska hrozba má dokonca inú kvalitu než „darebácke štáty“ na spôsob Severnej Kórey. V porovnaní s nimi sa Irán vyznačuje určitými odchýlkami a špecifikami:

1. Irán nie je zlyhávajúcim štátom, ktorý by stratil kontrolu nad vlastným územím a dal ho k dispozícii či už ozbrojeným skupinám previazaným s medzinárodným terorizmom alebo napr. tzv. „drogovým barónom“.

2. Na rozdiel od dnešnej Severnej Kórey disponuje Irán podobným ideovým kapitálom, akým počas jednotlivých fáz studenej vojny (najmä v 50. a 60. rokoch) disponoval komunizmus. Ak bol vtedy hlavným vyzývateľom Západu komunizmus a jeho podpora v krajinách tretieho sveta, dnes je to radikálny islámizmus. Irán si môže byť istý, že pri udržaní si dynamiky protizápadného postoja si udrží značnú podporu radového obyvateľstva v ostatných islamských krajinách. To by sa, prirodzene, prejavilo v odporu tejto časti sveta proti akejkoľvek intervencii voči Iránu vrátane sankčných režimov OSN. Iránu tak veľmi záleží na tom, aby si uchoval relatívny monopol na nepriateľstvo proti USA a Izraelu, pretože tento radikalizmus mu získava podporu veľkej časti muslimov vo svete.

3. Tieto sympatie môžu byť zdieľané aj časťou muslimského duchovenstva v sunnitských krajinách, ktorých oslovuje teokratický model iránskeho štátu. Podporu sunnitského duchovenstva je možné očakávať predovšetkým v situácii, v ktorej by sa Irán dostal pod sústredený mimopolitický nátlak EÚ a USA. V tomto prípade by sa iránske vlastníctvo jadrových zbraní začalo považovať – na rozdiel od pakistanského – za „islamskú bombu“. Vlajka obhajcu muslimských záujmov proti EÚ a USA tak ostane v Iráne[176], čo v očiach obyvateľstva naďalej ohrozí legitimitu tzv. umiernených prozápadných režimov v islamskom svete.

4. Irán tým, že má v oblasti širšieho Stredného východu autonómnu pozíciu (nesunnitský a nearabský štát – nečlen Ligy arabských štátov a teda bez zastúpenia v hlavnej politickej platforme arabského sveta) sa permanentne nachádza v latentnom či otvorenom napätí s väčšinou arabského (sunnitského) sveta. S vojnou v Iraku, ktorý má otvorený koniec, sa bude Irán naďalej nachádzať v napätí tak s nestabilným Irakom, ktorý akceptuje prítomnosť koaličných jednotiek, ako aj s prípadným stabilným a demokratickým Irakom, kde budú sunniti zohrávať im primeranú adekvátnu mocenskú úlohu. Scenár Iraku, ktorý by sa po odchode koaličných vojsk dostal do chaosu a do stavu územnej dezintegrácie vytvára hneď niekoľko ďalších subscenárov, ktoré by Irán a jeho úzke väzby na arabských šíitov postavili

[176]Sokolski, Henry: *Deffusing Iran´s Bomb*. In: Hoover Institution. In: Policy Review. June – July 2005. In: http://www.policyreview.org/jun05/sokolski.html.

proti väčšine arabského sveta. Izolácia Iránu od medzinárodnej komunity by zapríčinila nekontrolovateľný nárast napätia a stability v oblasti Perzského zálivu.

5. Väčšina arabského sveta bude považovať status Iránu ako nukleárnej (vojenskej) mocnosti považovať za nástup Iránu ako regionálneho hegemóna v oblasti Perzského zálivu a za ohrozenie svojich záujmov. Spoločný postup politických režimov arabských krajín proti Iránu sa v arabských krajinách samotných vidí ako „nutný“.[177]

6. Vďaka svojej strategickej pozícii v oblasti Perzského zálivu a existencii nepopierateľných geopolitických faktorov (dlhodobé ropné zásoby, dynamicky rastúce obyvateľstvo, mesianistická ideológia) sa Irán nachádza v centre pozornosti regionálnych aj globálnych hráčov: Izraela rovnako ako Saúdskej Arábie, Číny rovnako ako Pakistanu a Indie, USA aj EÚ. „Svet“ má teda eminentný záujem, aby Irán neostal izolovaný a bez „kontroly“. Cieľom sveta teda nemôže byť izolácia tejto krajiny, to môže byť len krajný scenár: izolácia sa neosvedčila ani v Afganistane či v Iraku, kde nakoniec musel dôjsť k vojenským intervenciám s otvoreným koncom a neosvedčila sa ani v prípade Severnej Kórey, keď táto krajina napriek izolácii nepoľavila vo vývoji jadrového programu. Ideálnym scenárom teda ostáva zapojenie mierového a vojensky nenukleárneho Iránu do systému kolektívnej bezpečnosti v rámci svetovej komunity.

7. Otázka účinných sankcií je zrejme už vopred odsúdená na neúspech, keďže Irán si medzitým vybudoval dostatok spojeneckých alebo aspoň partnerských väzieb, o ktoré sa môže oprieť. Faktorom ropy a vzrastajúcou závislosťou niektorých krajín od tejto suroviny sa Irán zdá byť do značnej miery chránený. Irán nadviazal dobré vzťahy s niektorými vplyvnými krajinami, ktorým takmer vnútil vzťah *problémový klient – protektor* (to sa týka najmä stálych členov BR OSN Ruska a Číny). Ďalej s dôležitými medzinárodnými organizáciami, ktorých je často aj členom (napr. Organizácia islamských krajín) a najmä s hospodárskymi ropnými spoločnosťami. Ich vplyv je menej viditeľný, ale o to účinnejší. Všetky tieto subjekty môžu napomôcť chrániť Irán pred prísnymi sankciami.

8. Nielen Čína a Rusko, ale aj „najľudnatejšia demokracia sveta“, teda India, sa zaradila k prvoplánovým partnerom a kvázi protektorom Iránu.[178] Za týchto medzinárodných okolností je opakovanie scenára z r. 1953 (odstránenie Mosadekka zahraničným tlakom) nemožný.

11.2 Scenár 2: Rezignácia

Otázka vyvstáva, ako bude svet reagovať na vývoj v Iráne, ak sa nepodarí zastaviť jeho jadrový program ani sankčnými režimami alebo hrozbou ich zavedenia. Všetky doterajšie protiopatrenia (najmä tie nevojenské, ale často aj vojenské) zlyhali: uvalenie medzinárodných sankcií (Irak); ignorovanie (Zimbabve); vojenská invázia (Afganistan, Irak); „pozitívna podpora“ (Saudská Arábia); finančná podpora (Somálsko, Palestínska autonómia); nekonečné a k ničomu nevedúce rokovania (Severná Kórea); permanentné karhanie (Pakistan); morálna (ale nefinančná podpora) opozície

[177]Rashed, Samed: *Nuclear Iran from Arab Perspective*. In: Al-Ahram. 18. – 24. 5. 2006, Issue No. 795. In: http://weekly.ahram.org.eg/2006/795/op133.htm.

[178]Hourcade, Bernard: *Iran´s Internal Security Challenges*. In: *Iranian Challenges*. In: Chaillot Papers No. 89, EU Institute for Security Studies. May 2006, str. 49.

(Burma); podpora mimovládnych organizácií (Irán); profitovanie, „dokiaľ vyvážajú ropu“ (Nigéria); všeobecný „appeasement“ (radikálne moslimské štáty voči Izraelu), etc.

11.3 SCENÁR 3: VOJENSKÉ RIEŠENIE

Tento scenár sa vždy spomínal len ako hypotetický, aj keď niektorí autori (ako napr. Seymour Hersch) tvrdili, že v USA existujú už pripravené scenáre na vojenské riešenie „iránskeho problému“ pre prípad, že Irán bude v svojom jadrovom programe pokračovať. Tie isté špekulácie sa objavovali v súvislosti s možným úderom Izraela proti iránskym jadrovým zariadeniam (analógia k útoku na irackú jadrovú elektráreň v Osiraku v r. 1981).

Aj po prípadnom zlyhaní rozhovorov je otázne, či „svet“ (t.j. prakticky len USA či Izrael) na seba vezme zodpovednosť za takú útok. Scenárov vojenskej implementácie takej akcie je niekoľko, ale autori ich nebudú analyzovať, keďže sa stále ešte črtá možnosť mierového riešenia a úspešnej mediácie.

12 ŠANCE (SÚČASNÉ AJ BUDÚCE) MEDZINÁRODNÉHO SPOLOČENSTVA AKO MEDIÁTORA V SPORE ´IRÁN VERZUS SVET´

12.1 ŠANCE EÚ NA VYRIEŠENIE IRÁNSKEHO PROBLÉMU

Iránsky problém, s ktorým sa momentálne borí EÚ ako inštitúcia, na ktorú padla zodpovednosť za urovnanie sporu medzi Iránom a svetom, má dlhodobú a krátkodobú dimenziu. EÚ zatiaľ explicitne vstúpila len do krátkodobej dimenzie (jadrový program), ktorá sa ale dotýka regionálnej aj svetovej bezpečnosti.

Pomerne skromné úspechy, ktoré zatiaľ medzinárodné spoločenstvo (najmä EÚ a MAAE) dosiahlo pri rokovaní - mediácii s Iránom o ukončení či aspoň transparentnosť jeho politiky na Blízkom východe, teda nielen aktivít spojených s jadrovým programom, nastoluje otázku zmyslu a charakteru sprostredkovateľských inštitúcií vôbec.[179]

To, že mediácia všeobecne býva prínosnou, nie je pravidlom a v prípade EÚ3 sa toto pravidlo aj potvrdilo. Iránska ´kauza´ spĺňala hlavné podmienky pre vstup mediátora.

Všeobecné podmienky:

- Spor medzi Iránom a ´svetom´ už trvá istý čas
- Snahy účastníkov sporu (Irán a svetové spoločenstvo) zlepšiť situáciu (napr. v podobe rokovaní) dosiahli obojstranne nehybný bod (porovnaj iránske východiskové pozície – bez podmienok!)
- Žiaden z aktérov nie je ochotný či pripravený vysporiadať sa s narastajúcimi nákladmi v prípade eskalácie konfliktu a vojenské riešenie je iba hypotézou.
- Strany sporu sú ale ochotné byť zahrnuté do priameho či nepriameho dialógu.[180]

Keďže každý prípad mediácie je veľmi špecifický (situáciou, účastníkmi, mierou eskalácie konfliktu, možnosťami transformácie), je zložité všeobecne zhrnúť za akých podmienok môže byť úspešná mediácia „tretej strany“ v spore ´Irán verzus svet´. Najideálnejším mediátorom by v tomto prípade zdanlivo boli tzv. umiernené muslimské krajiny, lenže toto zdanie nie je realistické, keďže Irán bol počas dlhej iracko-iránskej vojny vystavený absolútnej nepriazni arabských krajín (s výnimkami ako napr. Alžírsko či Líbya).

Taktiež treba vziať do úvahy, že úspešnosť mediácie nemusí znamenať v jednotlivých sporoch to isté. EÚ vstúpila svojou sprostredkovateľskou misiou v iránskej kauze zrejme do svojej najdôležitejšej doterajšej medzinárodnej úlohy vôbec, keďže proces riešenia na Blízkom východe bude nepochybne agendou prinajmenšom na niekoľko budúcich desaťročí. Výsledkom mediácie môže byť dlhodobý

[179] Autori sa čiastočne opierajú o nepublikovanú prácu Anny Michálkovej *Mediácia* pre Všeobecný vzdelávací spolok z júna 2006. Vedúcim práce a školiteľom bol Ivo Samson.

[180] Bercovitch, J. Houston, A.: *The Study of International Mediation: Theoretical Issues and Empirical Evidence.* In: *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation.* In: Bercovitch, J.; Lynne Rienner (Eds). Boulder CO 1996

zmier, ale aj krátkodobé ukončenie sporu. Okrem toho, mediáciu vníma inak mediátor, pozorovateľ či účastník. Je vnímaná inak v danom čase a neskôr môže byť prehodnotená.

Deficit teórie: Pozícia účastníkov nie je v iránskom prípade jednoznačná. Istý je iba Irán na jednej a USA, resp. Izrael na druhej strane. To sa však týka len dimenzie jadrového programu. Dimenzia získania hegemónie (vodcovstva) v regióne Perzského zálivu má zatiaľ len skrytých účastníkov (Irak, arabské štáty Saudského polostrova).

Kriesberg považuje za úspešnú takú mediáciu, ktorá „zanechala pozitívny a nezanedbateľný dopad na de-eskalácii konfliktu, prispela k obojstrannej dohode alebo zmiereniu a reaguje na prevládajúce podmienky.“[181] Bercovitch okrem úspešnej mediácie rozlišuje aj medzi čiastočne úspešnou (taká mediácia, vďaka ktorej začali negociácie a dialóg medzi konfliktnými stranami), málo úspešnou (tá, ktorá len zastavila násilie alebo dosiahla krátkodobé prímerie) a neúspešnou (mediácia nemala žiaden badateľný dopad či vplyv na konflikt resp. vzťahy medzi protistranami).[182] Keďže na hodnotenie krokov súčasnej iránskej vlády smerom k následkom, ktoré zanechá na blízkovýchodnom procese, nie je zatiaľ zrejmé, je možné len čiastkové vyhodnotenie úspechov alebo neúspechov EÚ zoči voči iránskemu jadrovému programu.

Na to, aby bola mediácia úspešná, je potrebné vziať do úvahy niekoľko faktorov. Mediátor môže vstúpiť do konfliktu len po dôkladnej analýze situácie – nestačí aby mal dobré úmysly. Skúsme si porovnať, aké šance mala či má EÚ pri riešení iránskeho problému (jadrového programu) a aké bude mať, ak vstúpi do ďalšej mediácie, totiž do sporu medzi arabskými krajinami regiónu a Iránom ako rodiacim sa lídrom celej oblasti a možnou jadrovou mocnosťou. Christopher Mitchell radí mediátorom, aby si vždy vyjasnili nasledujúcich deväť otázok, resp. podmienok:

Konkrétne podmienky

1. Čo sporné strany považujú za zdroj konfliktu?
2. Ktoré strany sú hlavnými aktérmi tohto konfliktu?
3. Čo sú podľa nich hlavné problémy celého sporu?
4. Aké taktiky doteraz používali sporné strany proti sebe?
5. Čo vyvolalo v tomto konflikte hlavné zmeny, ktoré sa udiali a aké mali tieto zmeny na konflikt vplyv?
6. Akým spôsobom sa konflikt rozšíril?
7. Aké iné tretie strany boli už do konfliktu zakomponované?
8. Aké boli ich predstavy/ výsledky, ktoré dosiahli?

[181] Kriesberg, L.: *Variety of Mediators and Mediating Activities in International Relations.* In: *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation.* In: Bercovitch, J.; Lynne Rienner (Eds). Boulder CO 1996.

[182] Bercovitch, J. Houston, A.: *The Study of International Mediation: Theoretical Issues and Empirical Evidence.* In: *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation.* In: Ed. Bercovitch, J.; Lynne Rienner (Eds). Boulder CO 1996

9. A napokon: Ako si sporné strany predstavujú riešenie (svoju výhru)?[183]

Tu treba spomenúť, že podľa niektorých je kľúčový taktiež moment vstupu do konfliktu. Podľa Pruitta, pokiaľ mediátor vstúpi do konfliktu príliš skoro, môže to znamenať, že konfliktné strany na ňu ešte nie sú pripravené, naopak neskoré začatie mediácie môže byť prekážkou.[184] Ťažko povedať, či vstup EÚ do sporu prišiel v tzv. „vhodný moment“ (ripe moment).[185] Táto koncepcia nadväzuje na to, že strany sú ochotné prijať mediáciu zvyčajne len vtedy keď sú iné, alternatívne možnosti dosiahnutia prijateľného riešenia, vyčerpané. Ak obe strany dosiahnu bod tzv. obojstranne nevýhodnej situácie (Mutually Hurting Stalemate), teda situácia kde ani jeden z aktérov nemôže nič získať a práve naopak, pokračovanie konfliktu by bolo pre obe strany veľmi negatívne, tak je dosiahnutý tzv. „ripe moment,“ teda moment vhodný na začatie mediácie. Zdá sa ale že iránske rozhodnutie stať sa lídrom celého regiónu padlo už dávno predtým, než svet objavil akútny problém s jeho jadrovým programom.

12.2 ANALOGICKÉ SPROSTREDKOVATEĽSKÉ MISIE

Ako príklad úspešných aj neúspešných misií v blízkovýchodnom regióne môžeme uviesť vzťah medzi Egyptom a Izraelom po vojne 1967. Mediátor OSN Gunnar Jarring pokladal situáciu za obojstranne nehybný moment, ktorý bol „vhodný,“ teda strany pokladal za pripravené na mediáciu. Realita však ukázala, že i keď Izrael bol pripravený, Egypt, ktorý prehral vojnu, nebol. Egyptský minister zahraničných vecí to vysvetlil tak, že Egypt sa pokladal v porovnaní s Izraelom za slabšieho, a preto nebol pripravený rokovať, keďže sa obával, že Izrael by ho vytlačil do nevýhodnej pozície.[186]

Deficit tejto empírie: V danom prípade by to znamenalo, že akékoľvek úspešné sprostredkovanie sporu v súčasnom konflikte ´Irán verzus svet´, poprípade v potenciálnom konflikte ´Irán verzus arabské štáty v regióne´ je možné až po kataklyzme, čiže po začatí „horúceho“ konfliktu či už medzi Iránom a Izraelom, Iránom a USA alebo Iránom a jednou alebo viacerými arabskými krajinami. Je pozoruhodné, že scenár konfliktu medzi Iránom a Tureckom sa berie do úvahy najmenej.

12.3 STRATÉGIE V MEDIÁCII

Mediátori vo všeobecnosti vyžívajú jednu z troch hlavných stratégii: komunikačné, procedurálne a direktívne. *Komunikačné* stratégie rátajú s pasívnou úlohou mediátora – kde jeho najdôležitejšou úlohou je podávanie informácii medzi protistranami, podpora komunikácie a kooperácie medzi stranami, s malým prihliadaním na formálne stránky mediácie. *Procedurálne* stratégie umožňujú mediátorovi, aby s konfliktnými stranami rokoval v neutrálnom prostredí. Zároveň má pod kontrolou časovanie jednotlivých postupov, vytvára agendu stretnutí, miesta stretnutia, publicitu v médiách, distribúciu informácii, formálnosť stretnutí a pod. *Direktívne* stratégie umožňujú najhĺbkovejšiu možnosť intervencie.

---

[183] Mitchell, C.: *How Much Do I Need to Know.* In: Lederer, J.P; Jossey- Bass, J. M. (Eds): *A Handbook of International Peacebuilding: Into the Eye of the Storm.* San Francisco 2002.

[184] Pruitt, D.G.: *Negotiation Behavior*. New York. Academic Press 1981

[185] Tento pojem je vo veľkom používaný najmä diplomatmi – Henry Kissinger je známy svojim výrokom z roku 1974, kedy sa vyjadril, že „obojstranne nevýhodná situácia je najvhodnejšou podmienkou na vysporiadanie.“ (Zartman, I.: „Ripeness,“ August 2003. In: http://www.beyondintractability.org/essay/ripeness/?nid=1029)

[186] Cohen, R.: *Cultural Aspects of International Mediation.* In: *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation.* Ed. Bercovitch, J. Lynne Rienner, Boulder CO 1996

Mediátor pomocou týchto stratégii formuluje obsah a charakter konečného výsledku. Robí to tak, že každej strane buď ponúka isté výhody – napr. diplomatickú podporu, alebo hrozby – diplomatické sankcie. Týmto spôsobom konfliktné strany čelia buď strate alebo naopak získaniu zdrojov, čo v konečnom dôsledku môže preorientovať ich hodnotový systém a tým aj ich správanie sa v danom konflikte.[187] Nie všetci teoretici sa ale zhodnú na tom, ktoré zo spomínaných stratégii sú najúspešnejšie. Kochan a Jick napríklad zistili, že mediátori, ktorí používali direktívne stratégie boli úspešnejší ako tí, ktorí používali komunikačné stratégie.[188] Carnevale a Pegnetter ale na základe svojho mediátorského prieskumu tvrdia, že komunikačné stratégie sú efektívnejšie ako iné.[189] Komunikačné stratégie sú najčastejšie používané, ale direktívne sú najúspešnejšie.[190]

Najlepšie je ilustrovať rôzne možnosti využitia týchto stratégií v iránskej kauze opätovne na príklade z prostredia arabsko – izraelského konfliktu, konkrétne na mediácií medzi Izraelom a Sýriou po Októbrovej vojne v roku 1973. Obe strany sa podozrievali a Sýria odmietala rokovať jednak s Izraelom, ale potom aj s USA, ktoré nevnímali ani zďaleka ako nestranné. Domáca situácia ako v Sýrii tak v Izraeli taktiež zohrala významnú úlohu: sýrsky prezident Assad nemal doma takú pevnú pozíciu ako povedzme egyptský prezident Sadat, a teda potreboval konsenzus na svoje rozhodnutie. Na druhej strane, v Izraeli bola pri moci krehká vláda Labouristov a celková verejná mienka bola oveľa viac skeptická ohľadne dohody so Sýriou ako s Egyptom. Americký mediátor, minister zahraničných vecí Henry Kissinger taktiež spočiatku nedopomohol situácií, keďže väčšiu váhu prikladal dohode medzi Izraelom a Egyptom – teda aspoň z dlhodobého hľadiska. Kissinger si rýchlo uvedomil, že dosiahnuť sýrsko – izraelskú dohodu bude oveľa ťažšie ako dosiahnutie egyptsko – izraelskej dohody, keďže Egypt aj Izrael mali záujem čím skôr toto skončiť. Už spomínaná domáca situácia v oboch krajinách ale všetko komplikovala.[191]

Reálne deficity mediácie EÚ3 v iránskej kauze:

- Otázka jadrového programu je len náhradným problémom (jadrový program, popr. jadrové zbrane sú len prostriedkom ku konečnému cieľu – hegemónii v regióne).
- Odhliadnuc od jadrového programu, druhou stranou sporu sú arabské krajiny v regióne.
- USA, ktoré zohrávajú úlohu dozorcu nad geopolitickou rovnováhou v Perzskom zálive, nemôžu do sporu vstupovať ako mediátor, keďže de facto okupujú Irak.
- Izrael ako najviac vyprofilovaná druhá strana sporu je skôr manipulovanou entitou, ktorá má získať Iránu toleranciu verejnosti v muslimskom svete.

---

[187] Bercovitch, J. *International Mediation and Intractable Conflict*. January 2004. In: http://www.beyondintractability.org/essay/med_intractable_conflict/?nid=1295, máj 2006

[188] Kochan, T.A.; Jick, T.: *A Theory of Public Sector Mediation Process. Journal of Conflict Resolution*, No. 22/ 1978.

[189] Carnevale, P., Pegnetter, R.: *The Selection of Mediation Tactics in Public Sector Disputes: A Contingency Analysis*. Journal of Social Issues, No. 41/1985.

[190] Bercovitch, J. Houston, A.: *The Study of International Mediation: Theoretical Issues and Empirical Evidence*. In: *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation*. In: Bercovitch, J.; Lynne Rienner (Eds). Boulder CO 1996.

[191] Mandell, B.: *The Limits of Mediation: Lessons from Syria – Israel Experience, 1974 – 1994*. In*: Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation*. In: Bercovitch, J.; Lynne Rienner.

12.4 OSOBNOSTNÝ FAKTOR V MEDIÁCII

Už sám fakt, že EÚ vyjednáva s Iránom z pozície troch silných štátov (pod iba formálnym zastrešením J. Solanu) nedáva priestor pre stret silných osobností. Úspešnosť mediácie totiž závisí aj od vodcov sporných strán. Pokiaľ sú to silní lídri akceptovaní všetkými stranami, tak je uľahčená aj práca mediátora, keďže ten môže rátať s ľuďmi, ktorí majú seriózni vplyv na oficiálnu diplomaciu.

Ako dobrý príklad na ilustráciu dôležitosti lídrov môžeme uviesť mierové rokovania na summite v Camp Davide v septembri 1978 medzi Egyptom zastúpeným prezidentom Sadatom a Izraelom reprezentovaným premiérom Beginom. Mediátorom medzi týmito dvoma stranami bol americký prezident Jimmy Carter. Prezident Sadat na začiatku mal tvrdé požiadavky. Tieto však boli absolútne neprípustné pre Izrael. Preto mohli byť zmenené len treťou stranou – mediátorom, teda Carterom, keďže pre Sadata by akékoľvek upustenie od svojej tvrdej línie znamenalo stratu hrdosti. Na druhej strane Begin, bol demokraticky zvoleným premiérom a jeho postavenie v rámci delegácie nebolo také jednoznačné a silné a bol kontrolovaný parlamentom, ktorý nemohol ignorovať. Aj preto že títo dvaja lídri mali také odlišné pozície, musel zasahovať mediátor.[192] Problémom ako takým však bolo aj to, že „osobná chémia“ medzi Sadatom a Beginom spočiatku vôbec nefungovala. Títo dvaja lídri sa nevedeli vystáť – Carter spomína mnoho príležitostí, v rámci mierových rokovaní v Camp David a jednoducho sa ignorovali. Carter vedel všetky tieto skutočnosti a musel ich využiť v mediácií.[193] Vyriešil to tak, že so Sadatom hral rolu akéhosi politického patróna – teda ochrancu, ktorý sa zaujíma o Sadatove požiadavky, ale zároveň je dakedy prísny a nekompromisný. V tomto vzťahu bola kľúčová personálna chémia medzi Anwarom Sadatom a Jimom Carterom– a to od prvého stretnutia v Bielom dome. Carter Sadata poznal, poznal aj osobné záležitosti a vedel ako naňho zapôsobiť aj v rámci mediácie. [194] Napokon sa Carterovi podarilo dotiahnuť mierové rokovania do úspešného konca. Nebolo to preto, že by si Sadat a Begin „padli do náruče“, ale skôr preto, lebo podmienky vytvorené v rámci mediácie ale aj celkové spoločenské podmienky boli vhodné na to, aby sa dohoda dosiahla.[195]

Treba mať totiž na pamäti, že mediácia začína interakciou dvoch konfliktných strán v jedinečnom kontexte, teda ich reakcia na konflikt ako aj na mediáciu samotnú je ovplyvnená ich jedinečnou spoločnosťou, kultúrou, štruktúrou, skúsenosťami.[196] Zdôrazniť treba najmä kultúrne (vrátane jazykových)[197] rozdiely vďaka ktorým môžu nastať nepríjemné nedorozumenia.

Deficity tejto analógie:

- Toto je skôr scenár pre budúcu sprostredkovateľskú misiu EÚ na Blízkom východe, keďže konštelácia účastníkov sporu medzi Iránom a svetom nie je taká ideálna (t.j. kontrastná) ako v prípade legendárneho Camp Davidu.

---

[192] Cohen, R.: *Cultural Aspects of International Mediation.*. In: *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation. In:* Bercovitch, J.; Lynne Rienner.

[193] Lochery, N.: *Why Blame Israel? The Facts Behind the Headlines*. Icon Books. New York 2004.

[194] Cohen, R.: *Cultural Aspects of International Mediation...* In: *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation*. In: Bercovitch, J.; Lynne Rienner.

[195] Lochery, N.: *Why Blame Israel? The Facts Behind the Headlines*. Icon Books. New York 2004.

[196] Bercovitch, J. Houston, A.: *The Study of International Mediation: Theoretical Issues and Empirical Evidence.* In: *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation.* In: Bercovitch, J. Lynne Rienner.

[197] Napr. anglické slovo *compromise* má negatívnu konotáciu spojitú s prehrou, čo sa v angličtine vôbec nepoužíva v takom zmysle.

- Na iránskej strane ani neexistuje vodca, porovnateľný s egyptským alebo izraelským lídrom vyššie opisovaného procesu ba Blízkom východe, keďže pozícia prezidenta Ahmadínedžáda nie je autonómna (limitácia náboženskými vodcami, „strážcami“, duchovným vodcom)

- „Osobná chémia“ (predstava takej chémie medzi iránskym prezidentom a J. Solanom je v tomto prípade z mnohých dôvodov tiež iba nerealistickým modelom).

- Deficit rozdielneho používania jazyka a symboliky vôbec sa nedá odstrániť adaptáciou terminológie (pozri vyššie v podkapitole 2). Tento asertívny prístup EÚ môže voči Iránu odstrániť len elementárne komunikačné šumy.

EÚ má teda ako mediátor sporu mimoriadne dôležitú, ale celkom nevďačnú úlohu a analógie k úspešnej mediácii iných aktérov v nedávnej minulosti sú veľmi asymetrické.

13 ZÁVER

13.1 ZÁVER A IMPLIKÁCIE PRE SLOVENSKO

Rok 2005 (s presahom do r. 2006) priniesol niekoľko poznatkov. Jedným z nich je smutné zistenie, že nevojenské nástroje, ktoré sa zdali byť silnou stránkou EÚ, neviedli k nijakému cieli, skôr naopak. Irán počas r. 2005 – 2006 mimoriadne pokročil pri vývoji jadrového programu a návrhy sprostredkovateľov (najmä EÚ a MAEE) nielenže nerešpektoval, ale arogantne je odmietol. Politické riešenie zo strany BR OSN je neisté, keďže Irán má v BR svoju „ruskú“ a čínsku“ spojku.[198] Vojenský úder na Irán je v súčasnosti nepredstaviteľný, aj keď existuje množstvo štúdií a správ o prípravách takého útoku či už zo strany USA[199] alebo Izraela.[200]

Problematika iránskeho jadrového programu a jeho závažnosť pre Slovensko je bezprostredná. Nebezpečenstvo šírenia zbraní hromadného ničenia patrí dnes ku klasickým bezpečnostným hrozbám a za také ich považujú vo svojich kľúčových dokumentoch EÚ, NATO aj USA. Aj Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky zo septembra 2005 považuje hrozbu zbraní hromadného ničenia spoločne s medzinárodným terorizmom a zlyhávajúcimi štátmi (teda úplne v súlade napr. s Európskou bezpečnostnou stratégiou) za základné hrozby. Hrozba zneužitia iránskeho jadrového programu je tak pre Slovensko smerodajná.

Druhú dimenziu významu sledovania tejto problematiky predstavujú začínajúce aktivity Slovenskej republiky v Bezpečnostnej rade OSN, kde Slovensko ostane do konca r. 2007 v pozícii nestáleho člena. Tematika Iránu predstavuje pre Slovensko potenciálnu krízovú agendu, ak sa iránsky program dostane na pôdu BR OSN a bude prebiehať rokovanie o znení odsudzujúcej rezolúcie, poprípade o sankciách. Vzhľadom na možný odpor niektorých krajín (vrátane dvoch stálych členov BR OSN) proti tzv. tvrdej rezolúcii, bude mať Slovensko šancu demonštrovať kvalitu svojich záväzkov voči spojencom, ako aj predstaviť súlad medzi svojím chápaním bezpečnostných hrozieb a konkrétnym postojom v BR OSN.

13.2 ZÁVER NAMIESTO ODPORÚČANÍ

Konkrétne odporúčania pre samostatné rozhodovanie Slovenskej republiky v otázke Iránu – či už v Bezpečnostnej rade OSN alebo v ostatnej agende – nie sú zo strany autorov relevantné: EÚ prevzala v spore medzi Iránom a „zvyškom sveta“ úlohu mediátora a v prostredí euroatlantických spojencov existuje konsenzus, že Irán *nemá* pokračovať vo vývoji civilného jadrového programu, pretože hrozí jeho zneužitie na vojenské účely.

Rozpory medzi spojencami zrejme nastanú až vtedy, keď sa BR OSN dohodne na sankciách proti Iránu a bude sa rokovať o charaktere a intenzite takých sankcií. V takej situácii sa Slovenská republika bude musieť rozhodnúť nielen medzi postojom „Západu“ a „nezápadných“ stálych či nestálych členov BR OSN (toto nepredstavuje dilemu ani vzhľadom na minulé postoje SR a ani vzhľadom na

---

[198] Phillips, James - Brookes, Peter: *Iran´s Friends Fend OFF Actions at the UN Security Council: Here´s Why*. In: Web Memo č. 1071. In: Heritage Foundation. 11. 5. 2006.

[199] *Washington considering nuclear strikes against Iran.* World Socialist Webside. 10. 4. 2006. In: http://www.wsws.org/articles/2006/apr2006/iran-a10.shtml.

[200] Paraino, Kevin – Barry, John: *Will Israel Strike Jordan?* In: Newsweek. In: http://www.msnbc.msn.com/id/11182458/site/newsweek/.

Programové vyhlásenie vlády SR z augusta 2006), ale aj medzi očakávanými tvrdými postojmi USA a ich najbližších spojencov a pozíciami Francúzska, ktoré zrejme zaujme kompromisné stanovisko.

Pre pozíciu SR v Bezpečnostnej rade OSN a pre orientáciu zahraničnej politiky SR v otázke Iránu je dôležité zvažovať nasledujúce skutočnosti, resp. úvahy, ktoré vyplývajú z predloženej štúdie:

- Svetové spoločenstvo sa už dlhodobejšie obáva, že Irán realizuje tajný jadrový program spoločne s otvoreným civilným programom.

- Dôvodom neochoty Iránu pristúpiť na kompromisy so svetovým spoločenstvom sú popri národnej hrdosti zrejme aj ambície nadobudnúť zbrane hromadného ničenia, konkrétne jadrové zbrane.

- Úsilie získať jadrové zbrane ja v jasnom rozpore tak s iránskym deklarovaním čisto civilného, mierového využitia jadrovej energie, ako aj s iránskym záväzkom pod Zmluvou o nešírení (NPT).

- Ak Irán získa jadrové zbrane, stane sa nukleárnou veľmocou s niekoľkými špecifikami a z toho vyplývajúcimi dôsledkami:

  - Irán sa stane prvou jadrovou mocnosťou v oblasti Perzského zálivu, ktorý aj v budúcich desaťročiach bude smerodajný pre ekonomické prežitie západného sveta.

  - Irán sa stane prvou jadrovou mocnosťou v oblasti šíitskeho islámu.

  - aj keď teda Irán už nebude vlastníkom prvej *islamskej* bomby, bude vlastníkom prvej šíitskej bomby. Stane sa tak ešte viac mocenským hovorcom pásu šíitskych krajín od Iránu po Libanon.

  - zo statusu šíitskej jadrovej veľmoci vyplynie aj zvýšené sebavedomie šíitskych muslimov na celom širšom Strednom východe a posilní sa jeho pozícia proti sunnitským rivalom.

  - v porovnaní s Pakistanom sa Irán stane jadrovou mocnosťou, ktorá otvorene odmieta mierovú koexistenciu nielen s Izraelom a USA, ale v dôsledkoch aj s celým „Západom“.

- Irán ako jadrová mocnosť bude predstavovať bezprostrednú jadrovú hrozbu pre Izrael a pre spojenca Slovenskej republiky – USA.

- Pre Izrael ako kľúčového spojenca USA v regióne Stredného východu bude jadrový Irán znamenať existenčné, fyzické ohrozenie, keďže Irán je v súčasnosti jediný muslimský štát vôbec, ktorý otvorene hovorí o povinnosti zničenia Izraela a ktorý vidí riešenie palestínsko-izraelského konfliktu nie v modalitách dvojštátneho riešenia, ale vo vytvorení jedného štátu – palestínskeho – namiesto Izraela.

- Ak sa Iránu podarí získať jadrovú zbraň, nevyhnutne tým vyprovokuje ďalšie krajiny širšieho Stredného východu, aby nastúpili cestu proliferácie ZHN. Pravdepodobnými ašpirantmi na imitáciu Iránu sú Saudská Arábia, Líbya, Alžírsko a v prípade neúspešného prístupového rokovania s EÚ aj Turecko. Úplne najpravdepodobnejším ašpirantom na napodobenie iránskej cesty je však „nekorunovaný“ vodca celého arabského sveta – Egypt.

- Irán bude musieť pri implementácii svojej vojenskej jadrovej politiky vziať do úvahy niekoľko obmedzujúcich faktorov, predovšetkým:

- Faktor zmrazenia diplomatických a ekonomických vzťahov s vyspelými
- západnými krajinami (zo strany EÚ pôjde ale zrejme len o prechodné zhoršenie vzťahov).
- Faktor vojenského odstrašenia zo strany USA, ktoré sú dnes de facto vládcom susedného Iraku a pri prípadnom protiiránskom vojenskom riešení získajú tichý súhlas väčšiny sunnitských krajín.
- Jadrový útok na Izrael, ktorého sa svet obáva, nie je (pri racionálnom myslení iránskych elít) veľmi pravdepodobný, keďže USA by zrejme akýkoľvek útok na Izrael považovali za útok na seba a neváhali by ani s preemptívnym použitím jadrového potenciálu v polohe prvého úderu (to im prinajmenšom dovoľuje *Nuclear Posture Review Act*).

- Irán môže zvažovať aj určité limitujúce faktory pre prípadného útočníka:
  - Každá krajina, ktorá by preemptívne napadla Irán, bude musieť zaplatiť vysokú politickú daň – aj tie štáty, ktoré by z eliminácie iránskeho jadrového programu mali úžitok a ticho by ho odsúhlasili (niektoré arabské krajiny, niektoré krajiny EÚ) by útok na Irán deklamatívne odsúdili.
  - Irán sa na taký útok môže preventívne pripraviť tým, že ešte dokonalejšie vyzbrojí Hizballáh v Libanone raketami s dlhším doletom tak, aby mohli zasiahnuť aj stredný Izrael (a Tel-Aviv).

- Úsilia o politické riešenie (ktoré predkladala najmä EÚ) vychádzali viac z diplomatických než politických premís. Svetové spoločenstvo fakticky ponúkalo Iránu ústupky výmenou za to, že v prvom rade:
  - Zastaví proces obohacovania uránu a zbaví sa tak obvinenia z toho, že sleduje vojenský jadrový program (Irán to doteraz odmietal urobiť pod najrôznejšími zámienkami).
  - Svet navyše dúfal, že Irán súčasne s tým zastaví aj podporu medzinárodnému terorizmu (Irán to však nielenže neurobil, ale napriek tomu, že aj v EÚ je Hizbolláh považovaný za teroristickú organizáciu, Irán túto štruktúru otvorene podporuje aj v súčasnom konflikte medzi Izraelom a Libanonom).
  - Dodatočne mali dohody s Iránom viesť k tomu, aby Irán nestál v ceste izraelsko-arabskému mierovému procesu (Irán však otvorene tvrdí, že bude aj nabudúce sabotovať akékoľvek kroky vedúce k mierovému urovnaniu izraelsko-arabského sporu.

- Úsilie EÚ3 (a „zvyšku sveta“) vychádza navyše z racionality medzinárodných vzťahov. Vzhľadom na náboženské špecifiká súčasného iránskeho vedenia však nie je isté, či dôvera v racionálne uvažovanie partnera (prakticky protivníka) nie je založené na mylnej kalkulácii. Ak chce byť EÚ v spore s Iránom úspešná ako mediátor, musí klásť dôraz na empatiu a musí si osvojiť schopnosť rozumieť náboženskému mysleniu druhej strany (mesianiznus, resp. „mahdizmus“, etc.). A to, ako sa ukazuje, je veľkým deficitom „Západu“ pri vyhodnocovaní reakcií nielen Iránu, ale aj väčšiny ostatného muslimského sveta.

- Pri rokovaniach s Iránom treba myslieť aj na krajné, ak nie priamo katastrofické scenáre. V prípade, že zlyhajú vyjednávania, na čelo ktorých sa postavila EÚ a v prípade, že svet sa nebude chcieť zmieriť s tým, že Irán bude mať v horizonte veľmi krátkeho času jadrovú bombu, ostáva len niekoľko málo možností:

- *Ekonomické sankcie proti Iránu* zo strany niektorých vyspelých západných štátov, to jest obohatenie doterajšieho asertívneho prístupu („mrkvy“) tvrdším prístupom („šľahom biča“). Keďže ale nepôjde o sankcie uvalené BR OSN, šanca na úspech je malá. Navyše, tak Čína ako aj Rusko sú s Iránom v súčasnosti ekonomicky silno prepojené (bez iránskej ropy nie je dynamický rast čínskej ekonomiky mysliteľný) a k sankciám sa nebudú chcieť a ani nebudú môcť pripojiť.

- *Sankcie uvalené BR OSN* nie sú veľmi pravdepodobné v tom zmysle, že by sa BR zhodla na plnom sankčnom režime.

- *Preempcia formou zmeny režimu* tak, ako sa to podarilo proti Mosadekkovi (pozri vyššie) nie je v súčasnej konštelácii síl v Iráne ako riešenie veľmi pravdepodobná.

- *Preempcia formou vojenského útoku USA* proti jadrovým zariadeniam už nemôže predpokladať opakovanie irackého scenára z r. 1981 (zničenie irackého jadrového reaktoru v Osiraku izraelským letectvom). Na rozdiel od Iraku má dnes Irán zrejme rozmiestnené jadrové zariadenia po celej krajine a navyše v podzemných úkrytoch, ktoré sú sčasti imúnne proti útokom konvenčnými zbraňami.

- *Preempcia formou zastúpenia („proxy war“) Izraela* má tie isté deficity ako vyššie uvedená preempcia. Napriek tomu, že Izrael nechová ani najmenšie ilúzie o schopnosti EÚ zastaviť Irán („Irán len získava čas“), má táto krajina dnes iránsku (Iránom podporovanú ozbrojenú moc) na svojich severných hraniciach.

Z vyššie uvedených opcií, resp. z ich deficitnosti môže vyplývať, ako by neexistoval prostriedok, ako zastaviť iránsku cestu k „atómovej bombe“. Treba priznať, že Iránu sa doteraz až neuveriteľne ľahko darilo vzdorovať svetovému spoločenstvu. Súčasne je ale „kauza“ Irán predsa len trochu iná ako prípad Indie a Pakistanu, keďže medzi USA a EÚ existuje zásadný konsenzus a navyše aj podpora zo strany vplyvných arabských a iných muslimských krajín. Autori štúdie sa však veľmi neprikláňajú k optimistickým pohľadom na možnosť zastaviť iránsky jadrový program a to ani vtedy, ak by bol Irán prinútený dočasne akceptovať podmienky svetového spoločenstva. Doterajšie správanie Iránu totiž jednoznačne nasvedčuje tomu, že Irán si získanie jadrových zbraní predsavzal ako strategický cieľ.

14 POUŽITÁ LITERATÚRA

- *A-bomb fears as Iran defies UN to restart work at nuclear sites.* 11. 1. 2006. In: http://www.timesonline.co.uk/article/0,,251-1979910,00.html.
- *Ahmadinejad: Iran won´t back down on nuclear program.* In: http://www.cnn.com/2006/WORLD/asiapcf/05/10/indonesia.iran.ap/index.html.
- *Ahmedinejad Rejects Concessions on Iran´s Nuclear Rights.* 8. 6. 2006. In: http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/06/0593c27-cd07-4be9-85c0-b208fbadb...
- *Ahmadinejad: Wipe Israel off map*. In: Aljazeera net: english.aljazeera.net/NR/exeres/ 15E6BF77-6F91-46EE-A4B5-A3CE0E9957EA.htm - 65k. 17. 6. 2006.
- *A Leap forward in Iran-Turkey relations.* In: http://www.iccim.org/english/magazine/iran_commerce/no1_2001/32.htm.
- Amirpur, Katajun: *The Future of Iran´s Reform Movement*. In: *Iranian Challenges*. In: Chaillot Papers No. 89, EU Institute for Security Studies. May 2006.
- Anderson, Justin*: Ballistic Missile Arsenals in the Middle East*. In: Carnegie Proliferation Brief, Volume 4, No. 3.
- *A Nuclear Iran.* Seminár v The James Shasha Institute for International Seminars of the Hebrew University of Jerusalem. 30. 5. – 2. 6. 2005.
- Armstrongová, Karen: *Islam.* Bratislava, Slovart 2002.
- *Around the World; Khomeini Urges Export of Iranian Revolution.* New York Times. 1. 10. 1981.
- *Background note: Afganistan.* In: U.S. Department of State. In: http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5380.htm.
- *Background note: Pakistan.* In: U.S. Department of State http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3453.htm.
- *Bagdad Pact.* In The Avalon Project at Yale Law School. In: http://www.yale.edu/lawweb/avalon/mideast/baghdad.htm.
- Barret, Raymond: *Iran's Nuclear Plans: What does the Arab World Think?*. In: Open Democracy. 10.5.2006. In: www.openDemocracy.net.
- Bensahel, Nora – Byman, Daniel L.: *The Future Security Environment in the Middle East*, RAND Corporation 2004.
- Bercovitch, J.: *International Mediation and Intractable Conflict*. January 2004. In: http://www.beyondintractability.org/essay/med_intractable_conflict/?nid=1295.
- Bercovitch, J.; Houston, A.: *The Study of International Mediation: Theoretical Issues and Empirical Evidence*. In: *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation.* In: *Bercovitch*, J.; Lynne Rienner (Eds). Boulder CO 1996.
- Berman, Ilan: *Understanding Ahmadinejad.* In: Iran Strategy Brief. No. 1, jún 2006. The American Foreign Policy Council, Washington, D.C.
- Berman, IIan: *How to Tame Teheran, Middle East Quarterly.* Spring 2004.
- Borda, Z. A.: *Iran and the EU3: Stick it out.* University for Peace and Conflict Monitor. 20. 10. 2005.
- Byman, Daniel L.; Chubin, Shahram; Ehteshami, Anoushiravan; Green, Jerrold: *Iran´s Security Policy in the Post-Revolutionary Era.* Rand 2000.
- Carnevale, P., Pegnetter, R.: *The Selection of Mediation Tactics in Public Sector Disputes: A Contingency Analysis.* In: Journal of Social Issues, No. 41/1985.
- *CIA Report on Mosaddeq Overthrow.* In: http://cryptome.sabotage.org/cia-iran.htm.
- *CIA Unclassified Report to Congress on the Acquisition of Technology Relating to Weapons of Mass Destruction and Advanced Conventional Munitions*. 1 July through 31 December 2003. CIA 2004.
- Cohen, R.: *Cultural Aspects of International Mediation*. In: *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation.* In: Bercovitch, J.; Lynne Rienner (Eds.). Boulder CO 1996.
- Constable, Pamela: *Afgan Town Praises Iran as nearby Border Opens to Trade*. In: International Herald Tribune. 23. 12. 1999.
- Copley, Gregory R.*: Iranian Conflict With the West is Already Underway; Only the Methology, Adversaries, and Targets Need Finalizing*. In: Defense & Foreign Affairs Special Analysis, Volume XXIV, No. 2/2006.
- Cordesman, Anthony H.: *Iran's Developing Military Capabilities*. In: Main Report-Working Draft. Center for Strategic and International Studies. 8.12. 2004.
- Cordesman, Anthony H. - Al-Rodhan, Khalid R.: *Iranian Nuclear Weapons? Iran's Missiles and Possible Delivery Systems.* In: Working Draft, Center for Strategic and International Studies, Arleigh A. Burke Chair in Strategy. 17.4.2006.
- *Country Reports on Terrorism 2005.* State Department, Washington DC, April 2006.

- Dabaschi, Hamid: *„The Onslaught of Colonialism*“. In: *„Iran since the Revolution*“. In: Social Research. Vol. 67. No. 2. Summer 2000.
- Dan, Uri: *Iran already has the bomb*. In: Jerusalem Post, 31. 1. 2006. In: http://www.Jpost.com.
- Davidson, Olga – Mahallati, Muhammad: *Iran, Egypt and the Ikhwan, Bitterlemons-international*. In: Edition 9, Volume 2. 4.3.2004.
- Dogspost. 28. 1. 2006.
- Drozdíková, Jarmila: *Lexikón Islámu*, Bratislava. Kalligram 2005.
- Ehteshami, Anoushirvan: *The Future of Iran's Defence and Nuclear Policy*. In Chaillot Paper No. 89, Iranian Challenges, EU Institute for Security Studies. May 2006.
- Eisenstedt, Michael: *The Armed Forces of the Islamic Republic of Iran: An Assessment.* In Meria Journal, Volume 5, No. 1, March 2001.
- *Elimination of Taleban Helps Iran Pakistan Relations Improve*. In: IPS – Iran Press Service. In: http://www.iran-press-service.com/articles_2001/nov_2001/iran_pakistan_afqanestan_301101.htm.
- *EU lexicon to shun term „islamic terrorism“*. In: http://www.uk.news.yahoo.com.
- *EU3 ambassadors: Iran entitled to peaceful nuclear energy*. 4. 3. 2006. In: http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iran/2006/iran-060304-irna04.htm.
- *EU3 meeting in London postponed for at least 10 days – official*. 17. 5. 2006. In: RIA Novosti. In: http://en.rian.ru/world/20060517/48248577.html.
- *EU3 Say Iran Faces U.N. if Resumes Nuke Enrichment.* In: World – Reuters. 11. 3. 2005.
- Feldner, Yotam: *Developments in Egyptian-Iranian Relations*. In: MEMRI. In: Part I: *An Apprehensive Rapprochment*. In: Inquiry and Analysis Series - No. 37.
- Fernández, Haizam Amirah – Sancha, Natalia: *Oriente Medio: Transformación y continuismo en una región convulsa*. In: Panorama estratégico 2005/2006.
- Friedman, George: *Syria, Iran and the Power Plays over Iraq*. Stratfor. 26.10.2005. In: http://www.stratfor,com/products/premium/read_article.php?id=257609.
- Gannon, Kathy*: Hardline Tehran Mayor Wins Iran Presidential Race Over Well-Known Statesman in Landslide*. In: ABC News. 25.6.2005. In: http://abcnews.go.com/International/wireStory?id=880557&page=1.
- Gertz, Bill: *Missiles Sold to China and Iran.* In: The Washington Times. 6.4.2005.
- Habibi, Nader: *How Should Iran Preserve the Name of Persian Gulf*. In Iran News. 11.2.2005.
- Haeri, Safa: *Iran has nuclear bomb, says top Russian general*. IRNA. In: http://www.iran-press-service.com/articles_2002/Jun_2002/iran_has_nuke_6602.htm.
- Hourcade, Bernard: *Iran´s Internal Security Challenges.* In: *Iranian Challenges*. In: Chaillot Papers No. 89, EU Institute for Security Studies. May 2006.
- Hucul, Gary: *The Tragedy of Iran.* In: http://www.counterbias.com/632.html.
- Hughes, Robin: Iranian resistance group alleges Tehran is developing new medium range missile. In: Jane's Defense Weekly. 22.3.2006.
- *Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran and Related Board Resolutions.* 11. 8. 2005. In: http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2005/gov2005-64.p.
- *Implementation of the NPT Safeguards Afreement in the Islamic Republic of Iran*. 24. 9. 2005. In: http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2005/gov2005-77.pdf.
- *Implementation of the NPT Safeguards Afreement in the Islamic Republic of Iran.* 4. 2. 2006. http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2006/gov2006-14.pdf.
- *International Crisis Group: Iran: What Does Ahmadi-Nejad's Victory Mean?* In: Middle East Briefing Nº18, Tehran/Brussels. August 2005.
- *Introduction. In: NTI: Iran Profile*. In: http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/.
- *Iran Foreign Policy*. In: *Country Studies.* In: http://www.country-studies.com/iran/foreign-policy.html.
- *Iran loses its drug war*. In: Le monde diplomatique. March 2002.
- *Iran and Egypt 'to restore ties'*. In: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3371545.stm. In: *Egypt to try Iranian and Egyptian on spy charges. In:* Reuters. 7.12.2004.
- *Iran nuclear moratorium essential for deal with EU3 – Lavrov*. RIA novosti. 3. 3. 2006. In: http://en.rian.ru/world/20060303/43889935.html.
- *Iran´s Nuclear Program.* 9. 8. 2005. In: http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/08/08/AR2005080801369_pf.html.
- *Iran´s President Paves the Way for arabs´ imam return*. In: http://www.iranian.ws/iran_news/publish/article_10945.shtml.
- *Iran Signs Additional Protocol on Nuclear Safeguards*. In: http://www.iaea.org/NewsCenter/News/2003/iranap20031218.html.
- *Iran and Weapons of Mass Destruction*. In: http://en.wikipedia.org/wiki/Iran_and_weapons_of_mass_destruction.

- *Iran „seriously“ considering Western nuclear deal*. 20. 6. 2006. http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/6/6FB658D4-B5ED-4338-81D8-5DDCBF9FB88A.html.
- *Iran: World Powers Meet in Vienna to Discuss Nuclear Issue*. 1. 6. 2006. In: http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/06/e14248c0-b2d3-4e38-8d99-58aaa24cf227.html.
- IRNA, BBC ME/3700 MED/7, 24. 11. 1999.
- Jason, Leopold: *Cheney + Pakistan = Iran*. In: Newscenter. In: http://www.commondreams.org/views05/0809-24.htm.
- Joseph, R. G.: *Iran´s Nuclear Program*. In: Washington D.C., US Department of State. 8. 3. 2006.
- Kerr, Paul: *Ukraine Admits Missile Transfers*. Arms Control Association. May 2005.
- Kraig, M. R.: *Realistic Solutions for Resolving the Iranian Nuclear Crisis*. In: The Stanlaey Foundation – Policy Analysis Brief. April 2005.
- Kapiszewski, Andrzej: *Iran's 2005 presidential elections and their impact on the Republic's politics*. In Chaillot Paper No. 89, *Iranian Challenges*. Paris. EU Institute for Security Studies 2006.
- Koch, Andrew: *Tehran Altering Ballistic Missile*. In: Jane's Defense Weekly. 8.12.2004.
- Kochan, T.A., Jick, T.: *A Theory of Public Sector Mediation Process. Journal of Conflict Resolution*, No. 22/ 1978.
- Kriesberg, L.: *Variety of Mediators and Mediating Activities in International Relations*. In: *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation*. Ed. Bercovitch, J. Lynne Rienner, Boulder CO 1996.
- *Langenbach, Anna: EU3-Iranian Negotiations: A New Approach*. June 2005. In: http://www.wagingpeace.org/articles/2005/07/00_langenbach_eu3-iran-approach.htm.
- *Les intellectuelles arabes doivent mettre fin au double langage*. In: *Combattre le terrorisme: conceils des réformateurs arabes. In: Memri: Enquêtes et analyses* – No. 232.
- Lewis, Bertrand: *The Crisis of Islam: Holy War and Unholy Terror*. Phoenix 2003.
- Lewis, Samuel: *The Infernal Tiangle: Iran, Israel a the United States*. In: SWP Berlin. Juli 2003.
- Lochery, N.: *Why Blame Israel? The Facts Behind the Headlines*. Icon Books. New York 2004.
- Mahdi, Ali Akbar: *Iran's reformers: a future that works*. In: Open Democracy. 14. 7. 2005.
- Maleki, Abbas: *Iran and Persian Gulf*. In: vystúpenie na „Gulf Security Conference 2001“, Royal Institute for Defense Studies. London. 13.-14.9.2001.
- Mandell, B.: *The Limits of Mediation: Lessons from Syria – Israel Experience, 1974 – 1994*. In*: Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation*. In: Bercovitch, J.; Lynne Rienner (Eds). Boulder CO 1996.
- Menashri, David: *Revolution at a Crossroads: Iran's Domestic Politics and Regional Ambitions*. Washington D.C., the Washington Institute for Near East Policy 1997.
- Mendel, Miloš: *Džihád: Islámská koncepce šíření víry*. Brno, Atlantis 1997.
- Michálková, Anna: *Mediácia*. Nepublikovaná štúdia pre Všeobecný vzdelávací spolok v Bratislave. Jún 2006.
- Mitchell, C.: *How Much Do I Need to Know*. In: Lederer, J.P; Jossey- Bass, J. M. (Eds): *A Handbook of International Peacebuilding: Into the Eye of the Storm*. San Francisco 2002.
- Moubayed Sami: *Iran and Turkey fire salvo over Iraq*. 13. 5. 2006. In: http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/HE13Ak03.html.
- Navai, Ramita - Beeston, Richard: *Iran Sacks Diplomats in Purge of Reformers*. In: Times of London, 2.11.2005.
- Niethammer, Katja: *Vertrackte Golf-Spiele. Die Staaten des Golfkooperationsrats und der Iran*. In: SWP-Aktuell No. 26, Stiftung Wissenschaft und Politik. Juni 2006.
- Ottaway, David B.: *Charities protest „global terrorist label“*. In: Washington Post. 14. 11. 2004.
- *Outcry as Iran resumes its nuclear project*. 9. 1. 2006. In: http://www.timesonline.co.uk/article/0,,251-1977161,00.html.
- *Paris Agreemet“ between the Islamic Republic of Iran and France, Germany and the United Kingdom*. In: http://www.armscontrol.org/country/iran/ParisAgreement.asp.
- Paraino, Kevin; Barry, John: *Will Israel Strike Jordan?* In: Newsweek. In: http://www.msnbc.msn.com/id/11182458/site/newsweek/.
- *Patterns of Global Terrorism*, State Department, Washington DC (do r. 2004).
- Pipes, Daniel: *„Islamic terrorism“ phrase to be banned from EU lexicon*. In: http://www.hyscience.com...
- Phillips, James - Brookes, Peter: *Iran´s Friends Fend OFF Actions at the UN Security Council: Here´s Why*. In: Web Memo č. 1071. In: Heritage Foundation. 11. 5. 2006.
- *Policy Dialogue Brief: The United States, Iran, and Saudi Arabia: Necessary Steps Toward a New Gulf* Order. In: The Stanley Foundation. 20. - 22. 10. 2005.
- Pouladi, Farhad: *Iran, Syria Sign Defense Agreement*. In: Agence France-Presse, Tehran. 15.6.2006.

- Pruitt, D.G.: *Negotiation Behavior*. New York, Academic Press 1981.
- Rabinovich, Abraham: *Iran boasts Dimona now 'within range"*. In: The Washington Times. 24.8. 2004.
- Rajee, Bahram: *Irans nuclear challenge*. 14. 2. 2006. In: Open Democracy. In: http://www.opendemocracy.net/debates/article.jsp?id=3&debateId=128&articleId=3263.
- Rashed, Samed: *Nuclear Iran from Arab Perspective*. In: Al-Ahram, 18. – 24. 5. 2006, Issue No. 795.
- Recknagel, Charles: *Powers Offer Incentives Package to Give up Uranium Enrichment*. 2. 6. 2006. In: http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/06/c80e9693-9194-4fd8-9ce3-20057a7ec0d2.html.
- Reissner, Johannes: *The New Gap between Iran and West. The Presidential Election As an Expression of a Fundamental Shifting of Power*. In: SWP Comments 35, Stiftung Wissenschaft und Politik. August 2005.
- *Relations with Iran*. In: http://www.turkishpress.com/specials/2003/yir/iran.asp.
- *Reza Pahlavi and MKO are U.S. Liabilities in Iran*. In: http://www.ghandchi.com/231-RPandMKO.htm.
- *Riots in Teheran Universities: „We don´t Want Nuclear Energy"*. In: MEMRI. In: Special Dispatch Series – No. 1174.
- Risen, James: *Secrets of History: The CIA and Iran*. In: http://www.nytimes.com/library/world/mideast/041600iran-cia-index.html.
- Samson, Ivo: *Irán chce jadrové zbraně a hraje o čas*. In: Natoaktual. 5. 4. 2005.
- Savyon, Ayelet: *The Iran-E.U. Agreement on Iran´s Nuclear Activity*. In: MEMRI, Inquiry and Analysis Series – No. 200.
- Savyon, Ayelet: *Deuxième Révolution islamique en Iran ou l´élection du président conservateur Ahmadinejad*. In: MEMRI, enquêtes et analyses – No. 229.
- *Security Council receives draft Iran resolution*. 6. 5. 2006. In: http://www.cnn.com/2006/WORLD/meast/05/03/iran.meet/index.html.
- Shah Alam: *Iran-Pakistan Relations: Political and Strategic Dimensions*. In: Strategic Analysis, Vol. 28, No. 4, 2004. Oct-Dec 2004.
- Schmucker, Robert H.: Iran and Its Regional Environment, Schmucker Technologies. In: Pease Research Institute Frankfurt. 27. 3. 2006.
- Singh, Gajendra, K. (South Asia Analysis Group): *Turkey & Iran coming closer*. 3. 8. 2004. In: http://www.saag.org/papers11/paper1077.html.
- Snyder, Robert S.: *The US and the Third World Revolutionary States: Understanding Breakdown of Relations*. In: http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/0020-8833.00120.
- Sokolski, Henry: *Deffusing Iran´s Bomb*. In: Hoover Institution. In: Policy Review. June – July 2005.
- Spies, Michael: *Limits of the Non-Proliferation Regime-And why Multilateralism is the Only Solution*. In: http://www.lcnp.org/disarmament/AU2006IranRemarks.htm.
- *Statement on recent declarations by the president of Iran – speech by Benita Ferrero-Waldner*. 16. 11. 2005. In: http://ec.europa.eu/comm/external_relations/news/ferrero/2005/sp05_696.htm.
- Sunde, John*: Domestic Politics and the Iranian Nuclear Issue*. In: Electronic Briefing Paper No. 5/2006, Centre for International Political Studies, University of Pretoria.
- *The EU and the Arabs III – France´s Tilt*. In: http://eurabia.blogse.nl/log/the-eu-and-the-arabs-iii-frances-tilt.html.
- *The Heartland of Fundamentalism*. In: http://www.stopfundamentalism.com/index.php?option=com_content&task=view&id=44&Itemid=71.
- Timmermann, Kenneth R.: *Preachers of Hate*. New York, Crown Forum 2003.
- *Turkey, Pakistan and Afganistan*. In: http://countrystudies.us/iran/103.htm.
- *Turkey, Pakistan, and Afganistan*. In: http://countrystudies.us/iran/103/htm.
- *Turkey trying to settle Iran´s nuclear case peacefully*. 25. 6. 2006. In: http://www.irna.ir/en/news/view/menu-236/0606253570154511.htm.
- Valle, Alexandre del: *Le totalitarisme islamiste*. Paris, Éditions des Syrtes 2002.
- Vice Admiral Jacoby, Lowell E.: *Current and Projected National Security Threats to the United States*. 11.2.2003. In: http://www.fas.org/irp/congress/2003_hr/021103jacoby.html.
- *Washington considering nuclear strikes against Iran*. World Socialist Webside. 10. 4. 2006. In: http://www.wsws.org/articles/2006/apr2006/iran-a10.shtml.
- *Western Intelligence Confirms Iranian Missile Developments*. In: German Report, BCC Monitoring International Report. 6.2.2006.
- Ziauddin, Sardar, Malik, Zafar Abbas: *Islám*, Praha, Portál 2004.
- Zimmermann, Doran: *Tangled Skein or Gordian Knot?* In: Zuercher Beiträge zur Sicherheitspolitik und Konfliktforschung, Nr. 70. Zürich 2004.